

Diplomová práce

2007

Veronika Rodová

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra pedagogiky

Diplomová práce

**Volný čas a možnosti jeho uplatnění ve vybraných
salesiánských zařízeních**

Vedoucí práce: PhDr. Bezecná

Autor práce: Veronika Rodová
Studijní obor: Pedagog volného času
Forma studia: prezenční
Ročník: pátý

2007

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

Děkuji vedoucímu diplomové práce PhDr. M. Bezecké za cenné rady, připomínky
a metodické vedení práce, Mgr. J. Dlouhé za provedené korektury
a Doc. Mgr. M. Kaplánekovi ThD. za poskytnuté materiály.

Obsah

<u>OBSAH.....</u>	<u>4</u>
<u>ÚVOD.....</u>	<u>6</u>
<u>1 OBECNÝ POHLED NA VOLNÝ ČAS A VÝCHOVU VE VOLNÉM ČASE.....</u>	<u>8</u>
1.1 OBECNÁ CHARAKTERISTIKA VOLNÉHO ČASU.....	8
1.1.1 Historický pohled.....	9
1.1.2 Definice a funkce	9
1.2 HISTORIE A SOUČASNOST VÝCHOVY VE VOLNÉM ČASE.....	11
1.2.1 Historie pedagogiky volného času.....	12
1.2.2 Role pedagoga volného času.....	12
1.2.3 Způsoby přípravy pro práci pedagoga volného času.....	13
1.2.4 Představitelé pedagogiky volného času.....	13
1.3 CÍL, OBSAH, METODY A FORMY VÝCHOVY VE VOLNÉM ČASE.....	14
<u>2 NĚKTERÉ FAKTORY PŮSOBÍCÍ NA VOLNÝ ČAS.....</u>	<u>17</u>
2.1 RODINA A VOLNÝ ČAS.....	17
2.1.1 Proměny rodin v Evropě a u nás.....	20
2.1.2 Postavení rodiny vůči dalším činitelům výchovy	21
2.2 ŠKOLA.....	22
2.2.1 Zapojení školy do volného času žáků.....	22
2.2.2 Školní družina a školní klub.....	24
2.3 DALŠÍ INSTITUCE A ZAŘÍZENÍ PRO VÝCHOVU MIMO VYUČOVÁNÍ	26
2.3.1 Instituce.....	26
2.3.2 Přehled významných zařízení pro výchovu mimo vyučování.....	27
<u>3 CÍRKEVNÍ MLÁDEŽNICKÁ ORGANIZACE – DON BOSCO.....</u>	<u>29</u>
3.1 DEFINICE „JUGENDARBEIT“ (OTEVŘENÁ PRÁCE S MLÁDEŽÍ).....	29
3.1.1 Pojem mládež.....	30
3.2 MLÁDEŽNICKÉ CENTRUM JAKO PROSTOR PRO MLÁDEŽ.....	31
3.3 ZAŘÍZENÍ OTEVŘENÉ PRÁCE S MLÁDEŽÍ – KŘESŤANSKÝ NÁSTAVBOVÝ NOSIČ.....	32
3.3.1 Německo.....	32
3.3.2 Čechy.....	33
3.4 DON BOSCO CENTRUM	33
3.4.1 Život Dona Bosca (1815-1888).....	34
3.5 OBECNÝ POHLED NA VOLNOČASOVÁ CENTRA SALESIÁNŮ.....	35
3.5.1 Pedagogika Dona Bosca.....	36
3.5.2 Preventivní systém jako specifický výchovný styl.....	38
3.5.3 Ideové principy salesiánských středisek mládeže.....	38
<u>4 DON BOSCO CENTRUM REGENSBURG.....</u>	<u>39</u>
4.1 ZÁKLADNÍ INFORMACE O CENTRU.....	39
4.2 VYUŽITÍ PEDAGOGIKY DONA BOSCA V CENTRU.....	43

4.3	OTEVŘENÁ PRÁCE S MLÁDEŽÍ V DON BOSCO CENTRUM REGENSBURG.....	44
4.3.1	Úkoly Jugendtreffpunkt.....	44
4.3.2	Cíle Jugendtreffpunkt.....	45
4.3.3	Výroční zpráva z roku 20053.....	46
4.3.4	Zpráva z období 1. 4. – 30. 6. 20064.....	46
4.3.5	Vize klubu Jugendtreffpunkt.....	48
5	DON BOSCO CENTRUM PLZEŇ.....	51
5.1	ZÁKLADNÍ INFORMACE O CENTRU5.....	51
5.2	OTEVŘENÁ PRÁCE S MLÁDEŽÍ V DON BOSCO CENTRU PLZEŇ.....	54
5.2.1	Cíle, prostředky a výkony klubu Vzduch-lod'8.....	55
5.2.2	Výroční zpráva klubu Vzduch-lod' z roku 20059.....	57
5.2.3	Zpráva o akcích z roku 200600.....	58
5.2.4	Vize klubu Vzduch-lod'.....	58
6	POROVNÁNÍ CENTER DONA BOSCA V REGENSBURKU A V PLZNI.....	59
6.1	OBECNÁ CHARAKTERISTIKA ZAŘÍZENÍ.....	59
6.2	VYBAVENÍ SALESIÁNSKÝCH CENTER.....	61
6.3	MOŽNOSTI OTEVŘENÉ PRÁCE S MLÁDEŽÍ V CENTRECH.....	62
6.4	OTEVŘENÁ PRÁCE SE STARŠÍ MLÁDEŽÍ.....	63
6.4.1	Psychologické srovnání věkových skupin v obou klubech.....	64
6.4.2	Dobrovolník.....	68
7	PATOLOGICKÉ TRÁVENÍ VOLNÉHO ČASU A JEHO PREVENCE V KLUBECH.....	70
7.1	KRIMINÁLNÍ ČINY.....	70
7.1.1	Krádež.....	73
7.1.2	Problematika krádeží v klubech.....	74
7.2	POŽÍVÁNÍ ALKOHOLU.....	75
7.2.1	Problematika požívání alkoholu v klubech.....	76
7.3	DROGY.....	76
7.3.1	Drogová problematika v klubech.....	78
7.4	SHRNUTÍ PATOLOGICKÉHO TRÁVENÍ VOLNÉHO ČASU V OBOU KLUBECH.....	78
	ZÁVĚR.....	80
	ABSTRAKT.....	82
	ABSTRACT.....	83
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	84
	SEZNAM PŘÍLOH.....	87
	PŘÍLOHY.....	88

Úvod

Diplomová práce se zabývá volným časem a možnostmi jeho uplatnění ve vybraných salesiánských zařízeních. Rozhodující vliv na výběr tématu měla má odborná praxe, kterou jsem vykonávala v Don Bosco centrum Regensburg, kde jsem pracovala jako pedagog volného času v klubu pro mládež tzv. Jugendtreffpunkt. Zde jsem se seznámila s činností klubu a zapojila se do volnočasových aktivit mládeže. V rámci mé praxe v zahraničí jsem společně s tehdejšími řediteli centra P. B. Stieglerem a jeho spolubratry navštívila podobné zařízení v Plzni, kde jsou pro práci s mládeží zřízeny dva kluby: Balón, který je zaměřen na věkovou skupinu do 15 let a klub Vzduch-loď, který je zaměřen na věkovou skupinu od 15 – 20 let, přičemž oba kluby se věnují volnočasové práci s mládeží. Po zhlédnutí tohoto zařízení vznikla myšlenka napsat diplomovou práci, ve které by se mi podařilo zachytit volnočasovou práci s mládeží v Jugendtreffpunkt a v klubu Vzduch-loď, které jsou zaměřeny na starší mládež.

Stěžejním cílem diplomové práce je jednak vysvětlit pojem volný čas, uvést některé faktory, které ho ovlivňují (rodina, škola, další instituce a zařízení pro výchovu mimo vyučování), dále se zaměřit na církevní mládežnickou organizaci Dona Bosca a v neposlední řadě představit volnočasovou práci s mládeží v Německu; a v České republice ve dvou vybraných salesiánských zařízeních, popsat činnost jejich klubů (Jugendtreffpunkt a Vzduch-loď), které se nabídkou aktivit snaží přispívat k prevenci patologického trávení volného času mládeže a zároveň je motivovat k jeho smysluplnému využívání. V závěru práce je v několika tabulkách uvedeno porovnání těchto center a jejich klubů. Cílem je poukázat na různé způsoby práce s mládeží, na některé shody i rozdíly a nastínit jejich budoucí vývoj.

Text je členěn do sedmi kapitol, přičemž první dvě kapitoly jsou zaměřeny obecně a jejich cílem je poukázat na historii výchovy ve volném čase, představit Pedagogiku volného času jako vědní obor a uvést některé faktory, které mají vliv na trávení volného času dětí a mládeže (jsou jimi rodina, škola, zařízení pro výchovu mimo vyučování). Ve druhé části práce se zaměřím na církevní mládežnickou organizaci Dona Bosca, konkrétně ve dvou salesiánských zařízeních a na jejich volnočasovou práci s mládeží starší 15 let. V poslední kapitole pak poukazuji na problematiku patologického trávení volného času.

První kapitola se zabývá obecným pohledem na volný čas, historií výchovy ve volném čase a představuje Pedagogiku volného času jako vědní obor. Vycházím především z knih těchto autorů: Selucký, Hofbauer, Kavanová a Chudý, Pávková, Vážanský aj.

Druhá kapitola zachycuje některé faktory (rodina, škola, zařízení pro výchovu mimo vyučování), které mají značný vliv na trávení volného času dětí i mládeže a mohou ovlivnit jejich vztah k volnému času v dospělosti. Cílem je poukázat na důležitost harmonie v rodině, společné trávení volného času jejich členů a dále pak zdůraznit důležitost školy, která se také podílí na volnočasovém životě dětí. V závěru kapitoly podávám přehled dalších institucí a zařízení pro výchovu mimo vyučování. V kapitole se opírám o tyto autory: Hájek, Hofbauer, Matějček, Matoušek aj.

Třetí kapitola je zaměřena na církevní mládežnickou organizaci Dona Bosca, která se věnuje volnočasové práci s mládeží. Cílem je objasnit práci salesiánských středisek podle principů jejího zakladatele a poukázat na zásady, kterými se tato střediska řídí. Při zpracování vycházím především z těchto autorů: Pipeková, Kaplánek, Cipro aj.

Čtvrtá kapitola popisuje obecně Don Bosco centrum Regensburg a dále je konkrétně zaměřena na volnočasovou práci s mládeží v klubu. Cílem je poukázat na jeho činnost, cíle, úkoly, možnosti trávení volného času, nabídky aktivit, prostorové vybavení a vize do budoucnosti. Při zpracování používám Výroční zprávu z roku 2005 a Zprávu o akcích z roku 2006.

Pátá kapitola podává základní informace o Don Bosco centru v Plzni s cílem poukázat na činnost klubu Vzduch-loď, na jeho cíle, prostředky, výkony, nabídku aktivit, kterou se snaží přispívat k prevenci patologického trávení volného času. Jsou zde zachyceny i vize klubu do budoucnosti. Vycházím ze dvou hlavních pramenů: Výroční zpráva klubu Vzduch-loď z roku 2005 a Informační zpráva o činnosti Salesiánského střediska mládeže Plzeň.

V šesté kapitole je zachyceno porovnání obou center v několika tabulkách, které mají sloužit k přehlednosti. Je zde porovnána jednak obecná charakteristika zařízení, vybavení vybraných salesiánských center a volnočasová práce se starší mládeží v klubech. V podkapitole je zachycena práce dobrovolníka, se kterou mají obě centra zkušenosti. Při zpracování vycházím z výročních zpráv obou center, dále z informačních zpráv a z rozhovorů s pracovníky klubů.

Závěrečná kapitola pojednává o patologickém trávení volného času mládeže. Tato problematika je příliš široká, proto se zaměřuji na tři vybrané patologie (alkohol, drogy a krádeže), které se již ve středisku Regensburg vyskytly. Oba kluby se snaží nabídkou aktivit přispívat k prevenci patologického trávení volného času. Při zpracování této problematiky se v teoretické části odkazují především na tyto autory: Pipeková, Matoušek a Kroftová aj. a dále vycházím z rozhovorů s pracovníky obou klubů.

1 OBECNÝ POHLED NA VOLNÝ ČAS A VÝCHOVU VE VOLNÉM ČASE

1.1 Obecná charakteristika volného času

Dnešní doba je uspěchanou dobou. Lidé se stále za něčím ženou a nemají na sebe ani na své zájmy čas. Pravdou však je, že my sami jsme strůjci svého času, přesto často říkáme: „, Nemám čas.“

Příčin nedostatku času je několik, patří mezi ně například špatná organizace práce nebo mnoho denních povinností. Jestliže se rozhlédneme kolem sebe, zjistíme, že část dnešní společnosti tvoří lidé dychtící po zisku, úspěchu či kariéře a naplnění těchto potřeb věnují svůj veškerý čas. Mají odlišný žebříček hodnot a volný čas je u nich mnohdy na posledním místě. Za tento způsob života však někdy zaplatí krutou daň, úspěch na úkor rodiny, přátel, koníčků. Přitom zapomínají, jak důležité je pro člověka mít volný čas a umět ho dobře využít, přispívá to totiž k celkové duševní i tělesné pohodě člověka.

Každý člověk je agresivní jedinec, agresivita je tedy rysem každého z nás, lišíme se však její mírou a způsoby odbourávání. Odbourávání agresivity je přitom důležitým procesem, který vede k psychické pohodě a zabraňuje různým depresím. Dochází k němu například při sportu či okopávání záhonků nebo při jiných aktivitách, kterým se věnujeme převážně ve volném čase. Z tohoto pohledu můžeme na volný čas nahlížet jako na prevenci vzniku neuróz. Každý člověk má samozřejmě právo rozhodovat o tom, jak stráví svůj volný čas, ale nikdo by neměl podceňovat jeho důležitost a ze života ho vyškrtnout.¹

Volný čas vytváří prostor pro sebevyjádření a seberealizaci člověka v souladu s jeho individuálními potřebami a zájmy, je také neodmyslitelně spojený s jeho životním stylem. Zájem vzniká v interakci člověka s prostředím, americká psychologie ho chápe jako naučenou formu chování, která se navenek projevuje charakteristickými aktivitami: věnovat něčemu pozornost, snaha blíže se s tím seznámit a věnovat se tomu. Během života se vyvíjí a mění, stabilizují se v období dospívání a ve starším školním věku. Nepatří mezi vrozené vlastnosti osobnosti, ale formují se a utvářejí v průběhu života na základě individuálních předpokladů (vrozených, zděděných) a vlivů sociálního prostředí, hlavně výchovy. Zájmy a z nich vycházející zájmové činnosti mají podstatný význam ve způsobu trávení volného času dětí a mládeže. Jsou dostupné vnějším vlivům, a to je výzva a šance pro výchovu v rodině, škole a volném čase.²

¹ Srov. NAKONEČNÝ, M. *Encyklopedie obecné psychologie*. 1. vyd. Praha : Vodnář, 1995, s. 10.

² Srov. KRATOCHVÍLOVÁ, E. *Pedagogika volného času*. 1. vyd. Bratislava : Univerzita Komenského, 2004, s. 185-192.

1.1.1 Historický pohled

Pojem volný čas není novým pojmem, ale je nám znám déle než dva tisíce let. Během této doby dostal různá označení a byl na něj kladen odlišný důraz. Například Aristoteles zasvěcoval tento čas umění, vědě a filozofii. Plutarchos ho zase označoval za míru lidského štěstí. V Utopii Thomase Mora pracovali občané pouze šest hodin denně, neboť dávali přednost volnu před vyšším konzumem. Muž jménem Diderot pokládal ve své době volný čas za nejdůležitější část lidského života.³

Mezi známé osobnosti 19. století, které se zabývaly volným časem, patřily Giovanni Bosco, Jindřich Pestalozzi a Ernst Thomson Seton. J. Pestalozzi a G. Bosco byli lidé soucítící s chudou a opuštěnou mládeží, byli též schopni obětovat jí celý svůj život. Obě osobnosti se shodovaly také v tom, že základem jejich metodiky výchovy byla rodina jako nejpřirozenější lidská skupina a nejpřirozenější prostředí výchovy. Přístup G. Bosca ke strategickým otázkám výchovného systému v mnohém připomíná Pestalozziho a v mnohém později vzniklou koncepci svobodné školy u Lva Tolstého v Jasné Poljaně. Lze ji určit pomocí těchto hlavních znaků:

- analogie s výchovou v rodině (kdo se o chlapce stará, ten je chápavější, citlivější a obětavější k problémům svých svěřenců než skutečný otec);
- preventivnost před represivností ve výchově (zásada netrestat a když trestat tak mezi čtyřma očima a s neobyčejným taktem);
- princip radosti (celá výchova a činnosti s ní spojené mají být prostoupeny pocitem radosti);
- pedagogika citu a praxe (vychovatel je svěřencům stále k dispozici, aby je učil, aby je těšil a vychovával, aby je připravil pro život a práci);⁴

To nové, co vnesl G. Bosco při vší nábožnosti a pracovitosti do výchovy, byla zábava, radost a veselí. Ernst Thompson Seton byl pro moderní pedagogiku průkopníkem využití hry jako programového výchovného prostředku. Byl také prvním autorem rozsáhlé sbírky her, která je publikovaná ve Svitku březové kůry. Jeho sbírka her je neustále opisována, měněna a obohacována.⁵

1.1.2 Definice a funkce

Pro pojem „volný čas“ nalezneme v pedagogických knihách různé definice. Také my si vyjádříme podstatu pojmu pomocí jedné z nich.

³ Srov. SELUCKÝ, R. *Člověk a jeho volný čas*. 1. vyd. Praha : Československý spisovatel, 1966, s. 9 - 10.

⁴ Srov. PŘADKA, M. *Kapitoly z dějin pedagogiky volného času*. 1. vyd. Brno : Masarykova univerzita, 2002, s. 26, 33 - 34.

⁵ Srov. tamtéž, s. 35 - 38.

„Volný čas (anglicky – *leisure time*, francouzsky – *loisir*) je definován jako čas, kdy člověk nevykonává činnosti pod tlakem závazků, jež vyplývají z jeho sociálních rolí, zvláště z dělby práce a nutnosti zachovat a rozvíjet svůj život. Někdy se vymezuje jako čas, který zbývá po splnění pracovních i nepracovních povinností. Přesnější a úplnější je jeho charakteristika jako činnosti, do níž člověk vstupuje s očekáváními, účastní se jí na základě svého svobodného rozhodnutí, a která mu přináší příjemné zážitky a uspokojení.“⁶

Mezi hlavní funkce volného času patří **odpočinek** (regenerace pracovní síly), **zábava** (regenerace duševních sil) a **rozvoj osobnosti** (spoluúčast na vytváření kultury). Odpočinkem se snažíme vyrovnat únavu, která vzniká při práci. Řadíme sem kulturní odpočinek, kino, divadlo, hry i pasivní odpočinek, někteří autoři sem zařazují i sport a práci jako koníček. Zábava nám slouží k přerušení monotónnosti v režimu dne každého člověka. Zařazujeme sem tyto aktivity: hry a činnosti, které rozptylují, ale také sport, čtení či televize. Třetí funkce je z hlediska pedagogického i společenského nejdůležitější. Patří do ní tyto činnosti: zvyšování kvalifikace, vzdělání, zájmové činnosti, účast na veřejném i společenském životě. V současnosti dochází ke změně charakteru způsobu života, proto si můžeme k těmto stávajícím funkcím přiřadit ještě další, kterými jsou **seberealizace**, **socializace** a **prevence**. Seberealizací se rozumí oblast potřeb, zájmů, sebeuplatnění a sebehodnocení. Socializace se týká osvojování sociální způsobilosti, komunikace a návyků, kompenzace nedostatků sociálního a rodinného prostředí. Prevence je chápána vůči sociálně patologickým jevům jako je kriminalita, drogová závislost atd.⁷

Aktivity, které člověk ve volném čase vykonává, se vzájemně prolínají, doplňují a podporují. Někdy se člověk věnuje spíše odpočinku, jindy se snaží rozptýlit a volí k tomu některý druh zábavné činnosti a jindy se zase věnuje vzdělávání či jiným aktivitám sloužícím k rozvoji jeho osobnosti. Důležitá je různorodost vykonávaných aktivit, aby obohacovaly lidský život a činily ho radostnější a veselejší.

„Výchova k volnému času zahrnuje reflexi samotného volného času. Lze ji tak právem pokládat za klíč pro otevírání nových možností aktivit a rozvoje člověka, za motor, který celému úsilí dává potřebnou orientaci a dynamiku.“⁸

Člověk během dne vykonává řadu činností a ne všechny jsou do volného času zařazovány. Tak například vyučování a činnosti s ním související, základní péče o zevnějšek a osobní věci, povinnosti spojené s provozem rodiny a domácnosti se do volného času nezařazují.

⁶ HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. 1. vyd. Praha : Portál, 2004, s. 13.

⁷ Srov. KAVANOVÁ, A., CHUDÝ, Š. *Výchova a volný čas*. 1. vyd. Zlín : Univerzita Tomáše Bati, 2005, s. 14 – 16.

⁸ Tamtéž, s. 14 – 15.

Součástí volného času nejsou ani činnosti, které jsou nutné a pro život nezbytné jako například jídlo, spánek, hygiena.....⁹

1.2 Historie a současnost výchovy ve volném čase

Volný čas se stal v průběhu minulého a našeho století významnou dimenzí každého života. Změny probíhaly odlišně u lidí různých společenských vrstev a sociálního postavení. Lidé se uvědomovali potřebu starat se o děti po vyučování, a právě to umožnilo zrod aktivit a zařízení volného času. Vývoj volného času nebyl přímočarý, negativně se na něm podepsaly války, při kterých byl život dětí a mládeže deformován a ničen a zařízení volného času byla likvidována. Po skončení bojů nastávala opět obnova na základě nových potřeb a rychlý rozvoj. Například po skončení třicetileté války se začaly objevovat víkendové domy, ve městech vznikaly kluby, spolky, kavárny. Usilovalo se o zkrácení pracovní doby, aby byl dostatek času na regeneraci pracovních sil. Po skončení druhé světové války do 60. let se typy zařízení po poválečné obnově rozvíjely a rozšiřovaly v podmínkách rozděleného kontinentu. I přes společenské rozdíly v těchto kontinentech se v obou oblastech rozvíjely podobné aktivity. V 70. a 80. letech došlo v některých západoevropských zemích k podceňování významu volného času, přesto pokračoval vývoj volného času budováním a rozšiřováním dosavadních sítí, vznikem nových typů a důrazem na sociální dimenzi jejich působení. V zemích střední a východní Evropy se dále rozvinuly dosavadní typy zařízení, dále pak dětské letní tábory. V 90. letech se změnila situace v evropské společnosti, což se projevilo i v oblasti volného času dětí a mládeže. Důležitým momentem pro tuto dobu byl rok 1989, konkrétně 20. listopad, který je dnem vzniku Úmluvy o právech dítěte. Volný čas se stal postupem času důležitou součástí života člověka. Jeho význam vzrostl natolik, že se pro mnohé z nás stal prostorem a šancí pozitivního rozvoje, ale také zároveň pro jiné oblasti rozšiřujících negativních vlivů. Mimo to se stal také předmětem zájmu komerčního sektoru. S jeho rozvojem vznikl obor zabývající se volným časem a jeho využitím, který se nazývá Pedagogika volného času.¹⁰

Její smyslem je poskytnout lidem pomoc, radu, povzbuzení, podnět, vzpruhu a to trpělivě, mírně, uvolněně a hravě. Nabídnout a zajistit jedinci optimální předpoklady pro jeho růst a učení, vývoj a existenci.¹¹

⁹ Srov. KAVANOVÁ, A., CHUDÝ, Š. *Výchova a volný čas*. 1.vyd. Zlín : Univerzita Tomáše Bati, 2005, s. 14 - 15.

¹⁰ Srov. PÁVKOVÁ, J. a kol. *Pedagogika volného času*. 1. vyd. Praha : Portál, 1999, s. 23 – 27.

¹¹ Srov. VÁŽANSKÝ, M., SMÉKAL, V. *Základy pedagogiky volného času*. 1. vyd. Brno : Paido, 1995, s. 73.

1.2.1 *Historie pedagogiky volného času*

Do historie pedagogiky volného času patří založení Světové asociace volného času a rekreace WLRA, která dosáhla od roku 1956 značného rozšíření vědy o volném čase a pedagogiky volného času. Začátek této vědy se řadí do poloviny devatenáctého století stejně jako vznik Centrálního parku v New Yorku a hnutí hřišť. V Evropě se však věda o volném čase prosadila až v posledních padesáti letech. Důležitým rokem pro volný čas se stal rok 1970, kdy se konal v Ženevě evropský kongres o volném čase. O rok později byla založena Evropská asociace volného času a rekreace (ELRA). V rámci této asociace došlo od základu k rozdílnému vývoji ve všech částech kontinentu. V Evropě se tak rozeznávaly čtyři regionální specifika. Sever byl zaměřen na pedagogiku volného času, jih na animaci, západ na administraci volného času a východ na kulturní práci. Stejná asociace se pokusila v polovině sedmdesátých let o získání přehledu nabídek vzdělání pro volnočasová zaměstnání a pro aplikovaná socio-kulturní povolání. Jednotlivé formy přípravy pro tyto skupiny profesí se zahrnují do volnočasového curricula. Od sedmdesátých let se pak v modelech volného času vyvíjely směry jako pedagogika volného času, volnočasové poradenství, sport ve volném čase, masový sport, administrace turistiky, pedagogika kultury...¹²

Počátkem devadesátých let minulého století se obě dosavadní koncepce (výchova mimo vyučování a pedagogika volného času) a jejich terminologie uplatňovaly souběžně. Postupně se však prosazoval přístup vycházející z konceptu volného času, který nacházel své uplatnění nejen na seminářích či konferencích, ale také v publikacích a učebnicích. Jestliže se pokusíme o výchovné zhodnocování volného času, musíme vzít v úvahu, že zahrnuje několik oblastí a to: výchova ve volném čase, výchova prostřednictvím aktivit volného času a výchova k volnému času. Posláním pedagogiky volného času je pak analyzovat dosavadní vývoj těchto oblastí, vnášet do nich nové podněty, harmonizovat jejich řešení, učit děti a mladé lidi vybírat si vhodné aktivity, které budou vést ku prospěchu rozvoje jich samých, jejich okolí, společnosti a přírody.¹³

1.2.2 *Role pedagoga volného času*

- jako **diagnostik** rozeznává a zkoumá potřeby a zájmy svěřenců, jejich úroveň a možnosti rozvoje racionální sféry, emocí, motoriky atd.;
- **jako poradce** poskytuje konzultace ohledně optimálního využívání volného času, dále pak ohledně pěstování správných návyků v režimu dne, odstraňování zlovyků ve sféře

¹² Srov. VÁŽANSKÝ, M., SMÉKAL, V. *Základy pedagogiky volného času*. 1. vyd. Brno : Paido, 1995, s. 61 – 62.

¹³ Srov. HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. 1. vyd. Praha : Portál, 2004, s. 17 – 18.

povinností atd.;

- jako **podněcovatel** umožňuje a podporuje komplexní i individuální rozvoj osobnosti ve všech rovinách (kognitivní, emocionální, senzomotorické), napomáhá uspokojování potřeb, osvojování kladných mravních a charakterových vlastností atd.;
- jako **strůjce** emocionálního zadostiučinění napomáhá vyvolávání příjemných a stimulujících citů, dále pak prožívání úspěšnosti a v neposlední řadě také překonávání obtíží atd.;
- jako **organizátor** činnosti zprostředkovává aktivity, při nichž svěřenci získávají vnitřní rozvahu, harmonii, relaxaci, zábavu atd.;
- jako **koordinátor a řídicí prvek** odpovídá jednak za strukturu a průběh volného času, ale také za realizaci poznávací, rozhodovací, usměrňovací a regulační funkci výchovy. Pozornost však věnuje také výkonové fázi atd.¹⁴

1.2.3 Způsoby přípravy pro práci pedagoga volného času

- studiem na střední pedagogické škole, kde připravují vychovatele ve studijních oborech předškolní a mimoškolní pedagogika, pedagogika volného času, výchovná a humanitární činnost, výchova dětí předškolního a mladšího školního věku;
- studiem na vyšší odborné škole s příslušným zaměřením: v současné době se jedná o obory sociální pedagogika, pedagogika specifických činností ve volném čase, JABOK (církvní škola v Praze se sociálně pedagogickým zaměřením), Svatojánská kolej (církvní škola ve Sv. Jánů se zaměřením na vychovatelství);
- doplňujícím pedagogickým studiem, které zajišťují pedagogické fakulty nebo katedry pedagogiky jiných vysokých škol.¹⁵

Prvořadým úkolem pedagoga je napomáhat druhým v hledání sebe sama, usilovat o vytváření zralé osobnosti. Pomáhat utvářet jedince schopného samostatné existence, člověka vyrovnaného a připraveného postarat se o své stárnoucí rodiče.

1.2.4 Představitelé pedagogiky volného času

Každá věda má své představitele, kteří se jí zabývají, ovlivněni jsou přitom dobou, ve které žijí a událostmi, se kterými se setkávají.

Před druhou světovou válkou vypracoval jednu z prvních souborných prací Michel Damay. V této práci vymezil biologickou, sociální, politickou a pedagogickou dimenzi volného času. Uvádí zde i fakta o tehdejších aktivitách a institucích státu i nestátních

¹⁴ Srov. VÁŽANSKÝ, M., SMÉKAL, V. *Základy pedagogiky volného času*. 1. vyd. Brno : Paido, 1995, s. 115 –116.

¹⁵ Srov. BEZECNÁ, M. *Pedagogika volného času 2*. České Budějovice, 2005. Přednáška. Teologická fakulta.

subjektů ve Francii i v dalších evropských zemích. Další autor, který se v poválečné době zabýval pedagogikou volného času, byl Joffre Dumazediera. Podle něj vyrovnává pedagogická funkce volného času zčásti vliv práce. Také polský sociolog volného času a historik sdružování polských dětí a mládeže Alexandr Kamiński (1903 - 1978) vymezil tři hlavní způsoby realizace volného času: odpočinku, zábavy a aktivit rozvíjejících osobnost. Soudobý francouzský sociolog volného času se jmenuje Roger Sue, ten rozdělil funkce volného času na psychologickou, sociální, ekonomickou.¹⁶

Mluvíme-li o pedagogice volného času, nesmíme zapomínat na německého pedagoga volného času Horsta W. Opaschowski (narodil se roku 1941), který komplexně vymezil funkce a možnosti volného času a to roku 1987. Takto vypadá jeho přehled osmi stěžejních potřeb:

- „potřeba zotavení, zdraví a dobrého pocitu (REKREACE)
- potřeba kompenzace, vyrovnání a zábavy (KOMPENZACE)
- potřeba poznání, dalšího vzdělávání (EDUKACE)
- potřeba klidu, pohody, rozjímání a sebevědomí (KONTEMPLACE)
- potřeba sdělení, sociálního kontaktu a družnosti (KOMUNIKACE)
- potřeba společnosti, sociální orientace a společných zážitků (INTEGRACE)
- potřeba účastenství, spolurozhodování a angažovanosti (PARTICIPACE)
- potřeba kreativního rozvoje, kulturní aktivity a produktivity (ENKULTURACE)¹⁷

Mezi české autory, kteří se zabývají pedagogikou volného času, se řadí například Přadka, který se jí však zabývá pouze ve spojitosti s teorií výchovy mimo školu. Dále pak V. Staňková, která se zase soustředí pouze na věkovou skupinu dětí a mládeže. Základní rámec chápání vazeb mezi volným časem a pedagogikou u nás vytvořila J. Lokajíčková. Cenné jsou též poznatky sociologů B. Filipcové a P. Pácla a některých pedagogů jako jsou B. Hofbauer, E. Kratochvílová, S. Kučerová, B. Kraus a dalších.¹⁸

1.3 Cíl, obsah, metody a formy výchovy ve volném čase

Cílem výchovy ve volném čase je naučit jedince dobře a kvalitně využívat svůj volný čas a chápat ho jako významnou životní hodnotu. Aby tohoto cíle mohlo být dosaženo, je zapotřebí seznamovat jedince s širokou škálou volnočasových aktivit, objevování vlastních dispozic a jejich rozvíjení, sestavování racionálního režimu dne atd. Tento obecný cíl je

¹⁶ Srov. HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. 1. vyd. Praha : Portál, 2004, s. 14.

¹⁷ STIEGLER, B. *Die Wohngruppe im Schülerheim als Aufgabe und Methode dargestellt an der Situation des Studienheimes Don Bosco in Beromünster/ Schweiz*. Benediktbeuern, 1986. Diplomová práce. Katholische Stiftungsfach-Hochschule München (Abteilung Benediktbeuern). Vedoucí práce Reinhold Weinschenk. s. 38 – 39.

¹⁸ Srov. VÁŽANSKÝ, M., SMÉKAL, V. *Základy pedagogiky volného času*. 1. vyd. Brno : Paido, 1995, s. 72.

možné pak dále konkretizovat a to z hlediska konkrétního zařízení, podle složek výchovy, podle působení na určitou složku osobnosti nebo třeba na základě dané struktury činností v zařízení. Nesmíme zapomínat na to, že právě stanovení cílů je primárním znakem výchovy. Bez jejich vymezení není možné vychovávat.¹⁹

Zatímco obsah výchovně vzdělávací činnosti ve školách je závazně stanoven učebními dokumenty, obsah výchovy ve volném čase si stanovuje pedagog sám. Přihlíží přitom k cílům a podmínkám, ve kterých výchovný proces probíhá, a bere také v úvahu reálná přání dětí. Dále pak přihlíží k měnícím se vnějším podmínkám, bezpečnosti dětí a vychází přitom ze stanovených výchovných cílů. Výchova ve volném čase se uskutečňuje v průběhu činností, které jsou založeny na zájmech účastníků. Účast ve volnočasových aktivitách je dobrovolná, přináší zúčastněným kladné emoce, prožitky a přispívá k jejich seberealizaci. S dobrovolností nám vstupuje do popředí zásada „chceme.“ Děti vykonávají volnočasové aktivity ne protože musí, ale protože chtějí. Důležité je umět je k činnosti namotivovat, což je součástí práce pedagogických pracovníků.²⁰

Při realizaci obsahu ve volném čase je důležité zaměřit se na:

- formování morální hodnoty v dětech a mládeži, nebo doslova toužit po pravdě, spravedlnosti a lásce;
- zohlednit požadavky pozitivní, pohlavní a sexuální výchovy a přípravy na zodpovědné manželství a rodičovství a poskytovat oporu jednotlivci v jeho problémech;
- řešit problémy mládeže a to psychické, zdravotní i sociální;
- důležité je též chránit děti před negativními psychosociálními jevy, věnovat pozornost duševním a duchovním činnostem;
- vybírat vhodné činnosti, které budou více zaměřeny na prospěch jiných a na uspokojování individuálních zájmů.²¹

Je mnoho metod, které se v oboru pedagogiky volného času využívají. Mezi výchovné metody patří například působení osobního příkladu pedagoga, metody cvičení a metody sociálního zpevnování. Další významné metody jsou metody názorné, slovní, praktických činností a další.²²

¹⁹ Srov. PÁVKOVÁ, J. a kol. *Pedagogika volného času*. 1. vyd. Praha : Portál, 1999, s. 28 - 34.

²⁰ Srov. HÁJEK, B. a kol. *Pedagogika volného času*. 1. vyd. Praha : Univerzita Karlova, 2003, s. 31.

²¹ Srov. KAVANOVÁ, A., CHUDÝ, Š. *Výchova a volný čas*. 1. vyd. Zlín : Univerzita Tomáše Bati, 2005, s. 28 -29.

²² Srov. HÁJEK, B. a kol.. *Pedagogika volného času*. 1. vyd. Praha : Univerzita Karlova, 2003, s. 33.

Výchovnou metodou, která se užívá zejména při práci s adolescenty a v pedagogice volného času, je animace. Je založena hlavně na nedirektivních metodách povzbuzování mladých lidí k hledání vlastní cesty životem a schopností realizovat svoji svobodu a autonomii, přičemž mají mladí lidé k dispozici velké množství pozitivních možností seberealizace. Tak například se mohou zapojit do příprav setkání mládeže, kde se mohou také realizovat. Vychovatel, který pracuje metodou animace, přijímá svět mladých lidí, což se pak projevuje opravdovými vztahy a uznáním pozitivní hodnoty zájmů mladých lidí. Každé setkávání se může stát výchovnou záležitostí, které může sloužit jako základ výchovného procesu skupiny, proto má být každý zájem člověka přijat jako možné téma pro zahájení výchovného procesu. Jestliže mluvíme o metodě animace, musíme říci, že jde o sled kroků, které musí animátor uskutečnit podle daného časového plánu. Pro uskutečnění některých kroků může pak animátor použít pracovní nástroje, kterými jsou myšleny například animační techniky. Animační metoda stojí na čtyřech základních pilířích: dospělé přijetí světa mládeže, utváření výchovného vztahu mezi animátorem a skupinou, skupina jako výchovné prostředí a hermeneutický model, který obsahuje tyto aktivity (analýza výchozí situace, stanovení a analýza cílů, analýza rozdílu mezi výchozí situací a cílem, nová formulace cílů, plánování itineráře, který spojuje výchozí situaci s cíli a určuje hlavní etapy tohoto procesu, hodnocení dosažených výsledků, analýza nové výchozí situace). Animační metoda je jednou z mnoha metod, které se mohou při práci s mládeží využívat. Volba metod však spočívá vždy jen a jen na pedagogovi.²³

Metoda je součástí organizační formy a v rámci formy výchovy se uplatňují rozličné metody a prostředky výchovy. Důležité je dbát na pestrý výběr forem a metod, které tak brání jednak sklouznutí do stereotypu, zároveň zvyšují zájem a zabraňují nudě. Využívá se mnoho forem, které mají konkrétní význam ve vztahu k cíli, obsahu činnosti a dávají možnosti na uplatňování metod výchovy a na využití různých pomůcek.²⁴

Formy výchovy ve volném čase lze dělit podle různých hledisek. Jednou z možností dělení je podle stupně organizovanosti na organizované nebo spontánní činnosti. Dále můžeme mluvit o skupinové či individuální formě výchovy. S výchovou skupinovou se můžeme setkat například ve školních družinách, kde je kladen důraz na vzájemnou spolupráci žáků. Při individuální formě výchovy se jeden pedagog věnuje jednomu dítěti

²³ Srov. KAPLÁNEK, M. *Pedagogika volného času 2. Kulturní animace*. České Budějovice, 2003. Přednáška. Teologická fakulta.

²⁴ Srov. KRATOCHVÍLOVÁ, E. *Pedagogika volného času*. 1. vyd. Bratislava : Univerzita Komenského, 2004, s. 180.

a s touto formou se můžeme setkat například při výuce v Základní umělecké škole. K úspěchu vzdělávací práce je třeba prolínat skupinové a výchovné působení.²⁵

Dále členíme formy výchovy například podle délky trvání, podle obsahu a druhu činnosti, podle věku účastníků nebo podle druhu aktivit. Například podle zaměření obsahu se jedná o činnosti tělovýchovné, turistické, technické, společenskovední atd. a podle druhu činnosti se jedná o sport, kulturu a jiné. Formy výchovy podle druhu aktivity dělíme na pasivní a aktivní, přičemž do první skupiny řadíme návštěvu kina, divadla, sledování televize atd. a do druhé skupiny výlety, sportovní zápasy, besídky atd.²⁶

2 NĚKTERÉ FAKTORY PŮSOBÍCÍ NA VOLNÝ ČAS

Ve druhé části práce se zaměřím na mládež. Než však přistoupím k tomu, jaké možnosti k trávení volného času má, musíme začít od začátku a to tam, kde výchova ve volném čase začíná. Na to, jak děti tráví svůj volný čas v dospívajícím a dospělém věku, mají vliv některé faktory, jimiž jsou rodina, škola a zařízení pro výchovu mimo vyučování. Tyto faktory značně ovlivňují volný čas dospívající mládeže a mohou přispět k prevenci patologickému trávení volného času.

2.1 Rodina a volný čas

V rodinném prostředí se uskutečňuje prvotní působení na dítě a to nejen v oblasti socializace, ale také v dalších oblastech a v neposlední řadě také v oblasti volného času. Rodina se tak stává pro většinu dětí prvotním prostředím volnočasového života a výchovy, která se zásadně podílí na formování jejich osobnosti. Vytváří nejen hmotné podmínky, ale také sociální ochranu, začíná s výchovou a vzděláním, rozvíjí mezilidské vztahy a klade základy hodnotové orientace.²⁷

Rodina tvoří primární funkci při výchově dětí, ale ne vždy tuto funkci zastávala. Podíváme-li se do minulosti a srovnáme-li u nás 50. léta tohoto století a současnost, zjistíme významné rozdíly, které se v tak krátké době objevily. Na počátku druhé poloviny 20. století byla prosazována zaměstnanost obou rodičů, což znamenalo, že rodiče nemohli se svými dětmi trávit dostatek času. Proto přicházela v úvahu myšlenka přenechat značnou část odpovědnosti rodičů za výchovu dětí specializovaným institucím. Došlo tedy k rozvoji institucí, od nichž se očekávalo, že převezmou část otěží z rodinné výchovy. V 60. letech

²⁵ Srov. BEZECNÁ, M. *Pedagogika volného času 2*. České Budějovice, 2005. Přednáška. Teologická fakulta.

²⁶ Srov. KRATOCHVÍLOVÁ, E. *Pedagogika volného času*. 1. vyd. Bratislava : Univerzita Komenského, 2004, s. 182 - 183.

²⁷ Srov. HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. 1. vyd. Praha : Portál, 2004, s. 56.

došlo ke změně pohledu na rodinu a ta získala významné místo. Tuto skutečnost potvrdil také Zákon o rodině, který vešel v platnost roku 1963. Poté se začaly rozvíjet snahy o částečné napodobování rodinného života v některých zařízeních. Příkladem těchto zařízení mohou být i salesiánská střediska, která kromě pomoci mládeži nabízí přátelské ovzduší a rodinnou atmosféru. Což je velmi důležité pro ty, kteří doma dobře fungující rodinu nemají a přátelské ovzduší v ní nenachází.²⁸

Jen dobře fungující rodina může děti učit tvůrčím způsobem přistupovat k volnému času a vytvářet postoje, které budou ochotny a schopny v budoucnosti uplatňovat i po založení vlastní rodiny.

Působení rodiny se uskutečňuje takto:

- Nápodobou a reprodukcí vzorců pozitivního volnočasového chování rodičů a to prostřednictvím účasti dětí na aktivitách rodiny. Těmito aktivitami jsou myšleny například společenské hry, domácí zábavy či oslavy. Rodiče mohou také s dětmi navštěvovat různé společenské akce jako koncerty, divadlo, kino, podnikat s nimi různé výlety či poznávací zájezdy. Samozřejmě ne vždy je nápodoba rodičů žádoucí. Nežádoucí je v případě, že je tím u dětí podporováno nicnedělání, konzumní způsob života nebo jsou podpořeny protispolečenské aktivity.
- Uskutečňováním individuálních i společných pravidelných zájmových činností dětí v rodině. Tím jsou myšleny například činnosti sportovní, turistické, umělecké a jiné.
- Citlivým sledováním a cílevědomým reagováním na potřeby, zájmy a nadání dětí. Právě rodiče mohou nadání dítěte odkrýt, pokud jsou vůči němu dost vnímaví. Důležité je pak ze strany rodičů nadání u dětí podporovat, aby docházelo k jeho rozvoji.²⁹

Dobře fungující rodina tedy hraje v životě dítěte značnou roli. Na rodinu však nemůžeme nahlížet pouze jako na jednotlivce žijící pohromadě. Rodina vytváří systém, ve kterém funguje síť vztahů. Nepoznáme ji tedy pouze na základě znalosti jednotlivců, protože chování jednoho člena rodiny ovlivňuje i ostatní členy. Vztahy v rodině se proměňují a rodina prochází změnami. Tyto změny jsou dvojího druhu a obojí přinášejí určité zátěže a komplikace. Změny kontinuální nebo-li pozvolné jsou dány postupem času, to znamená vývojem, dospíváním, stárnutím jednotlivých členů atd. Druhou skupinu tvoří diskontinuální změny, které jsou víceméně náhlé a jejich nositeli jsou události. Rodina po

²⁸ Srov. SPOUSTA, V. *Teoretické základy výchovy ve volném čase*. 1 vyd. Brno : Masarykova univerzita, 1994, s. 103 - 105.

²⁹ Srov. HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. 1. vyd. Praha : Portál, 2004, s. 61 – 62.

nich nezůstává tím, čím byla dříve. Patří sem např. rozvod, nový sňatek jednoho z rodičů či narození dítěte. Někdy se užívá pro tyto změny termínu „kritická událost,“ přičemž pro dobré fungování rodiny je důležité zvládnutí těchto změn. Někdy je třeba pro zvládnutí obtíží zvolit pomoc odborníků, jindy si dokáže rodina pomoci sama vlastními prostředky. Ne vždy však přesto dochází k vyřešení krize rodiny a to má pak negativní dopad na dítě. Samozřejmě to pak ovlivňuje i volnočasový způsob života příslušníků rodiny. Jestliže není atmosféra v rodině příznivá, není rodina jednotná a to má bohužel negativní vliv na množství společně stráveného času rodičů a dětí.³⁰

Důraz na rodinu a dobrou atmosféru v ní klade také doc. Matoušek. Poukazuje také na to, že právě v rodině dochází k vštěpování ušlechtilých zájmů. *„Zároveň poukazuje na to, že dítě nedělá, co po něm rodiče chtějí, ale dělá to, co mu rodiče předvádějí. Nejjednodušším měřítkem rodičovského zájmu o dítě je kvantum společně stráveného času.“*³¹

Výchova dětí tedy do značné míry závisí na podmínkách, ve kterých děti žijí, na zkušenostech a způsobech, jakými s nimi rodiče zachází a na příkladech, které jim okolí poskytuje. Jestliže dítě vyrůstá ve stabilním a harmonickém prostředí, má to na něho pozitivní dopad. Proto je úkolem rodičů v první řadě usměrnit svůj vlastní život, aby mohli své děti ovlivňovat více pozitivním než negativním směrem. Toto zmiňuje ve svých úvahách současný představitel světové pedagogiky, profesor na univerzitě v Konstanci, W. Brezinka.³²

Výchova v rodině působí na jedince od nejútlejšího věku a rozvíjí všechny jeho kvality. To, jak lidé tráví volný čas v dospělosti, je výslednicí vzorců chování a priorit hodnot, které si jedinec postupně tvořil v průběhu života. Nemůžeme tedy chtít od dospělého člověka, který se nikdy nezabýval např. uměním, aby se jím v dospělosti zabýval, aniž by byl k tomu někdy vedený. Ohodnotit obraz můžeme pouze na základě určitých zkušeností, prožitků a dovedností, které člověk získal v průběhu života. Je tedy důležité, aby lidé věnovali svůj volný čas od dětství alespoň částečně hodnotným aktivitám. Nepatří mezi ně jenom umělecké aktivity, ale také pracovní, sportovní, vědecké, náboženské či jiné. Přičemž všechny aktivity činí život hodnotnějším, zajímavějším, zbavují nás nudy a nespokojenosti. Je tedy na rodičích, aby vedli své děti od narození k hodnotným aktivitám a trávili s nimi volný čas, protože tím mohou pozitivně ovlivnit způsob života svých dětí v dospělosti a jejich trávení volného času.³³

³⁰ Srov. MATĚJČEK, Z. *Výbor z díla*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 2005, s. 359 – 361.

³¹ MATOUŠEK, O. a kol. *Práce s rizikovou mládeží*, 1. vyd. Praha : Portál, 1996, s. 39.

³² Srov. SPOUSTA, V. a spol. *Teoretické základy výchovy ve volném čase*. 1. vyd. Brno : Masarykova univerzita, 1994, s. 108.

³³ Srov. SPOUSTA, V. a spol. *Teoretické základy výchovy ve volném čase*. 1. vyd. Brno : Masarykova

Zájem rodiny o volný čas dětí podporují i celoevropské instituce. Dokumenty analyzující tuto otázku vznikly v průběhu devadesátých let zejména v Radě Evropy.

2.1.1 Proměny rodin v Evropě a u nás

Řada faktorů se podílela na proměnách rodin, ke kterým došlo. Tyto změny se projevíly v různých oblastech a také v oblasti volného času. Jedním z těchto faktorů byla snížená natalita a vůbec přání mít děti, která Evropu postihla koncem 20. století. Podle výsledků mezinárodního výzkumného projektu Family on Fertility Survey se v devíti evropských zemích včetně České republiky průměrný věk matky pohyboval mezi 29 (Nizozemsko) a 23,4 roku (Maďarsko). Průměrná plodnost pak kolísala mezi 1,75 (Francie), 1,11 (Litva) a 1,16 (Česká republika) dítěte na rodinu. Nedostatek dětí se samozřejmě projevil i v kapacitě dětí navštěvujících volnočasová zařízení. Dalším faktorem, který měl vliv na volný čas dětí, byla sociální nejistota, díky které museli rodiče řešit existenční otázky dětí a celé rodiny. Například v devadesátých letech ve Francii vzrostl podíl mladých lidí mezi 20 a 29 roky, kteří žili v pásmu chudoby, z 11% na 18%. Nedostatek peněz a chudoba se staly též příčinami nízkého zájmu o volnočasové aktivity. Náklady na různé kroužky byly příliš vysoké, a proto se pro některé děti staly nedostupné. Tento výčet změn, který jsem nyní uvedla, není kompletní, zachytila jsem pouze některé ze změn, které Evropu postihly.³⁴

Obdobné změny se však projevíly také u nás a stejně jako v Evropě i u nás zasáhly do volného času dětí. Podle rozboru dlouhodobého vývoje se od druhé poloviny 19. století snižoval celkový počet narozených dětí. Od sedmdesátých let 20. století se ustálil na průměrném počtu necelých dvou dětí na rodinu. Převládly nukleární rodiny a vícegenerační rodiny se tím dostaly do značné menšiny. Také počet narozených dětí mimo manželství se oproti minulému století zvýšil z 11 tisíc na dvojnásobek. Došlo ke zvýšení počtu dětí, které jsou přímo ohrožovány sociálně patologickými jevy nebo které již prošly zkušeností asociálního či antisociálního jednání. V druhé polovině devadesátých let bylo u nás každoročně odsuzováno bezmála sto dospělých (zejména rodičů) pro trestný čin týrání svěřené osoby (především dětí). Stejně jako v Evropě i u nás se projevovaly ekonomické a bytové problémy. V době, kdy se měli dospělí osamostatňovat, zakládat rodiny a vytvářet si prostor i pro realizaci volného času, byli závislí na rodičích. Důkazem toho bylo, že každá druhá domácnost našich mladých lidí do 30 let neměla vlastní byt a na počátku roku 2000 skoro polovina mladých lidí bydlela u rodičů. Také plat ženy a muže byl rozdílný. V roce 2003 měly ženy ve srovnatelných profesích o čtvrtinu menší plat než muži a

univerzita, 1994, s. 108.

³⁴ Srov. HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. 1. vyd. Praha : Portál, 2004, s. 58.

získávaly nižší funkční zařazení, což se vzhledem k jejich dětem negativně projevovalo po jejich případném rozvodu, kdy ženě nezbývalo příliš peněz na financování volnočasových aktivit svých dětí.³⁵

2.1.2 Postavení rodiny vůči dalším činitelům výchovy

Na celkovém rozvoji dětí se však od určitého věku podílí další činitelé výchovy, protože sami rodiče nejsou schopni zajistit celkový rozvoj svých dětí. Tím však rodina neztrácí na své důležitosti. Existují obecné závěry vycházející z postavení rodiny vůči ostatním činitelům výchovy, které nám říkají, že:

1. Rodiče jsou nejdůležitějšími vychovateli a všichni ostatní vychovatelé pouze rozvíjejí to, čeho rodiče dosáhli.
2. Čas, který věnují rodiče výchově svých dětí, není hodnota, která může kladně působit sama o sobě, ale její působení závisí na mnohých činitelích (kulturní, morální a pedagogické povahy).
3. Rodiče jsou odpovědní za výchovu svých dětí a to nejen v rodinném prostředí, ale za výchovu vůbec.
4. Nejdůležitějším předpokladem úspěšné rodinné výchovy je dobrý společný životní způsob rodičů a dětí.
5. Existuje několik organizací, které nabízejí smysluplné trávení volného času dětem, prožití společných zážitků, dobrou atmosféru atd. Za tuto organizaci nese v první řadě odpovědnost rodina.
6. V případě rodiny a dalších institucí pro výchovu ve volném čase je zpravidla důležitější nepřímá výchova než přímá. Nepřímo vychovávat přitom znamená vytvořit dětem příznivé podmínky, ve kterých jim získané zkušenosti umožní utváření vlastností mravného, pilného a schopného člověka.³⁶

Přestože klíčovou roli při výchově dětí hraje rodina, navazují na její působení další instituce, které dítě navštěvuje a tráví v nich část svého života. Rodiče však nemohou výchovu dítěte přenechat pouze těmto institucím a počítat s tím, že jejich dítě vychovají a vyplní celý jejich volný čas. Mezi rodiči a institucemi by mělo jednoznačně docházet ke vzájemné spolupráci, která může vést k pozitivnímu ovlivňování dětí.

³⁵ Srov. HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. 1. vyd. Praha : Portál, 2004, s. 59.

³⁶ Srov. SPOUSTA, V. *Teoretické základy výchovy ve volném čase*. 1 vyd. Brno : Masarykova univerzita, 1994, s. 107.

2.2 Škola

Na rodinnou výchovu doma, v níž probíhá primární socializace, navazuje sekundární socializace, ke které dochází ve škole. I pro instituci, kterou je škola, je důležitá spolupráce s rodiči, která může přispět k vyřešení případných problémů s žáky. Příkladem takové spolupráce jsou západní země, které realizují programy spolupráce rodiny a školy. Je zde uznáváno, že tato spolupráce zlepšuje motivaci dětí pro učení a jejich výsledky ve škole.

Podpora dobrého vztahu je zde uskutečňována pomocí:

- Informačních materiálů, které jsou zasílány rodinám zvláště na začátku školního roku, ty pak obsahují plán učiva a kontaktní osoby z pedagogického sboru, včetně telefonu a hodin, kdy jsou k dispozici rodičům.
- Příruček, které rodičům přiblíží jednak tradice školy, dále její vzdělávací cíle, přehled uplatňování absolventů, jsou zde obsaženy i zvláštní programy pro handicapované děti, pravidla docházky atd.
- Dnu otevřených dveří, který je zde pořádán jednou až dvakrát ročně.
- Konferencí rodičů a učitelů, při nichž se věnuje polovina času otázkám, námětům a starostem rodičů.
- Domácích návštěv v rodinách dětí, a to buď všech, nebo jen těch, s nimiž jsou větší problémy nebo jejichž rodiče spontánně školu nenavštěvují.
- Zapojování rodičů do výuky a poradenství.
- Telefonického kontaktování rodičů, při němž jsou informováni o pokrocích svého dítěte a o aktivitách třídy i školy.
- Zřizování poradenských center pro rodiče, v nichž se rodiče setkávají s pedagogy, s jinými odborníky a také s jinými rodiči.
- Neformálních společenských setkání, pikniku, diskoték, snídaní atd.
- Zvláštních programů pro rodiče dětí s poruchami učení, pro rodiče dětí z etnicky odlišných rodin, pro rodiče dětí jinak znevýhodněných, někdy též pro další vzdělávání rodičů samých.³⁷

2.2.1 Zapojení školy do volného času žáků

Zapojování škol do volnočasového života žáků má svou tradici, která byla rozvíjena v průběhu demokratizace základního vzdělávání v 19. století. Ve větších městech začaly být zřizovány zvláštní místnosti pro hry, prostory pro pobyt žáků o přestávkách a prostory pro zpracování domácích úkolů. Od druhé poloviny tohoto století vzrostl počet školních

³⁷ Srov. MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. 1. vyd. Praha : Portál, 1998, s. 75 - 76.

knihoven a čítáren, byla také vybudována mnohá hřiště. Později byly aktivity volného času pochopeny jako způsob zapojování dětí a mladých lidí do života školy. V dnešní době se škola snaží působit na žáky nejen ve vyučování, ale souběžně také ve *volnočasových aktivitách*. Zatímco při výuce se usiluje o kooperační učení a k jejímu působení je zapotřebí stabilního učebního plánu, osnov nebo vzdělávacích programů a děti jsou zde ohodnoceni známkami. Vzniklý prostor pro volnočasové aktivity otevřel možnosti volnějšiho, dynamičtějšího a flexibilnějšího působení. Tyto aktivity žákům zprostředkovávají nejen poznání, nýbrž také prožívání, sociální kontakty a možnosti praktického konání. Také motivace žáků je zde vyšší, což je zapříčiněno dobrovolným výběrem aktivit. A to výběrem takových aktivit, které se žáka nesnaží řídit, a proto se pro něj stávají podněcující a inspirující.³⁸

Od školy se jako od vzdělávací a výchovné instituce očekává, že zabezpečí vzdělání dětí, aby se mohly zapojit do profesního, občanského, ale také do volnočasového života. Volný čas dětí ovlivňují také učitelé či spolužáci ve škole. Při hodině Metodiky zájmových činností 2 nám PhDr. J. Pávková zdůrazňovala, že by měl učitel být pro žáky vzorem a to i v oblasti využívání volného času, proto by s nimi měl příležitostně o svých zálibách mluvit. Zároveň by se však měl zajímat i o aktivity žáků, protože je pak může příležitostně zapojit do výuky. Samozřejmě na prvním stupni ZŠ či v malotřídkách je to snadněji realizovatelné než ve velkých školách, ve kterých je celé pedagogické ovlivňování těžší. Ale zájem učitele o aktivity žáků může být pro ně obrovským přínosem, protože je tak může povzbuzovat a motivovat k činnostem.

Školy organizují pro žáky několik volnočasových aktivit v rámci vyučování, některé z nich můžeme zařadit k pravidelným činnostem a jiné k příležitostným zájmovým činnostem. Škola se tak těmito aktivitami zapojuje do volnočasového života žáků. K příležitostným aktivitám patří například návštěvy historických památek, při kterých si mohou žáci rozšířit a prohloubit obsah vyučovacího procesu a oddechnout si od výuky nebo třeba návštěvy kulturních zařízení. Mezi pravidelné školní aktivity řadíme některé umělecké či sportovní soutěže. Díky těmto aktivitám školy mohou být v letech školní docházky odhaleny zájmy a nadání žáků, které škola nadále sama rozvíjí nebo alespoň dává podněty k dalšímu rozvoji. Za příklad si můžeme uvést mnohé vrcholové sportovce, kteří zažívali první úspěchy za branami školy při školních olympiádách.³⁹

Škola ovlivňuje volnočasový způsob života žáků, podílí se na výchově dětí v době mimo vyučování (školní družiny a školní kluby).

³⁸ Srov. HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. 1. vyd. Praha : Portál, 2004, s. 67 – 69.

³⁹ Srov. HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. 1. vyd. Praha : Portál, 2004, s. 68 – 70.

2.2.2 Školní družina a školní klub

Na začátku si řekneme něco málo o historii výchovy dětí mimo vyučování. Výchova dětí mimo vyučování má u nás dlouholetou tradici. Už J. A. Komenský zdůrazňoval význam her, zvláště pak her pohybových, zároveň také upozorňoval na nebezpečí přetěžování dětí domácími úkoly. V době, kdy neexistovala žádná výchovná zařízení, se věnovali výchově dětí mimo vyučování učitelé. Problematika volného času školních dětí začala nabývat se zavedením povinné školní docházky. Děti z vesnice pomáhaly po vyučování rodičům s hospodářstvím. Rodiny byly vícegenerační a o malé děti pečovali prarodiče nebo starší sourozenci. Volného času bylo málo a děti se často podílely na zábavách s dospělými. S rozvojem průmyslové výroby a zrušením nevolnictví nastalo hromadné stěhování obyvatelstva do měst. Protože byla pracovní doba dlouhá a zaměstnání byli většinou oba rodiče, projevila se potřeba zajistit dozor o děti po vyučování. V 19. století začaly vznikat různé kluby, spolky a charitativní organizace. Předchůdci školních družin byly v našich zemích útulky. První útulek byl založen kolem roku 1885 v Praze na Vyšehradě. Byl určen pro děti školou povinné, o které se rodiče nemohli během dne starat pro nemoc nebo pracovní zaneprázdnění. Děti se zde shromažďovaly hned po škole a domů se vracely po sedmé či osmé hodině. V dalších letech došlo k rozšíření útluků do jiných měst. Jejich hlavním cílem bylo zaměstnat děti tak, aby se zamezilo negativnímu využívání volného času. O výchovu v útlukách se staral kvalifikovaný pracovník. Roku 1931 byly útulky přejmenovány na družiny pro školní mládež a od roku 1948 byly družiny mládeže začleněny do školské soustavy jako mimoškolní zařízení, nebyly však součástí škol. Školský zákon z roku 1953 přinesl částečné úpravy, ale změny nebyly výrazné. K zásadnější změně došlo přijetím zákona o soustavě výchovy a vzdělání z roku 1960. Tento zákon stanovil, že pro žáky 1. - 5. tříd budou zřizovány školní družiny a pro žáky 6. - 9. tříd školní kluby. Obě zařízení se stala součástí škol a odpovědnost za jejich řízení převzali ředitelé škol. Zdůrazňována byla výchovná funkce obou zařízení. Od roku 1978 byla možnost zřizovat školní družiny a kluby též jako samostatná mimoškolní zařízení.⁴⁰

Jak ve školních družinách, tak i ve školních klubech se sdružují žáci po školním vyučování. Družiny a kluby však nejsou v žádném případě pokračováním výuky, děti se zde mají odreagovat, aby si po namáhavém dni ve škole trochu odpočinuly.

Obě zařízení mají předpoklady k pravidelnému a každodennímu pedagogickému ovlivňování volného času žáků a to z několika důvodů. Jednak jsou zde vychovatelé se žáky v každodenním styku, shromažďují se zde žáci bez ohledu na sociální postavení

⁴⁰ Srov. PÁVKOVÁ, J. a kol. *Pedagogika volného času*. 1. vyd. Praha : Portál, 1999, s. 118 – 119.

rodiny, je zde možnost pravidelného kontaktu s rodiči, vychovatelé mají pro své výchovné působení vhodnou kvalifikaci a jsou členy pedagogické rady. Důležitá je také spolupráce vychovatele s vedením školy a s jinými pedagogy, ke které by mělo docházet.⁴¹

V obou zařízeních se uskutečňují nejen činnosti odpočinkové a relaxační, ale i činnosti sebeobslužné a společensky prospěšné. Činnosti odpočinkové mohou mít podobu klidných her, četby, vyprávění apod. Rekreační činnosti mohou mít formu pohybových aktivit, v létě je vhodné být s žáky venku na čerstvém vzduchu. Činnosti zájmové pomáhají uspokojovat, kultivovat a rozvíjet rozmanité potřeby a zájmy žáků. Při činnostech sebeobslužných jsou žáci vedeni k upevňování hygienických a kulturních návyků a k péči o osobní majetek. Činnosti veřejně prospěšné vedou žáky k přiměřenému podílu na dobrovolné práci ve prospěch druhých a k tvorbě a ochraně životního prostředí. Školní družiny a kluby částečně zabezpečují přípravu žáků na vyučování například vypracováním domácích úkolů.⁴²

V obou zařízeních se vytvářejí vrstevnické skupiny, ve kterých se sdružují žáci stejných věků a podobných zájmů, často také téhož pohlaví a blízkého sociálního statusu. Společně se pak věnují hrám, soutěžím a stanovují si jednoduché, krátkodobé cíle. Tyto skupiny mají různý stupeň soudržnosti i délku trvání a postrádají pevnou organizační strukturu. Skupiny žáků, které navštěvují družinu nebo klub se během dne proměňují a také počty žáků se mění. Někteří žáci přicházejí a jiní odchází buď domů, nebo třeba na zájmové kroužky. Také při školních družinách a klubech se někdy pořádají různé kroužky, které vedou obvykle vychovatelé. Tyto kroužky pak mohou navštěvovat i žáci, které do družin a klubů nechodí. Kroužky jsou totiž určeny pro všechny žáky, kteří o ně mají zájem. Školní družiny a kluby mohou být také v provozu i o prázdninách a organizovat ve spolupráci s dalšími subjekty akce i ve volných dnech.⁴³

I já jsem se se školní družinou a školním klubem blíže seznámila, a to při své povinné praxi ve Speciální škole v Pelhřimově. Zde je zřízena 1 družina a 1 klub, v nichž se scházejí žáci ze zvláštní a z pomocné školy. Dochází zde k integraci postižených žáků mezi nepostižené vrstevníky. Školní družina je zde určena pro mladší žáky a školní klub pro starší žáky. Součástí obou zařízeních jsou zájmové kroužky, které vedou učitelky a vychovatelky, se kterými se žáci setkávají buď při výuce nebo je znají z družiny či klubu. Je zde zaveden například kroužek šití, hry na flétnu, počítačový kroužek, sportovní kroužek a aerobik. Přesto, že žáci mají možnost využít této nabídky k trávení jejich volného času, bohužel o kroužky zatím takový zájem není. Jak družiny, kluby, tak i kroužky navštěvují většinou postižení žáci a v menšině žáci zvláštní školy. Tento nezájem

⁴¹ Srov. PÁVKOVÁ, J. a kol. *Pedagogika volného času*. 1. vyd. Praha : Portál, 1999, s. 119 – 120.

⁴² Srov. tamtéž, s. 120 – 121.

⁴³ Srov. tamtéž, s. 122 – 123.

ze strany těchto žáků připisuje jedna z vychovatelek školy rodině, ve které žáci nejsou ke smysluplnému trávení volného času rodiči vedeni a raději se pak potulují v partách nebo sedí doma u televize.

2.3 Další instituce a zařízení pro výchovu mimo vyučování

2.3.1 Instituce

Na výchově dětí ve volném čase se v současné době kromě rodiny a školy podílejí tyto instituce:

- „světské a církevní dětské a mládežnické organizace
- speciální státní, soukromé a nadační výchovné instituce
- hromadné sdělovací prostředky – rozhlas, televize, tisk, film
- další lokální a regionální faktory společenského prostředí
- odborové, sportovní, zdravotnické, ekologické a další organizace, které vstupují v rámci své specifické programové činnosti do výchovy dětí a mládeže.“⁴⁴

Všichni činitelé výchovy podílející se na vývoji dětí se při svém působení vzájemně prolínají, doplňují a ovlivňují. Proto se mohou nedostatky v jedné oblasti negativně projevit v jiné nebo může docházet ke vzájemné kompenzaci. Vliv jednotlivých činitelů výchovy na děti je rozdílný, důležitou roli hrají podmínky, ve kterých děti vyrůstají. Podíl volnočasové výchovy může být zanedbatelný, ale může se stát i činitelem, který závažným způsobem ovlivní život a budoucnost člověka.⁴⁵

Tyto instituce dětem nabízejí smysluplné využití jejich volného času, mohou tedy sloužit i jako prevence v boji proti negativnímu využívání volného času. Například hromadné sdělovací prostředky, konkrétně televize či počítač, mohou značně přispět k rozvoji vědomostí u dítěte či mládeže, ale při jejich špatném využívání mohou též přispět k patologickému trávení volného času. Všechny vyjmenované instituce mají některé společné znaky, kterými jsou např.:

- Zaměření na rozvíjení hodnotných zájmů, pozitivních individuálních vlastností a mezilidských vztahů.
- Dobrovolnost, která je spojená se svobodnou nabídkou a jejich volbou.
- Jednak odpočinkové, relaxační, ale také regenerační činnosti.
- Podpora a návaznost na výchovné a vzdělávací činnosti školy.

⁴⁴ SPOUSTA, V. *Teoretické základy výchovy ve volném čase*. 1 vyd. Brno : Masarykova univerzita, 1994, s. 106.

⁴⁵ Srov. HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. 1. vyd. Praha : Portál, 2004, s. 37.

- Výchovné působení, které odpovídá představám a záměrům dětí a jejich rodičů.⁴⁶

Výchova mimo vyučování plní několik funkcí, konkrétně jde o tyto funkce: výchovně vzdělávací, zdravotní a sociální. Na výchovnou funkci je kladen velký důraz. Prostřednictvím zajímavých činností jsou děti motivovány k hodnotovému využívání volného času, k získávání nových vědomostí, dovedností i návyků, a tím i k rozvoji poznávacích procesů a k celoživotnímu vzdělávání. Úspěchy v zájmových činnostech sebou přinášejí pocit uspokojení, příležitost k seberealizaci a k přiměřenému sebehodnocení. Děti si pak na základě praktických činností a zkušeností vytvářejí názor na život a na svět. Další funkci, kterou instituce plní je funkce zdravotní. Dochází zde totiž ke střídání činností spontánních, organizovaných, relaxačních, pracovních atd. Poslední funkcí, kterou plní instituce pro výchovu mimo vyučování, je funkce sociální, která je plněna různým způsobem a v odlišné míře podle typu výchovného zařízení.⁴⁷

2.3.2 Přehled významných zařízení pro výchovu mimo vyučování

Mezi významná zařízení pro výchovu mimo vyučování patří bezesporu školní družiny a školní kluby. O nich jsme již mluvili v podkapitole 2.2.2, proto se k nim více vracet nebudu. Mezi další zařízení, která mají vliv na trávení volného času dětí a mládeže, patří:

Střediska pro volný čas dětí a mládeže, která zahrnují jednak domy dětí a mládeže a také stanice zájmových činností. Zaměřují se na specializované zájmové činnosti pod odborným pedagogickým vedením. Organizují pravidelnou zájmovou činnost, příležitostnou, soutěže pro talentované jedince, prázdninové tábory atd.

Domovy mládeže zajišťují ubytování pro žáky středních škol, kteří z důvodu vzdálenosti nemohou denně do školy dojíždět z domova. Kromě výchovné péče, ubytování a stravování je zde dbáno na hodnotné využívání volného času. Vzhledem k věkovým zvláštnostem je důležité respektování principu dobrovolnosti, což znamená realizaci zájmových činností formou nabídky s uplatněním motivace.

Dětské domovy se řadí do zařízení ústavní výchovy a jsou zde umístěny děti od 3 do 18 let, popřípadě do ukončení profesní přípravy. Snahou pedagogů je, aby děti prožívaly volný čas podobným způsobem jako děti žijící v rodinách. Podporují je tedy v jejich zapojení do zájmových činností a jedním z jejich úkolů je dbát na hodnotné využívání volného času.

⁴⁶ Srov. SPOUSTA, V. *Teoretické základy výchovy ve volném čase*. 1 vyd. Brno : Masarykova univerzita, 1994, s. 107.

⁴⁷ Srov. PÁVKOVÁ, J. a kol. *Pedagogika volného času*. 1. vyd. Praha : Portál, 1999, s. 42.

Základní umělecké školy poskytují uplatnění dětem, mládeži i dospělým s vyhraněnými zájmy a schopnostmi v estetickovýchovné oblasti. Přípravují žáky pro studium na středních a vysokých školách s uměleckým zaměřením.

Jazykové školy plní obdobnou funkci, ale v oblasti výuky cizích jazyků.

Kromě těchto uvedených zařízení se podílí na ovlivňování volného času dětí a mládeže mnoho dalších subjektů. Jsou jimi různá **občanská sdružení, sdružení dětí a mládeže, tělovýchovné a sportovní organizace, kulturní a osvětová zařízení**. Specifické místo má i činnost některých **obecně prospěšných společností**. Své působení ve volnočasové oblasti rozšířily také **círky a náboženská společenství**. Jako příklad můžeme uvést salesiánská střediska mládeže, která realizují výchovu v duchu křesťanských myšlenek.⁴⁸

Mezi zařízení s celostátní působností se řadí **Institut dětí a mládeže MŠMT ČR** v Praze, který uskutečňuje výzkumy a vzdělávání pracovníků, vytváří koncepční a metodické materiály, pořádají soutěže a přehlídky, zprostředkovávají a rozvíjí mezinárodní kontakty. **Institut zájmového vzdělávání MŠMT ČR** v Hořovicích, který je zařízením působícím na úsecích vzdělávání pracovníků středisek volného času, táborů a dalších pedagogů volného času. **Středisko vzdělávání, informací a služeb MŠMT** v Prachaticích, které je odborným zařízením v oblasti teoretického a praktického zájmového vzdělávání a péče o účelné využívání volného času dětí a mládeže. Zabývá se vzděláváním pracovníků školních družin či středisek volného času, domovů mládeže, občanských sdružení, táborů a dalších.⁴⁹

Resortem, který se výrazně podílí na volnočasových aktivitách dětí a mládeže, je **Ministerstvo kultury**. Každým rokem vyhlašuje granty na podporu nekomerčního umění, pořádá soutěže, přednášky či výstavy. Také spravuje síť muzeí, galerií, kin, knihoven a čítáren. Podporováním volnočasových aktivit především z hlediska prevence se zabývá **Ministerstvo práce a sociálních věcí**. K dalším významným orgánům podílejícím se na formování volného času je **Ministerstvo životního prostředí**, které vydává různé publikace, učební texty, metodické materiály pro pracovníky pracující s dětmi a mládeží a financuje projekty občanských sdružení. V oblasti výchovy ke zdravému způsobu života působí **Ministerstvo zdravotnictví**, které pořádá různorodé aktivity a rozvíjí programy související s využíváním volného času dětí a mládeže. Věnuje se také prevenci úrazů dětí a mladistvých a podporuje programy zaměřené na boj proti závislostem. V České republice dnes existuje velké množství různých celostátně působících institucí a sdružení, jejich vznik byl umožněn zákonem č. 83/1990 Sb.⁵⁰

⁴⁸ Srov. PÁVKOVÁ, J. a kol. *Pedagogika volného času*. 1. vyd. Praha : Portál, 1999, s. 45 – 46.

⁴⁹ Srov. HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. 1. vyd. Praha : Portál, 2004, s. 88.

⁵⁰ Srov. NĚMEC, J. a kol. *Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času*. 123. publikace. Brno :

Ministerstvo vnitra České republiky registruje mnoho různých organizací, sdružení a hnutí. Jejich počet se neustále mění, protože některé vznikají a jiné zase zanikají. Jako první vznikla **Rada mládeže České republiky**, která však po čase zanikla. Dále vzniklo **Seskupení dětských a mládežnických organizací**, v němž jsou zastoupeny Junák, Česká táborečnická unie a další. Roku 1991 vznikla **Konzultační rada sdružení dětí a mládeže České republiky**, v níž spolupracuje Prázdninová škola Lipnice, Pražské ekologické centrum, Brontosaurus a další. V roce 1995 vznikl **Kruh sdružení dětí a mládeže České republiky**, který nadále vyvíjí svou činnost. Jeho posláním je sdružovat různá sdružení dětí a mládeže působící nebo mající sídlo na území České republiky. Roku 1998 byla v Praze založena **Česká rada dětí a mládeže**. Mezi další organizace patří například **Národní informační centrum mládeže, Centrum ADAM a Fond dětí a mládeže**.⁵¹

3 CÍRKEVNÍ MLÁDEŽNICKÁ ORGANIZACE – DON BOSCO

Z přehledu institucí a zařízení, které jsem uvedla v předchozí kapitole, vyplývá rozmanitost možností ke smysluplnému trávení volného času dětí a mládeže, které mohou působit i jako prevence negativního využívání volného času. Pro pokračování své práce jsem si zvolila církevní mládežnickou instituci, která se zaměřuje na otevřenou práci s mládeží, konkrétně Don Bosco centrum Regensburg a Don Bosco centrum Plzeň. Nyní se pokusím o objasnění pojmu otevřená práce s mládeží a blíže specifikuji tuto práci. V dalších kapitolách se pak zaměřím konkrétně na možnosti volnočasové práce s mládeží v církevní organizaci, kterou jsou salesiánská střediska mládeže.

3.1 Definice „Jugendarbeit“ (Otevřená práce s mládeží)

„Německé slovo Jugendarbeit znamená v překladu otevřená práce s mládeží a zahrnuje otevřenost ve vztahu ke všem mladým lidem a k jejich potřebám a touhám.“⁵²

Otevřenou práci s mládeží se zabýval W. Klawe, který formuloval 4 roviny, v nichž se má projevit otevřenost mládežnické práce:

- *„Otevřenost obsahů*
- *Otevřenost vůči veřejnosti*

Paido, 2002, s. 30 – 31.

⁵¹ Srov. tamtéž, s. 30 – 31.

⁵² KAPLÁNEK, M. *Pastorace mládeže*. 9. publikace. Praha : Salesiánská provincie, 1999, s. 56.

- *Otevřenost k zájmům mládeže*
- *Otevřenost organizační formy*⁵³

Otevřenost obsahu znamená, že na náplň činnosti nejsou kladeny žádné apriorní nároky např. politické, náboženské či světonázorové. **Otevřenost vůči veřejnosti** vyjadřuje průhlednost a možnost veřejné kontroly. **Otevřenost k zájmům mládeže** znamená, že činnost je orientována primárně na potřeby mladých a ne na dosažení cílů, které mají dospělí. **Otevřenost v organizačních a sociálních formách** se skládá z toho, že vlastní aktivity pro mládež jsou přímo přístupné všem, podmínkou účasti na aktivitách tedy není členství ve spolku.⁵⁴

*„Otevřenou práci s mládeží můžeme definovat jako formu pomoci mladým lidem prostřednictvím nabídek, které jsou voleny a uskutečňovány na základě zájmů mladých lidí a jsou všem přístupné.“*⁵⁵

Otevřenost není žádný ustálený stav, nýbrž znak, který se dle konkrétních okolností dynamicky vyvíjí. I otevřená práce s mládeží vyžaduje mít názorně stanovené určité cíle a soudržnosti skupiny je pak dosahováno skrze nabídku aktivit a osobní vztahy. Různé nabídky přitahují samozřejmě rozdílné skupiny mládeže, proto je důležité vyhledávat takové, které mohou být mezi mládeží nejsnáze prosazeny.⁵⁶

3.1.1 Pojem mládež

Protože se zabýváme otevřenou prací s mládeží, je třeba definovat pojem mládež. Nahlédneme-li do různých knih, zjistíme, že existuje více definic, které pojem mládež vystihují. Jestliže nahlédneme do knihy J. Pipekové, nalezneme tuto definici:

*„Pojem mládež je označení pro širší skupinu jedinců ve věkové kategorii do 18ti let. Zákon sice tuto skupinu přesně nespecifikuje, avšak občanský zákoník hodnotí osoby starší 18ti let jako zletilé (plnoleté).“*⁵⁷

Další vysvětlení pojmu mládež můžeme nalézt ve studijních textech Pastorce mládeže od Doc. Mgr. M. Kaplánka ThD. Zde není pojem mládež jednoznačně definován, je zde odkazováno na některé odborníky, kteří považují vyčlenění mládeže jako samostatné sociální skupiny za městský vynález 18. století. Jestliže nahlédneme do historie pojmu mládež, zjistíme, že byl znám též Platónovi, který tak nazýval muže a ženy mezi 17.-18.

⁵³ Tamtéž, s. 57.

⁵⁴ Srov. tamtéž, s. 57.

⁵⁵ KAPLÁNEK, M. *Pastorace mládeže*. 9. publikace. Praha : Salesiánská provincie, 1999, s. 57.

⁵⁶ Srov. tamtéž, s. 58.

⁵⁷ PIPEKOVÁ, J. a kol. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. 81. publikace. Brno : Paido, 1998, s. 190.

a 30. rokem. Dnešní podoba pojmu mládež pak vznikla začátkem 20. století. Mládí dnes můžeme definovat z hlediska sociologie, psychologie či kultury. Například z hlediska sociologie je mládí definováno jako období přechodu z dětství k dospělosti a z hlediska kultury mládež vytváří kulturní podskupinu s vlastními normami a pravidly jednání.⁵⁸

Jaká je dolní a horní hranice mládeže?

V knize J. Pipekové je udáno pro děti rozmezí od 6 – 15 let a rozmezí pro mladistvé od 15 – 18 let. Toto jednoznačné členění věkových skupin však nebere v potaz to, že někteří žáci již na základní škole přejímají životní styl starších kamarádů a dospělých, a proto někdy mohou být už žáci staršího školního věku 11 – 14 považováni za mládež. Z toho, co jsem právě napsala, je zřejmé, že dolní hranice mládeže není tak snadno definovatelná.⁵⁹

Ani horní hranice mládí není tak jednoznačná, protože se stále zvyšuje věk, do kterého se mohou lidé počítat mezi mládež. Jednou z příčin byl prudký rozvoj vzdělání v průmyslových zemích, který začal na konci 60. let a díky tomu pak došlo na Západě k prodloužení doby studia. Z hlediska sociologie bylo tak možné použít pro definici konce mládí zařazení se do společenské skupiny dospělých a to například uzavřením sňatku či převzetím hmotné zodpovědnosti za vlastní budoucnost. Dnes však i tento pohled na horní hranici mládí přestává platit a mládí se stále více stává obdobím bez jasného ukončení.⁶⁰

Z toho, co jsem o pojmu mládež napsala, je patrné, že jeho věkové ohraničení není tak snadné určit. S přihlédnutím na tento fakt i já ponechám tomuto pojmu volnost a nebudu ho striktně ohraničovat. Vysvětlením pojmu mládež jsem se zabývala v souvislosti s tématem otevřené práce s mládeží, kterému jsem se věnovala v kapitole 3.1. Závěrem lze konstatovat, že otevřená práce s mládeží zahrnuje práci s mladými lidmi velkého věkového rozsahu.

3.2 Mládežnické centrum jako prostor pro mládež

Jsou různé formy otevřené práce s mládeží. Všechny mají společné to, že zjednávají mladému člověku prostor k rozvoji jeho vztahu k aktivitám. Slovu „prostor“ je zde hmotně i sociálně rozuměno, protože mládež potřebuje pro realizaci svých aktivit nejen místo, ale zároveň i mít příležitost ke komunikaci. Mezi zařízení, které takové možnosti nabízejí, se řadí například: „Jugendheime“ (mládežnické domovy), „Jugendzentren“

⁵⁸ Srov. KAPLÁNEK, M. *Pastorace mládeže*. 9. publikace. Praha : Salesiánská provincie, 1999, s. 14 – 15.

⁵⁹ Srov. tamtéž, s. 14 – 15.

⁶⁰ Srov. tamtéž, s. 15.

(mládežnická centra), „Häuser der offenen Tür“ (domy otevřených dveří) a „Jugendhäuser“ (mládežnické domy).⁶¹

Samozřejmě každé z center disponuje určitými rozdíly, shodují se však v tom, že dávají mládeži k dispozici prostory, pro trávení volného času a dostává se jim zde vedení od pedagogického personálu.

Nároky na kompetenci pedagogů středisek mládeže stoupají. Důvodem jsou závažné problémy, se kterými se mladí lidé na pedagogy středisek obracejí. Střediska mládeže musí poskytovat stále více konkrétní sociální a materiální pomoc jako například provizorní ubytování či možnost výdělků. Zařízení otevřené práce s mládeží nabízí volnočasové možnosti také mládeži na okraji společnosti a mladým cizincům, kterým tak může účinně pomoci. Zároveň zde pro středisko vzniká jisté nebezpečí, a to takové, že se může kvůli množství terapeutických aktivit zanedbat preventivní funkce mládežnické práce.⁶²

Otevřená práce s mládeží vyžaduje nejen otevřenost, ale i mnohotvárnost, samostatné ztvárnění či pomoc. Podle těchto aspektů by měl profil centra vypadat takto: zabezpečovat otevřený provoz, vytvářet volný prostor pro společenské učení a vývoj osobnosti, zabezpečovat poradu, vzdělávací a osvětové práce, sociální týmové práce, projekty, práce týkající se péče o mládež atd.⁶³

3.3 Zařízení otevřené práce s mládeží – křesťanský nástavbový nosič

3.3.1 Německo

Otevřená práce s mládeží v prostoru katolické církve Německa je ovlivněna třemi faktory:

1. „, aktuálním rozvojem celé práce s mládeží v posledních desetiletích,
2. zakotvením otevřené práce s mládeží v ustanovení dětské a mládežnické pomoci,
3. konkrétními zkušenostmi církevních nositelů s tímto pracovním polem.“⁶⁴

Vývoj práce s mládeží je zde označován od 60.let klesajícím zájmem o nabídky spolků a stoupající popularitou otevřených nabídek. Mládežnické spolky založené v církevním duchu se od jiných spolků liší tím, že nasazují jako důležitý programový bod církev a to jako „volbu pro všechny.“ Co žádali v předchozím století charizmatické osobnosti jako Phillipp Neri či Don Bosco, to se zdá dnes být prospěšné pro celou společnost. Odpovědnost společnosti za mladistvého nalézá svůj výraz v zákonodárství. Otevřená

⁶¹ Srov. KAPLÁNEK, M. Výběr z 3. části disertační práce. *Offene Jugendarbeit*. 1998. Studijní materiály, s. 4 - 5.

⁶² Srov. KAPLÁNEK, M. *Pastorace mládeže*. 9. publikace. Praha : Salesiánská provincie, 1999, s. 59.

⁶³ Srov. KAPLÁNEK, M. Výběr z 3. části disertační práce. *Offene Jugendarbeit*. 1998. Studijní materiály, s. 6.

⁶⁴ KAPLÁNEK, M. Výběr z 3. části disertační práce. *Offene Jugendarbeit*. 1998. Studijní materiály, s. 7.

práce s dětmi a mládeží byla zakotvena v ustanovení dětské a mládežnické pomoci (§ 11) a jedná se o pomoc dětem a mládeži, kteří mají právo na rozvoj a výchovu k vlastní odpovědnosti a společenské schopnosti.⁶⁵

Mezi otevřená volnočasová místa pro děti a mládež se řadí například mládežnická centra, domovy mládeže či část domu otevřených dveří, která není vedena jako placené zařízení.⁶⁶

V Německu je práce s mládeží poznamenána tím, že je zde církev chápána jako instituce, a také se tak mnohdy prezentuje. Za posledních dvacet let se zde práce s mládeží velmi rozvinula. Jednak zde přibýlo mnoho institucí, které pracují s mládeží, ale i mnoho samostatných aktivit různého druhu.⁶⁷

3.3.2 Čechy

Církevní práce s mládeží v Čechách je zatížena vyloučením církve z otevřené práce od roku 1950 do roku 1989. V tomto období směla církev oslovovat jen v úzkém kruhu věrných a aktivních církevních členů, ale členové církve se tím vystavovali velkému osobnímu riziku.⁶⁸

Aktivita církve v oblasti práce s mládeží je dnes tedy zaměřena převážně na mládež z úzkého katolického prostředí s cílem získat mládež pro církevní angažmá podle starého vzoru (ze 70. a 80. let). Ideálem je angažovaná skupina mládeže, která patří k jádru společenství v rámci farní obce. Dnes existují buď pracovníci pracující v necírkevním prostředí, kteří se inspirojí např. zážitkovou pedagogikou k tomu, aby oslovili mládež. Nebo existuje jiná skupina pracovníků, kteří pracují na tradici otevřené práce s mládeží v církevním prostředí. K této skupině patří především salesiáni Dona Bosca, kteří založili v 15 různých městech mládežnická centra salesiánů. Mládežnická centra mají charakter „domů otevřených dveří.“⁶⁹

3.4 Don Bosco centrum

Jedním druhem zařízení, které se věnuje otevřené práci s mládeží, je Don Bosco centrum. Pro pokračování své práce jsem si vybrala dvě zařízení, jedno v České republice a druhé v Německu. Dále se chci zaměřit na činnost obou center a zejména pak na jejich otevřenou práci s mládeží. Než k tomu však přistoupím, popíši obecně Don Bosco centrum

⁶⁵ Srov. tamtéž, s. 7 – 8.

⁶⁶ Srov. tamtéž, s. 8.

⁶⁷ Srov. KAPLÁNEK, M. *Pastorace mládeže*. 9. publikace. Praha : Salesiánská provincie, 1999, s. 41.

⁶⁸ Srov. KAPLÁNEK, M. Výběr z 3. části disertační práce. *Offene Jugendarbeit*. 1998. Studijní materiály, s. 10.

⁶⁹ Srov. KAPLÁNEK, M. Výběr z 3. části disertační práce. *Offene Jugendarbeit*. 1998. Studijní materiály, s. 11.

a to zejména život zakladatele, jeho pedagogiku lásky a preventivní program, podle kterého fungují salesiánská centra dnes.

3.4.1 *Život Dona Bosca (1815-1888)*

Don Bosco byl italským katolickým světcem, který proslul jako vychovatel opuštěné mládeže. Narodil se v roce definitivního pádu Napoleona na samotě Becchi, která se dnes jmenuje Colle Don Bosco. Když mu byly dva roky, otec zemřel a matka se musela sama postarat nejen o něho, ale i o jeho dva sourozence. Od mládí byl Don Bosco veden k drobným pracím jako klepat konopí, nosit dříví a vodu nebo pást krávy. Do školy vstoupil až v devíti letech. Když mu bylo jedenáct, odešel z domova a pracoval na statku jako krmič dobytka. Dostalo se mu obdivu starého kněze Jana Calossa, který se ujal jeho dalšího vzdělávání a Giovanni v něm získal druhého otce. Po jeho smrti začal Giovanni v Castelonuovu navštěvovat veřejnou školu, kde se učil latině. Brzy nato přešel na studie do Chieri (10 km od Turina), nepřestával pracovat, aby se uživil. Vystřídal celou řadu povolání, pomáhal v kovárně, u stolaře i na statku, kde pásal krávy a v 18 letech si vydělával jako barman. Nesnažil se stranit veselé společnosti vrstevníků, ale nepřekračoval křesťanské zásady. Roku 1841 byl vysvěcen na kněze, odmítl nabídky stát se domácím učitelem v zámožné rodině nebo se ujmout dobře placených míst na bohatých farech. Zvolil si práci v ústavu pro doškolení kněží s možností pracovat mezi městskou chudinou, vypomáhat v nemocnicích, věznicích a charitativních zařízeních.⁷⁰

Don Bosco založil oratoř, kde našli opuštění chlapci trvalé zázemí, přátelství a radost. Učil je nejen navštěvovat kostel, ale také trávit nedělní volný čas hrami na dvoře ústavu pro doškolení kněží. Během týdne jim pak hledal vhodnější zaměstnání a vyjednával pro ně lidštější pracovní podmínky. Řídil se zásadou: pomáhat hned, na místě, v konkrétních případech, a nečekat, až někdo vyřeší problémy všeobecně. Narozdíl od jeho kolegů nelpěl tak přísně na vnější kázni. Jeho laskavost vůči chlapcům nebyla chladná, ale živá a veselá. Často jim říkával: „Hrajte si, skákejte, křičte, jde mi jen o to, abyste nehřešili.“ Nenechával chlapce bez dozoru, ale věděl, že vychovatel nesmí být jen dozorcem, nýbrž také účastníkem jejich zábavy a jejím udržovatelem. Roku 1844 se seznámil s bohatou vdovou markýzou Colbertovou, která po smrti manžela zasvětila svůj život chudým a stavěla sirotčince a domovy pro pracující dívky. Díky její podpoře mohl Giovanni shromážďovat ve čtvrti Valdeko své chlapce na prostranství u rozestavěného ústavu. Oratoř nazval „Oratoř svatého Františka Saleského“ podle obrazu, který markýza umístila u vchodu do budovy. Tak vznikl termín „salesiáni“, kterým se začal později označovat řád budující

⁷⁰ Srov. CIPRO, M. *Prameny výchovy*. 1.vyd. Praha : vlastní nakladatel, 1998, s. 303 – 319.

misie v mnoha zemích. Aby mohl opatřit svým svěřencům jídlo, knihy, oblečení, chodil po žebrotě a sháněl bohaté sponzory. Dokázal zapůsobit na bohaté a díky jejich prostředkům mohl realizovat stavby nových budov a kostelů. V letech 1845 a 1846 trpěl těžkým onemocněním, odjel proto domů k matce, aby tam umřel. Matčina péče mu však pomohla k uzdravení. Vrátil se tedy do Turina, aby pokračoval ve své práci, jeho matka mu byla nablízku a pomáhala. Roku 1848 se odmítl účastnit politických bojů, i když ho začali opouštět přátelé i někteří jeho svěřenci. Během padesátých let se opět počet svěřenců rozrostl. Když roku 1851 vypukla na kraji sousedství cholera, nadchl své chlapce k obětavé pomoci nemocným. Roku 1853 začal působit na mládež také psaným slovem, kromě toho také organizoval večerní studijní kurzy a práci chlapců v řemeslnických dílnách. Denní život studentů a řemeslníků byl společný, jedni navštěvovali školu a druzí v tu dobu pracovali. Don Bosco všem vštěpoval zásadu, že velkých cílů lze dosáhnout jen přes překážky a obtíže. Roku 1857 se setkal s ministrem vnitra Rattazzim a rok poté byl třikrát přijat v audienci u papeže Pia IX, aby si vyžádal souhlas se založením pravidel kongregace. Nechtěl budovat typicky mnišský řád a to se projevilo i v jeho pravidlech. Šlo mu o společenství kleriků a laiků, kteří se zavazovali sliby, že budou usilovat o dobro chudé mládeže. Roku 1871 byl Giovanni podruhé v životě vážně nemocen. Jeho stav se zdál tak vážný, že téměř nikdo nevěřil v jeho vyléčení. On však nemoc podruhé překonal a pokračoval v organizování misí. Projevoval se jako obdivuhodný pedagog především svými činy a svou výchovnou praxí. Několikrát byl vyzván, aby napsal knihu o svých výchovných zkušenostech, které by ucelil ve výchovný systém, ale nedošlo k tomu. Roku 1876 se pokusil o stručný náčrt výchovného systému, který zavedl v salesiánských ústavech. Z něho je patrné, že odmítal represivní výchovné metody a stál na optimistických pozicích důvěry k dítěti, která budí i jeho důvěru ve vychovatele. Výchovnou metodou, zdůrazňující veselost a pohyb, pak připomíná slavného italského pedagoga Vittorina Ranbikdubu da Fakte. Zatímco jeho svěřenci pocházeli ze zámožných rodin, svěřenci Dona Bosca byli převážně děti bez domova. Celý život se jejich výchově věnoval a to v duchu křesťanské lásky. Na přání papeže Lva XIII. se ujal organizace stavby chrámu Božího srdce v Římě. Dočkal se jeho dokončení a vysvěcení, ale poté 30. ledna 1888 zemřel.⁷¹

3.5 Obecný pohled na volnočasová centra salesiánů

Prvořadým cílem volnočasových center salesiánů je plně se otevřít všem dětem a mladým lidem, pomoci k jejich komplexnímu harmonickému rozvoji, vytvořit přátelské

⁷¹ Srov. CIPRO, M. *Prameny výchovy*. 1.vyd. Praha : vlastní nakladatel, 1998, s. 303 – 319.

ovzduší a rodinnou atmosféru, zejména pro ty, kteří to postrádají ve svých rodinách. Zařízení jsou otevřena denně, nabízí řadu kroužků, kulturní a sportovní využití. K dispozici mají různá hřiště, klubovny, studovny, poznání víry atd. Pracovníci center plánují prázdninové, víkendové, pravidelné a jednorázové akce. Mezi stálé zaměstnance center patří salesiáni, salesiánky, pedagogové laici, chlapci na civilní službě a mnoho pracovníků z řad mládeže a dospělých.⁷²

Aby mohla být některá činnost považována za salesiánskou, udala dvacátá mimořádná kapitula salesiánů tři požadavky, které je k tomu nutné splnit:

- „aktivita musí mít zcela pastorační cíl;
- musí sloužit mládeži, především té, která to nejvíce potřebuje;
- musí mít stejného ducha, jakým se vyznačovala činnost Dona Bosca v jeho oratoři.“⁷³

Základním cílem salesiánského poslání je evangelizace, v této perspektivě je pak usilováno o výchovu, která evangelizuje, a evangelizaci, která vychovává. Základní charakteristikou výchovy a evangelizace je aspekt setkávání, při kterém mohou mladí lidé zažívat různé zážitky a může docházet k duchovnímu působení. Aby mohla mládež získat zkušenost ze setkávání v salesiánském prostředí, je nutné:

- vytvořit širokou nabídku aktivit podle zájmů mládeže a poskytnout mládeži prostory pro realizaci svých aktivit;
- vycházet ze situace, ve které se mládež nachází, z přání, která mají, z jejich vývojového stupně a z jejich osobních možností;
- umožňovat mladým lidem, aby se sami ujímali iniciativy, klást požadavky, které mohou zvládnout a rozvíjet dynamiku skupiny.⁷⁴

3.5.1 *Pedagogika Dona Bosca*

Don Bosco byl hlubokého přesvědčení, že láska se vzbudí jen skrze zážitky lásky.

To, jak Don Bosco chápe lásku, vyjadřuje v dopise z Říma (1884) ve slovech: „Nestačí, abyste mladé milovali, oni musí cítit, že je máte rádi.“

Láska je pro něho tedy základním principem jeho výchovné metody. Jeho pedagogika lásky má tři komponenty:

Vernunft (překlad rozum): Don Bosco zde kladl důraz na dialog mezi vychovatelem a svěřencem, který hraje při výchově značnou roli.

⁷² Srov. BEZECNÁ, M. *Pedagogika volného času 2*. České Budějovice, 2005. Přednáška. Teologická fakulta.

⁷³ POMIKÁLEK, J. *Salesiánská střediska mládeže v České republice*. Diplomová práce. České Budějovice : TF JU 2002. s.1.

⁷⁴ Srov. KAPLÁNEK, M. *Don Bosco a salesiánský výchovný styl*. In *Teologické studie* 5 (2004) č. 2, s. 51 - 52.

Religion (překlad náboženství, vyznání): Naznačuje, že je výchovatelská činnost v křesťanském obrazu zakořeněna a od boží víry nesena. Mládež je třeba chápat jako osoby od Boha milované. Osoby pracující s mládeží mají být poslové boží lásky. To se děje skrz konkrétní činy a skrz mluvení o Bohu.

Liebenswürdigkeit (překlad laskavost): Zde jde o určité vystupování k mládeži. Ta by měli cítit, že je zde mají rádi a myslí to s nimi dobře a to platí i při konfliktních situacích. Jednání v duchu lásky znamená věnovat mladým lidem pozornost a náklonnost a čelit nutným diskusím či střetnutím obstojně.⁷⁵

Tyto tři komponenty vytváří tzn. preventivní systém. Vychovatel pracující s mládeží má pak podle tohoto systému působit na žáka rozumem, náboženským přesvědčením a laskavostí.

„Když si vychovatel získá srdce svého chráněnce, bude mít na něho velký vliv a bude ho moci upozorňovat, radit mu i kárat jej, dokonce i tehdy, až bude v občanském zaměstnání.“⁷⁶

Don Bosco byl přesvědčen, že pouze přátelským vztahem si je možno mládež získat. Jedině cestou opravdové a hluboké a opětovné sympatie může vychovatel vstoupit do srdce žáka, učit ho, uvádět do světa práce a předávat mu křesťanské hodnoty. Pro Dona Bosca byla výchova záležitostí srdce a proto se nedá začít s výchovou dříve, dokud nebylo získáno srdce. Preventivní systém je tedy přímá cesta k srdci žáka.⁷⁷

Dále apeloval na rozum a svobodnou vůli svých svěřenců. Jeho cílem bylo, aby se mladí lidé rozhodovali svobodně, tedy na základě rozumu a ne pod tlakem vnitřního nebo vnějšího napětí. Vychovatel má pak v mladých lidech povzbuzovat vědomí svobody a zodpovědnosti.⁷⁸

Také náboženská složka preventivního systému byla pro Dona Bosca velmi důležitá. Byl totiž přesvědčen o tom, že bez náboženství neexistuje ani trvalé štěstí, ani opravdová morálka. Úkolem vychovatele je brát vážně mladého člověka i s jeho náboženskými otázkami a potřebami. Důležité pro duchovní působení je vytvářet ve výchovné instituci takové prostředí, ve kterém je možné setkávat se s Bohem.⁷⁹

⁷⁵ Srov. Konzept Don Bosco Zentrum Regensburg. *Regionales Zentrum der Jugendsozialarbeit*, 1990, Don Bosco, s. 11.

⁷⁶ FONTANA, U. *Člověk a zasvěcení*. 1. vyd. Praha : Adalbert, 1988, s. 60.

⁷⁷ Srov. tamtéž, s. 65 – 68.

⁷⁸ Srov. KAPLÁNEK, M. *Don Bosco a salesiánský výchovný styl*. In *Teologické studie* 5 (2004) č. 2, s. 49.

⁷⁹ Srov. tamtéž, s. 50.

3.5.2 *Preventivní systém jako specifický výchovný styl*

Při výchově mládeže se dají uplatňovat různé výchovné styly a z nich vycházející různé systémy. Don Bosco znal dva systémy výchovy: represivní (autoritativní výchovný styl) a preventivní (demokratický výchovný styl).

Represivní systém spočívá v tom, že vychovávané seznámíme s předpisy a nařízeními a pak dohlédneme, abychom zjistili, kdo je porušuje, a abychom udělili zasloužený trest. Preventivní systém spočívá v tom, že jsou na začátku mládeži vysvětlena pravidla a předpisy a pak následuje stálá výchovná přítomnost asistenta (vychovatele), která spočívá v účinném, kladném vedení, v usměrňování, nepřetržitém a vytrvalém vyzařování dobrého vlivu. Asistent zde žije s vychovávanými jejich život, zajímá se o jejich problémy, vede s nimi rozhovory a přivádí na správnou cestu jejich názory. Není zde pouze pasivní dohlížeč a kontrolér jako je tomu u autoritativního výchovného stylu.⁸⁰

Pedagogickou metodu preventivního systému charakterizuje:

- zájem o mladé lidi, pozornost k jejich potřebám, přáním a hodnotám, společné prožívání zážitků;
- přijetí mladých lidí a schopnost vést s nimi dialog;
- víra v sílu dobra, které je přítomné v každém mladém člověku a snaha o jeho rozvoj prostřednictvím pozitivních zážitků;
- pozitivní prostředí, na kterém se podílí nejen vychovatelé, ale také mladí lidé;
- ústřední postavení rozumu, náboženství a laskavosti.⁸¹

3.5.3 *Ideové principy salesiánských středisek mládeže*⁸²

1. Otevřenost

Salesiánská střediska jsou otevřená každému, kdo se chce do jejich činnosti zapojit a jsou volně přístupná pro všechny mladé lidi. Návštěvníci center nemusí být věřící katolíci, ale mohou být i jiného vyznání či bez vyznání. Do centra může přijít kdokoliv, ale musí respektovat tzn. společný program, chtít se s druhými spřátelit a chtít s nimi prožívat volné chvíle.

2. Každodenní provoz

⁸⁰ Srov. POMIKÁLEK, J. *Salesiánská střediska mládeže v České republice*. Diplomová práce. České Budějovice: TF JU 2002.

⁸¹ Srov. tamtéž.

⁸² Srov. *Výchovně pastorační projekt Salesiánské provincie Praha*. Dokument provinciální kapituly 2001. Praha: Salesiánská provincie 2001.

Mladí lidé mají možnost přicházet do salesiánských center denně. Ideální by bylo zajistit, aby byl stále někdo k dispozici, kdo by se jim mohl věnovat. Zatím je to však omezeno pouze na několik hodin denně.

3. Osobní přístup

Každý, kdo přichází do salesiánských center, je zde přijímán s osobním zájmem. Není totiž přijímán institucí, ale lidmi, kteří se zajímají nejen o jeho duchovní život, ale také o jeho koníčky a každodenní problémy.

4. Ovzduší domova

Doma se člověk cítí tam, kde jsem přijímán bez ohledu na své zásluhy nebo chyby, zkrátka vždy a bezpodmínečně s láskou. V salesiánských centrech je neustálá snaha o to, aby zde bylo rodinné prostředí vytvářeno.

5. Pestrá nabídka

V těchto centrech jsou nabízeny různorodé aktivity, které mohou mladí lidé navštěvovat. Tato různorodost nabízených aktivit je pro centrum velmi důležitá, protože tak mohou oslovit širší věkovou skupinu návštěvníků.

6. Preventivní systém

Výchova v těchto centrech není založena na příkazech a zákazech, ale je založena na motivaci vztahem. Vychovatel salesiánského střediska tedy sám motivuje mladé lidi k činnosti i k zábavě, a tak předchází nežádoucím iniciativám.

7. Asistence

Asistencí se rozumí stálá výchovná přítomnost salesiána (příp. animátora) uprostřed každé skupiny mládeže. Asistent nesmí vystupovat jako „pedagogický dozor“, ale musí být přítelem mladých a budí spíše dojem, že je jedním z nich. Jeho úkolem je animovat skupinu (tj. být duší skupiny, motorem činnosti).

Praktická část:

4 DON BOSCO CENTRUM REGENSBURG

4.1 Základní informace o centru

Zaměřila jsem se na tuto církevní instituci, kterou jsem měla možnost blíže poznat, protože jsem v ní strávila tři týdny své odborné praxe. Pracovala jsem převážně v části věnované volnému času, ale bylo mi dovoleno nahlédnout do chodu celého centra. Jejich práce s mládeží ve volnočasové oblasti je natolik zajímavá, že se jí budu blíže věnovat. Nyní bych chtěla říci pár slov o centru. Činnost salesiánů v Regensburgu je provozována od roku 1923. Středisko se opírá o moderní pedagogický koncept s odborně vyškolenými

a kvalifikovanými spolupracovníky a disponuje velkými prostorovými možnostmi. Nasazení salesiánů podporuje dodnes řada příznivců a dobrodinců.

Názory některých významných lidí na toto centrum jsou tyto:

„Jsmo šťastní, že Středisko Dona Bosca existuje. Doporučujeme jej mladým lidem s nejlepšími svědomími a pravidelně dostáváme i zpětně pozitivní reakce.“ - Albert Schöberl,
Úřad práce Regensburg

„Dona Bosca žitá a salesiány dále rozvíjená sociální pedagogika srdce je opravdu jedinečná a příkladná a dnes aktuálnější než jindy.“ - starosta Hans Schaidinger

„Salesiáni odvádějí i v rámci diecézní služby vynikající práci s mládeží.“ - diecézní biskup Manfred Müller⁸³

Cílovou skupinou tohoto centra a jsou mladí lidé ve věku 14 - 27 let, toto věkové vymezení zahrnuje z hlediska psychologického zařazení tři etapy života a to dospívání, adolescenci a mladou dospělost. Pro žáky od 12 let je však zřízeno odpolední poradenství, do kterého mohou docházet. Pro žáky a učně ve věku 14 - 27 let je pak připravena celá řada nabídek:

- jednak je to skupinové ubytování pro žáky, učně, studenty, kteří v Regensburgu ze zeměpisných nebo rodinných důvodů hledají ubytování;
- dále pak poradenství a pomoc při problémech ve škole a zaměstnání;
- odpolední péči a program pro žáky;
- a v neposlední řadě prostory a nabídky pro volný čas.⁸⁴

Ubytování ve středisku: V internátu Střediska Dona Boska jsou poskytnuty žákům, učňům a studentům v Regensburgu dobré rámcové podmínky pro studium školy či úspěšné dosažení potřebného vzdělání. Jsou zde nabízeny různé formy bydlení, zdravá a chutná strava a podpora při studiu a zaměstnání (poskytování pomoci při problémech ve škole či zaměstnání). Jsou zde využívány tři formy bydlení. K dispozici je skupinové ubytování po osmi pokojích (jednolůžkových či dvoulůžkových) s přítomností opatrovníka po celých 24 hodin denně. Druhou možností je skupinové ubytování v malé skupině se čtyřmi jednolůžkovými pokoji a obytnou kuchyní. A třetí možností ubytování v centru je samostatné ubytování s eventuální pomocí opatrovníka, tzn. mladí lidé bydlí sami mimo

⁸³ Konzept Don Bosco Zentrum Regensburg. *Regionales Zentrum der Jugendsozialarbeit*, 1990, s. 11.

⁸⁴ Srov. HEINZ, O. *Junges Leben auf der Kippe*. 1. vyd. Regensburg : Kartenhaus Kollektiv GmbH, 1998, s. 7 – 9.

internát, ale je jim poskytnuta potřebná podpora ze strany opatrovníka k tomu, aby úspěšně zvládli přechod k plné samostatnosti.⁸⁵

Poradenství týkající se studia a zaměstnání: „Středisko setkávání“ zde vzniklo jako modelový projekt bavorské vlády k překonání nezaměstnanosti mladých lidí. Jsou zde k dispozici dvě odborně sociálně-pedagogické síly, které poskytují poradenství a podporu adolescentům a mladým dospělým v období jejich přechodu ze světa studia do světa práce. Ve studijní oblasti to tedy znamená poskytnout individuální pomoc při učení od 7. třídy a přípravu na ukončení školy a získání kvalifikace. V oblasti vztahující se k zaměstnání to znamená nácvik situací, které mladé lidi čekají při hledání pracovního místa a to jednotlivě i ve skupinách ve formě her, rozhovorů a cvičení, poradenství a podpora při hledání pracovního místa a pomoc při kontaktech s úřady (podávání žádostí či vyřizování formalit).⁸⁶

Otevřený klub volného času: Klub střediska je otevřen pro všechny dospívající, adolescenty a mladé dospělé z internátu i z městské čtvrti. Nabízí jednak možnost sportovního vyžití, jsou zde fotbalová hřiště, tělocvična, místnost na stolní tenis a dále pak možnost ke hře šipek, kulečnicku či deskových her. Nabízí i možnost trávení volného času v party-místnosti, v místnosti pro muziku, v místnosti určené na diskotéky či divadla.⁸⁷

Nabídky na setkávání a vzdělávání jsou tyto: - speciální informační a diskusní večery k aktuálním tématům, kurz první pomoci, techniky a dovednosti k praktickému životu (vaření, praní...), kulturní a volnočasové aktivity (výlety na kanoích, lyžařské pobyty, prázdninové cesty do zahraničí).⁸⁸

Analýza některých mladých lidí:⁸⁹

Tato analýza obsahuje popis životů některých mladých lidí, kteří v současné době v centru bydlí. Je v ní popsán nelehký život těchto mladých chlapců a také to, jak se vlastně do centra dostali. Uvádím ji proto, že právě tato mládež tvoří hlavní návštěvnost

⁸⁵ Srov. Koncept Don Bosco Zentrum Regensburg. *Regionales Zentrum der Jugendsozialarbeit*, 1990, s. 4 – 5.

⁸⁶ Srov. tamtéž, s. 7 – 8.

⁸⁷ Srov. tamtéž, s. 6, 9.

⁸⁸ Srov. Koncept Don Bosco Zentrum Regensburg. *Regionales Zentrum der Jugendsozialarbeit*, 1990, s. 4 – 5.

⁸⁹ Srov. LEIKAM, C. *Neben der Unterstützung und Hilfe für die Persönlichkeitsentwicklung hat die stationäre Jugendhilfe als ebenso wichtige Aufgabe die Verselbständigung*. Regensburg, 2006. Seminární práce. Vedoucí práce Barth, K.

klubu pro volný čas tzn. Jugendtreffpunkt, kterému se budu dále věnovat. A právě s touto mládeží pracovníci klubu nejvíce pracují.

S

S je 19 let a od května 2004 žije v centru. Do konce ledna téhož roku bydlel u svých rodičů v Bad Abbach a poté krátce u své sestry v Regensburgu. Jeho matka zemřela v září 2003 na těžkou nemoc a o rok později si vzal život i S otec. Poté žil u sestry, ale kvůli malému prostoru vznikaly často hádky. Přestěhoval se do centra Dona Bosca, kde je doposud. S je velmi ochotný kdykoliv pomoci a je velmi přátelský. O zážitcích z minulosti mluví velmi málo a nerad. V této době navštěvuje též psychologa. S byl již několikrát pokutován a strávil i dva týdny ve vězení v Landau a to kvůli krádeži a jízdě bez řidičského průkazu. V současné době pracuje v automobilové firmě BMW.

T

T je 16 let a v centru je od listopadu 2005. Doma měl problémy s matkou, a proto u ní nemohl zůstat. Jeho otec je alkoholik, a tak ani u něho žít nemohl. Má ještě dvě sestry, se kterými je pravidelně v kontaktu. Ve skupině má problémy s komunikací s mládežníky, i když poslední dobou je to již lepší. T navštěvoval HASA-kurs, aby získal kvalifikaci, avšak kurz sám po krátkém čase opustil.

Ma

Ma je 20 let a v centru je od dubna 2004. Se svými rodiči nemá moc dobrý vztah, a proto se od nich odstěhoval. Většinu času tráví u své přítelkyně, se kterou má malou dceru, která žije u pěstounských rodičů. Oba zůstávají s pěstouny v kontaktu a o dcerku se starají. Ma je krátce zaměstnán ve WtB v Lappersdorfu. Ma je při styku s ostatními velmi milý, přátelský a ochotný pomoci.

A

A je 17 let a v této době je nezaměstnaný. V centru žije od ledna 2005, do Regensburgu se přestěhoval v prosinci 2004 se svou pěstounskou rodinou. Vztah s pěstouny se natolik zhoršil, že se A rozhodl vyhledat svou biologickou matku, která žije v Regensburgu. Přestože s ní nebydlí, zůstává s ní v neustálém kontaktu. A působí navenek jako uzavřený mladý muž, který je velmi milý. Psychicky na tom byl v poslední době špatně, a proto navštěvoval psychologa, k tomu se rozhodl dobrovolně. S vychovateli příliš nemluví a od spolubydlících si udržuje odstup. Velmi rád vaří, dříve se živil jako kuchař.

Mi

Mi je 18 let a v centru je od října 2004. Má nižší inteligenci a působí proto mladší než je. Rodiče se o něj příliš nezajímali. S matkou dodnes neudrhuje žádný kontakt a s otcem a jeho novou ženou opět ano. Tráví u nich pravidelně víkendy. Při obyčejných pracích, jako je vaření, praní, potřebuje pomoci, sám si o pomoc říká. Od října 2004 pracuje ve firmě Labora. Tam je to pro něj namáhavé, protože jeho schopnosti jsou velmi omezeny. V poslední době přichází z práce velmi často vystresovaný a je těžké dostat ho do klidu. Tyto stresy se pak bohužel přenášejí i na spolubydlící a členy skupiny.

Nejen tito mladí lidé, o kterých jsem právě psala, ale většina těch, kteří v centru bydlí, neměli zrovna lehký život a do centra je mnohdy zavedla bezmocnost a beznaděj. Většina z nich jsou lidé nevěřící, kteří jsou zklamaní životem. S tehdejším direktorem centra, kterým byl P. B. Stiegler, jsme mluvili o tom, jak těžké je duchovně působit na tyto mladé lidi, kteří za vše, co je v životě zlého potkalo, dávají vinu Bohu. Přesto P. B. Stiegler věří, že jednou u nich může dojít k obrácení a možná k tomu přispěje také to, že právě věřící lidé jim poskytli střechu nad hlavou a nabídli jim pomocnou ruku.

4.2 Využití pedagogiky Dona Bosca v centru⁹⁰

Práce s mládeží v salesiánských střediscích dnes pokračuje po vzoru Dona Bosca. To platí také pro centrum v Regensburgu, kde je jejich práce založena na „Pedagogik der Vorsorge“, která je od salesiánů, spolupracovníků a občanů centra uskutečňována třemi znameními:

„**Familiarität**“ (doslovný překlad důvěrnost, familiárnost, rodinnost) znamená vytvořit s mládeží určitou domovskou stanici, ve které mohou zakusit pocit přijetí a zkušenosti „Zuhause- Seins.“ Navození „rodinného klima“ je pro centrum velmi důležité, aby mohlo vůbec vzniknout, je zapotřebí nejen všech pracovníků a obyvatelů centra, ale také mládežníků. V centru se všichni scházejí při slavení některých církevních slavností a to také přispívá k udržování rodinné atmosféry. Já jsem v centru strávila během své praxe harmonii velikonočních svátků, kdy se salesiánští bratři, vychovatelé a mládežníci, kteří zde přes svátky zůstávali, scházeli ke společným snídaním, obědům a večeřím. Společné modlitby a sezení u jednoho stolu přispívalo k navození rodinné atmosféry.

⁹⁰ Srov. Konzept Don Bosco Zentrum Regensburg. *Regionales Zentrum der Jugendsozialarbeit*, 1990, s. 12.

„**Assistenz und Hilfe zur Selbsthilfe**“ (doslovný překlad asistence a pomoc k svépomoci) znamená vyžadovat způsob setkávání s mládežníky, kteří by měli rozvíjet vlastními silami kreativitu a aktivitu. Pro pojem asistence zde platí výraz „Da-seins“ a „Dabei-seins.“ Tento pojem odkazuje na to, že výchova je jen přes dialog, lásku a hlubokou úctu od lidí a osobitost mládežníků možná. Kvalitní známka asistence vyžaduje partnerství, pozornost a láskyplné procesy s mládežníky a zřeknutí se mocných, manipulativních a autoritativních forem setkávání se. V centru jsem se zúčastnila několika setkávání s mládežníky, žádná setkávání nebyla založena na autoritativních formách setkávání, ale byly to spíše diskuze, do kterých se aktivně a mnohdy i kreativně snažili zapojit i mládežníci a vychovatelé zde plnili spíše roli animátorů.

„**Glaubwürdigkeit und Autorität**“ (doslovný překlad hodnověrnost či autentičnost a autorita). Pro pozitivní utváření okolí mládeže je třeba vytvářet pozitivní zkušenosti. Velkou roli zde hraje osobnost vychovatele. Proto jsou vychovatelé a praktikanti do centra pečlivě vybíráni direktorem centra. Hodnoty a hierarchie hodnot budou mít úspěch tehdy, když je vychovatel zkusí jednotlivě a společně realizovat.

4.3 Otevřená práce s mládeží v Don Bosco centrum Regensburg

V centru Dona Bosca je zřízeno středisko, které se věnuje otevřené práci s dospívajícími, adolescenty a mladými dospělými. Zřizovatelem tohoto klubu volného času jménem Jugendtreffpunkt je německá provincie salesiánů Dona Bosca. V Jugendtreffpunkt pracují na plný úvazek dva zaměstnanci, oba jsou sociální pedagogové a jmenují se Petra Christianu a Oliver Sudau-Wartner. Ve středisku je otevřeno od pondělí do pátku od dvou do deseti hodin. Jednou měsíčně je pak mládeži nabízena speciální nabídka, kterou jsou např. sportovní turnaje.

4.3.1 Úkoly Jugendtreffpunkt

Při povinné praxi mi bylo umožněno provést rozhovor se zaměstnancem Jugendtreffpunkt, kterým je Oliver Sudau-Wartner. Ten se mi vyjádřil k tomu, co pro něj znamená volnočasová oblast a jaké úkoly má Jugendtreffpunkt.

Volnočasová oblast je místem zotavení, uvolnění a komunikace a může být považována za určitou nabídkovou formu. Skrze volnočasovou práci je možné též dosáhnout první možnosti kontaktu, který slouží k odbourání strachů a předsudků. Tato oblast slouží ke společnému setkávání tří věkových skupin a k výstavbě kontaktu mezi mládežníky a pedagogy.

Vzdělávání a volnočasový oblast v Jugendtreffpunkt mají různé úkoly, které jsou zapojeny do poradenského projektu, a to především:

- **ve zprostředkování všeobecného vzdělání a sociální integrace**
- **v podpoře k praktickému životu**
- **v setkávání mládežníků**
- **v mimoškolním a neodborném vzdělávání.**

Jako klasický poradenský projekt nabízí středisko v Regensburgu dospívajícím, adolescentům a mladým dospělým rozvoj mladého člověka za doprovodu pedagoga, poradu a podporu. Stěžejními body tohoto poradenského projektu jsou:

- skrz vhodný sociálně pedagogický přístup učinit mladé lidi způsobilými k profesní přípravě a vzdělání;
- prostřednictvím vzdělávacích a poradenských nabídek pomáhat vzdělaným a nezaměstnaným mladým lidem s profesní integrací a podat jim pomoc při zvládnutí následných problémů při nezaměstnanosti.⁹¹

4.3.2 Cíle Jugendtreffpunkt

- způsobilost k smysluplnému trávení volného času;
- odbourání emocionálního a duševního napětí a agrese;
- podpora sociální kompetence (řešení konfliktních situací, týmový duch);
- nalezení profese (v kooperaci s úřadem práce);
- porada o vznikání školních a pracovních možností;
- vedení a poradenská péče (hledání místa, trénink vlastního představení, doprovod při představovací řeči, práce rodičů);
- krize intervence s rozsáhlou podporou;
- pracovní motivace (dosažení dílčích cílů, podporu při vzniku reálné profese a životní perspektivy);
- uspořádání kontaktů a jejich opatření ke vzdělání a pracovním místům (návštěvy, telefonické rozhovory...);
- uspořádání kontaktů a jejich opatření školám, pravidelné návštěvy učitelských ordinančních hodin, telefonické rozhovory.⁹²

⁹¹ Srov. Konzept Don Bosco Zentrum Regensburg. *Regionales Zentrum der Jugendsozialarbeit*, 1990, s. 8.

⁹² Srov. Konzept Don Bosco Zentrum Regensburg. *Regionales Zentrum der Jugendsozialarbeit*, 1990, s. 6.

4.3.3 Výroční zpráva z roku 2005⁹³

Hlavní cílovou skupinou Jugendtreffpunkt (klubu volného času) byli v roce 2005 mladí lidé ve věku od 14 do 27 let, kteří ukončili školu a hledali si zaměstnání a mládež, která byla neustále ohrožena nezaměstnaností.

V roce 2005 navštívilo denně Jugendtreffpunkt kolem 40 dospívajících, adolescentů a mladých dospělých. To znamená roční návštěvnost kolem 5000 pro tyto tři věkové skupiny. Místnost pro muzikantské skupiny byla v roce 2005 využita týdně v průměru osmi muzikantskými skupinami asi se 40 muzikanty denně na čtyři hodiny. Sportovní místnosti, kterými jsou hřiště a tělocvičny, využilo během roku kolem 3830 mládežníků. Místnost pro párty tzn. „Partyraum“ navštěvovali pravidelně a intenzivně nejen skupiny mládežníků, ale také školní třídy. Dalšími místnostmi, které zmiňované tři věkové skupiny v roce 2005 navštěvovali, jsou: místnost s hracími přístroji jako např. kulečnick, fotbálek, šipky, stolní tenis a místnost na cvičení tzn. „fitnessraum.“

V roce 2005 byla vybudována spolupráce Jugendtreffpunkt se školami. Stále dochází k neustálému zintenzivňování kontaktů. Byly navázány kontakty se školou Konradschule, v níž dochází ke spolupráci s nejrůznějšími mládežnickými centry města. A dále byly navázány nové kontakty s 8. a 9. třídou základní školy Clermont-Ferrand, se skupinou z domu St. Leonhard a s žáky Pater-Rupert Mayer centra. Učitelé osmých tříd základní školy Clermont-Ferrand se také podíleli na informační výstavbě projektu. Tyto kontakty se školami se budou v roce 2006 dále zintenzivňovat a budovat. Tak existuje možnost také v roce 2006 oslovit množství mládeže nejen volnočasovou nabídkou, ale také s „Beratungsprojekt“ (poradenským projektem).

4.3.4 Zpráva z období 1. 4. – 30. 6. 2006⁹⁴

Na chodu Jugendtreffpunkt jsem se podílela dobrovolnou pomocí tři týdny o letních prázdninách společně s Barborou Gampeovou. Účastnili jsme se akce „Mistrovství světa ve fotbale 2006“ a přípravy rozloučení s tehdejším direktorem centra P. B. Stieglerem.

1. Organizování akce – „Mistrovství světa ve fotbale 2006“

Pro tuto akci (mistrovství světa ve fotbale 2006) došlo ke spolupráci mezi Jugendtreffpunkt a Jugendwohnheim. Šlo o společnou akci, při níž se sešli salesiánští bratři, mládež, která v centru bydlí nebo ho jen navštěvuje, a vychovatelé. Místnost byla vyzdobena ve fotbalovém duchu, o výzdobu se postarali zaměstnanci Jugendtreffpunkt. Po

⁹³ Srov. Výroční zpráva. Don Bosco centrum Regensburg, 2005, s. 1 – 4.

⁹⁴ Srov. Zpráva z období 1. 4 – 30. 6. 2006. Don Bosco centrum Regensburg, 2006, s. 1 – 4.

celý večer byl k dispozici bar s pitím a sladkostmi, které si mohli mládežníci za poplatek zakoupit.

Tehdejší direktor centra P. B. Stiegler zastává názor, že důležitou roli při práci s mládeží hraje společné prožívání zážitků, protože se tak prohlubuje vzájemná důvěra. Proto i setkání při mistrovství světa ve fotbale považuje za hodnotné.

2. Činnosti a program „Jugendtreffpunkt“ v tomto období

Koncem ledna navštívil centrum cirkus z Chemnitzu a mládež zde představila projekt „Zirkuspedagogik.“ Vystoupení se konalo v tělocvičně centra a zúčastnilo se ho mnoho mladých lidí, kteří byli tímto projektem nadšeni. Do programu se aktivně zapojil také tehdejší direktor centra P. B. Stiegler.

V tomto období probíhala také stálá nabídka badmintonu v halách a to každé úterý od 17 do 19 hodin. Nabídky mohli využít nejen ti, kteří v centru bydlí, ale také návštěvníci. Jak jsme již řekli, pro tehdejšího direktora centra je důležité společné trávení volného času s mládeží. Proto byla podniknuta 29. 4. 2006 cesta do Geiselwindu, které se zúčastnilo přesně 9 mladých lidí. Dále se konal 27. 5. 2005 Don Bosco Cup 2006, kterého se zúčastnilo 30 mladých lidí. Pro společné odpolední setkávání se zřídila ve společenské místnosti kavárna, kde si mohou vychovatelé, mládež z centra či návštěvníci každý čtvrtek od 15 hodin vypít společně kávu a sníst pár sušenek. Dále Jugendtreffpunkt zahájil pro mladé lidi tipovací hru „TipMit,“ při které se sešlo kolem 43 účastníků. Jeden z praktikantů Jugendtreffpunkt připravil pro mládež „Italský večer“ a to 1. 6. 2006, kterého se zúčastnilo 20 mladých lidí. Další aktivitou Jugendtreffpunkt v tomto období byl turnaj v kulečnicku, který se pořádal 26. 4. 2006, a zúčastnilo se ho 6 mladých lidí. Ještě jednu aktivitu stojí za to zmínit, šlo o večerní promítání filmu Harry Potter 4, které se konalo 25. 4. 2006 a zúčastnilo se ho 20 mladých lidí.

3. Poradenská a vzdělávací nabídka v Jugendtreffpunkt

Ve středu 5. dubna 2006 se v rámci organizace „Talk im Treff “ konala diskuze na téma „Nebezpečná hudba.“ Této diskuse se zúčastnilo 40 mladých lidí a k tématu se vyjadřovali nejen zastánci této hudby, ale i její odpůrci. K celé problematice se také vyjádřil tehdejší direktor centra P. B. Stiegler.

Dále se konalo setkání se dvěma základními školami, které zahájily spolupráci s centrem.

Poradenská nabídka:

1. B. S. využil v tomto období dvakrát poradenskou nabídku, muž bydlící v centru.
2. M. N. využil dvakrát poradenskou nabídku, tento muž v centru bydlí.
3. B. U. využila třikrát poradenskou nabídku, tato žena v centru nebydlí.
4. M. M. využil třikrát poradenskou nabídku, tento muž v centru bydlí.
5. N. A. využil pětkrát poradenskou nabídku, tento muž v centru bydlí.
6. M. M. využil dvakrát poradenskou nabídku, tento muž v centru bydlí.
7. P. S. využil třikrát poradenskou nabídku, tento muž v centru bydlí.
8. M. M. využila osmkrát poradenskou nabídku, tato žena v centru nebydlí.
9. B. S. využil dvakrát poradenskou nabídku, tento muž v centru nebydlí.
10. R. K. využil pětkrát poradenskou nabídku, tento muž v centru nebydlí.
11. C. N. využil devětkrát poradenskou nabídku, tento muž v centru nebydlí.

Z tohoto výčtu poradenské pomoci je patrné, že je zde poradenská nabídka využívána nejen mládeží, která v centru bydlí, ale i těmi, kteří centrum navštěvují a o nabídku mají zájem. Vzhledem k tomu, že v centru bydlí chlapci, kteří například pochází ze sociálně slabších rodin či chlapci, kteří jsou jiné národnosti než německé a v Německu nikoho nemají, je pro ně poradenská nabídka možností, jak jim pomoci začlenit se do života v Německu.

Jak Výroční zpráva za rok 2005, tak i Zpráva o akcích 2006 nám podávají informace o aktivitách, které Jugendtreffpunkt mladým lidem zprostředkovává, a tím přispívá k prevenci patologického trávení volného času.

4.3.5 Vize klubu Jugendtreffpunkt

Don Bosco centrum v Regensburgu udržuje kontakty s dalšími zařízeními Dona Bosca v jiných městech. Centrum v Regensburgu proto navštívil cirkus „Birikino“ z Chemnitzu a představil zde projekt, který je určen pro děti a mládež. Tímto projektem je „cirkusová pedagogika,“ jejím zakladatelem je Don Bosco centrum v Bamberg, ale dnes se již cirkusová pedagogika v Německu rozšířila a stala se součástí dalších Don Bosco center. Příkladem toho může být právě Don Bosco centrum Chemnitz.

Tehdejší direktor Don Bosco centrum v Regensburgu byl projektem natolik nadšen, že mě jeho vyprávění motivovalo k sepsání této podkapitoly. V souvislosti s tímto projektem jsem se zajímala o jeho možnou realizaci v Regensburgu. Z tohoto důvodu jsem tuto otázku položila tehdejšímu řediteli centra v Regensburgu P. B. Stieglerovi a byla mi dána tato odpověď:

Für Regensburg wäre es grundsätzlich auch möglich. Allerdings wäre es dafür notwendig schon mit Kindern zu arbeiten. Von unserem bisherigen Konzept ist das Haus in Regensburg für Jugendliche ausgerichtet. Kinder würden sich mit einem Zirkusprojekt leichter tun, sie haben mehr Zeit als Auszubildende und sie lernen leichter, sind beweglicher usw.

(Pro Regensburg by to bylo v zásadě také možné. Ovšem bylo by proto nutné s dětmi pracovat. Naše dosavadní koncepce je zřízena pro mládež. S dětmi by se s cirkusovým projektem lehčeji pracovalo, protože mají více času než učeň, učí se lehčeji a jsou pohyblivější atd.)

Zda-li někdy dojde k aplikaci projektu v Regensburku, je otázkou budoucnosti. Velmi záleží na dalším směřování činnosti centra. V poslední době se v centru uvažuje o možnosti ubytování mladších dívek, čímž by se z internátu pro chlapce stal internát i pro mladší dívky. V tomto případě by se rozšířila věková skupina těch, kteří navštěvují Jugendtreffpunkt a poté by snad bylo možné tento projekt i zde zrealizovat.

Přestože v Regensburku zatím není této možnosti práce s mládeží využíváno, v dalších centrech Don Bosco v Německu je tento projekt zařazen do práce s mládeží. Příkladem jsou Don Bosco Bamberg a Don Bosco Chemnitz. Nyní se pokusím krátce vystihnout, o jaký projekt se vůbec jedná a kde myšlenka cirkusu vznikla. Veškeré materiály o cirkusové pedagogice mi byly zaslány z centra Dona Bosca v Bambergu a to Simone Lechner.

Projekt „cirkusová pedagogika“:

Dětský cirkus

Birikino

Cirkusová pedagogika byla zařazena do léčebné pedagogiky. To bylo podpořeno existujícími vědními obory, kterými jsou sport, zážitek, hra, divadlo a sociální pedagogika. Dochází v ní totiž ke komunikaci a vzájemné spolupráci. Od jiných cirkusů se tento liší

tím, že v něm nevystupují profesionálové, exotická zvířata, ale vystupují v něm děti a mládež se svým programem, který si připravili. Nabídka cirkusu je široká, děti a mládež se naučili žonglovat, plivat oheň, jezdit na jednokole, klaunská čísla atd.

Původní vizí tohoto centra v Bamberku bylo, aby se pomocí cirkusu pomohlo při výchově dětí a mládeže. Tato vize se vyvinula už v roce 1993 a měla za následek vytvoření cirkusu Giovanni v rámci léčebné pedagogiky. Nejdříve byl denní útulek Giovanni jako malý cirkus postaven, v něm byla snaha oslovit děti a mládež, kteří například hladoví a dovést je k zážitku a dobrodružství. Cirkus nabízel jistá dobrodružství a útulek dával prostor pro realizaci. Děti a mládež byli vyzváni k realizaci cirkusu, byl zřízen cirkusový stan se vším, co má být, a pedagogičtí pracovníci centra dostali podporu od mnohých profesionálů, kteří činnosti provozující v cirkusu provozují na profesionální úrovni.

Na realizaci programu se podíleli nejen děti a mládež, kteří v centru žijí, ale i ti, kteří ho navštěvují. Také rodiče byli do projektu zaangažováni. Jednak se podíleli na výstavbě cirkusového stanu, ale tvořili i část publika. Cirkus nadále pomáhá hledat nové talenty, kteří mohou svůj talent v cirkusových disciplínách rozvíjet. Jedním z témat programu cirkusu je téma „Člověk a okolí.“ Cílem cirkusu je zde, aby byl návštěvník cirkusu začarován a odveden do světa umění, inspirován a vyzýván k ochraně přírody před zneužíváním, zároveň by se měl bavit cirkusovou hudbou a uměním.

Čím může být cirkus pro mladé lidi užitečný a co jim může přinášet? Na tuto otázku hned odpovím.

Cirkus pomáhá utvářet osobnost člověka tím, že:

- zesiluje pocit vlastní ceny a sebejistoty;
- učí znát vlastní hranice a hranice jiných;
- podporuje komunikaci a kooperaci;
- učí spolupráci ve skupině;
- podporuje vlastní odpovědnosti;
- podporuje vlastní kreativitu.

Dále cirkus pomáhá utvářet důvěrnost tím, že:

- dochází k utváření rodinného prostředí;
- dochází k zesilování pocitu my a sounáležitosti;
- dochází ke tvorbě kulturních kompetencí atd.

Další vize klubu Jugendtreffpunkt:

Na další možné směřování klubu mi odpověděl pracovník Jugendtreffpunkt Oliver Sudau-Wartner, který mezi budoucí vize klubu zahrnuje:

- neustálé prohlubování dosavadní práce s mládeží;
- zintenzivňování spolupráce se školami;
- uvažuje se o rozšíření působnosti centra (internát i pro mladší dívky);
- tím by došlo k rozšíření věkových skupin navštěvujících Jugendtreffpunkt;
- nabídka zajímavých aktivit k trávení volného času, nová témata na společné setkávání a diskuze.

5 DON BOSCO CENTRUM PLZEŇ

5.1 Základní informace o centru⁹⁵

Základem pro tuto podkapitulu se mi staly dva prameny, kterými jsou „Výroční zpráva centra za rok 2005“ a „Informační zpráva o činnosti Salesiánského střediska mládeže Plzeň za rok 2005.“

Salesiánské středisko mládeže v Plzni je střediskem volného času, které nabízí různé programy především pro neorganizované skupiny sociálně handicapovaných mladých lidí a zároveň pro organizované zájmové skupiny. Je otevřeno všem, bez rozdílu náboženského přesvědčení nebo příslušnosti k církvi. Během týdne se v centru a jeho prostorách vystřídá přes 600 dětí a mladých z celé Plzně. Snaží se zde uplatňovat zásady „otevřené práce s mládeží“ s důrazem na individuální přístup k jedinci, na prevenci negativních forem jednání a na konkrétní formy pomoci. Jejich metoda činnosti vychází z preventivního výchovného systému Dona Bosca, ten se opírá o rozum, křesťanské hodnoty a laskavost. Při práci s mládeží se zde nevyužívá donucovacích prostředků, nýbrž se dovolávají rozumových schopností, srdce a touhy po dobru, kterou má v sobě každý člověk. V tomto

⁹⁵ Srov. *Informační zpráva o činnosti Salesiánského střediska mládeže Plzeň*. Salesiánské středisko mládeže Plzeň, 2005, s. 3 - 14.

centru probíhají v současné době čtyři základní programy (BALÓN, VZDUCH-LODĚ, STŘECHA a KROUŽKY), přičemž zde dochází k vzájemné propojenosti všech programů. To umožňuje „přestup“ dětí a mladých z jednoho programu střediska do jiného, který je pro klienta momentálně vhodnější a prospěšnější. To umožňuje nabídnout postpěči dětem po absolvování programu v sociálním programu STŘECHA.

Balón

Klub Balón vznikl v roce 2000 a je určen dětem od 9 – 15 let, přednostně těm, kteří nemají možnost prosadit se v jiném prostředí (z finančních a sociálních důvodů). Na počátku klub navštěvovalo 35 dětí, které měly k dispozici 2 místnosti. V roce 2005 se počet dětí navštěvujících tento klub vyšplhal k číslu 300. Dnes mají k dispozici tyto místnosti: dvě velké herny, tělocvičnu s horostěnou a hřiště s umělým povrchem.

Vzduch-lod'

Klub Vzduch-lod' vznikl v roce 1995 (původní název byl klub Past), jako nabídka pro mladé, kteří salesiánské středisko navštěvovali již dříve a dovršili 15 let. Prostor klubu byl na počátku velmi omezený, vychovatelé měli k dispozici jen 2 menší místnosti (bar s posezením, herna). Klub navštěvovalo v té době celkem asi 40 mládežníků.

Postupem času se počet klientů zvětšoval a s tím také prostor klubu. V roce 2001 získalo centrum pověření k výkonu sociálně – právní ochrany dětí. Dnes má klub k dispozici dvě velké haly s hrami a barem, tělocvičnu s horostěnou, posilovnu, hřiště s umělým povrchem, zkušebnu pro kapely. Počet mladých, kteří Vzduch-lod' navštěvují vzrostl v roce 2005 na 154. Na činnosti klubu se podílí i několik dobrovolníků, činnost klubu je podporována také městem.

Střecha

Centrum Střecha chce pomoci dětem, mladým lidem a rodinám hledat cestu z životních obtíží. Poskytuje jim nejen podporu, ale nabízí jim i konkrétní pomoc prostřednictvím svých programů nebo jim zprostředkovává odbornou pomoc.

Tento program je určen pro:

- chlapce a dívky ve věku 8 - 16 let z Plzně a blízkého okolí, kteří navštěvují základní nebo zvláštní školy;

- děti s poruchami chování, se kterými souvisí neschopnost se soustředit, neklid, neposlušnost, experimentování s alkoholem, tabákem a drogami;
- děti s poruchami chování, které souvisí se sociálními vztahy, komunikací, neobvyklým chováním či zálibami;
- týrané a zneužívané děti;
- šikanované děti.

V roce 2005 se programu Střecha zúčastnilo 117 klientů (děti a jejich rodiče). O letních prázdninách 2005 uspořádala Střecha desetidenní tábor a několik výletů pro děti a pro děti s rodiči. V centru Střecha pracují také dobrovolníci a v roce 2005 to byli dobrovolníci z Pedagogické fakulty.

Kroužky

Cílem kroužků je naučit děti dovednostem tak, aby je uměly použít v životě pro potěchu vlastní i pomoc druhým. Děti musí na kroužek pravidelně docházet a na konci školního roku pak „skládají“ v některých kroužcích zkoušky a dokazují tak, že se něco naučily. Výuka však není přípravou na konzervatoř či na jinou odbornou školu, je snahou naučit dítě alespoň základním dovednostem v některém z oborů. Dalším cílem kroužků, který je neméně důležitý, je výchova dětí k zodpovědnosti, schopnosti se učit a žít v kolektivu. V salesiánském středisku mládeže v Plzni pracuje 26 zájmových útvarů pro začátečníky i pokročilé (angličtina, francouzština, němčina, flétna atd.), které navštěvuje přes 250 dětí. Děti navštěvující kroužky se zúčastňují různých soutěží, turnajů, vystoupení a výletů, které středisko pořádá.

Ostatní aktivity centra

Salesiánské středisko nabízí také křesťansky zaměřené aktivity. V roce 2005 se některá mládež zúčastnila „Dnů víry,“ které každoročně pořádá Biskupství plzeňské. V srpnu 2005 se více jak 20 mládežníků zúčastnilo celosvětového setkání mládeže s papežem Benediktem XVI. v Kolíně nad Rýnem. Cestou se zastavili na pár dní v Regensburgu, aby zde navštívili Don Bosco centrum, s tímto střediskem udržuje středisko v Plzni dlouholeté přátelské vztahy. V roce 2005 se pořádal o jarních prázdninách pobyt na šumavské Kvildě a o letních prázdninách se konalo 6 turnusů- křesťanský tábor, sportovní tábor, tábor pro děvčata, příměstský tábor, cyklotábor pro ministranty a tábor stolního tenisu. Další aktivitou střediska jsou animátorské víkendy a 23. ledna 2005 středisko uspořádalo pro své přátele, dárce, rodiče, děti i starší mládež v kulturním domě společenský ples, který

navštívilo přes 440 osob. Během tohoto večera vystoupila se svým programem mládež z klubu Vzduch-loď.

5.2 Otevřená práce s mládeží v Don Bosco centru Plzeň

Otevřené práci s mládeží se věnují kluby Balón a Vzduch-loď. Já se zaměřím na klub Vzduch-loď, který se soustředí na práci se starší mládeží stejně jako Jugendtreffpunkt v Regensburgu. Cílovou skupinou tohoto klubu je mládež ve věku 15 až 20 let, což zahrnuje věkovou skupinu adolescentů. Dochází zde ke komunikaci mezi mládeží starší a mládeží mladší 15 let, protože mladší mládež často táhne ke starším dívkám a chlapcům. Některá starší mládež 20 let se nadále zapojuje do činnosti klubu, protože si zde vytvoří vazby na mladší návštěvníky klubu. Klub Vzduch-loď se snaží zachytit mládež, která navštěvovala klub Balón, aby se zde mohla nadále rozvíjet. V klubu pracují 2 - 3 pedagogičtí pracovníci a dobrovolní pracovníci. Otevřeno je v něm třikrát v týdnu: Po, St od 18:00 do 21:00 a v Pá od 15:00 do 18:00.⁹⁶

Při návštěvě centra jsem měla možnost udělat rozhovor s vedoucím klubu Vzduch-loď. Díky tomuto rozhovoru mohu nyní uvést hlubší dělení klubu Vzduch-loď na menší skupinky, které se věnují různým činnostem, mohu popsat počet návštěvníků a jejich dosavadní zásluhy. Jak jsem již řekla, v klubu Vzduch-loď funguje několik menších skupin, které se scházejí za určitým cílem. První skupinou, kterou uvedu, je skupinka „KAMARÁDI,“ v níž se schází 8 – 12 mladých lidí starších než 20 let s mentálním postižením. Této skupině se věnují 2 pracovníci klubu a nacvičují s nimi různá vystoupení. Při posledním vystoupení se skupina představila s tancem Salza na salesiánském plese. Druhá skupina, která také patří pod klub Vzduch-loď, tvoří dramatický kroužek tzv. „DRAMAŤÁK.“ V tomto kroužku se schází v průměru 8 lidí, kteří připravují vystoupení pro charitativní akce. Také zde pracují s mládeží ve věku 17 – 18 let 2 pracovníci centra. Další skupinu, která funguje pro mládež, tvoří tzn. „BREIKAŘI.“ Při práci s touto skupinou se vychovatelům osvědčují víkendovky na Bukovci, kde skupina trénuje. Nedávno skupina strávila 5 dní v Krušných horách.

Pracovnice klubu Vzduch-loď M. Růžičky jsem se také zeptala na to, jaká mládež klub navštěvuje. Z odpovědi vyplývá, že klub navštěvují jednotlivci, páry, lidé bez zařazení a romská mládež. Většina mládeže přitom pochází z rozvrácených rodin. Dále jsem se pracovnice klubu zeptala na to, jak mládež získává kontakty o klubu. Z odpovědi vyplývá, že informace o centru a nabízených aktivitách mládež získává osobním kontaktem, od

⁹⁶ Srov. *Informační zpráva o činnosti Salesiánského střediska mládeže Plzeň*. Salesiánské středisko mládeže Plzeň, 2005, s. 5.

kamarádů, z webových stránek, ze škol, které centrum navštíví, těch je však málo. Mezi účinné motivační prvky, které se pro účast na akcích klubu a aktivitě mládeže osvědčily, patří pochvala, ocenění za nápad či výkon a v neposlední řadě také věcné odměny v hodnotě 20 – 30 Kč. Vedoucí klubu Vzduch-lod' dávají mladým prostor objevit a uplatnit své přednosti, dovednosti a dobré osobní vlastnosti. Snaží se využít zájmů mladých a to k jejich dalšímu růstu, proto mladé lidi podněcují k aktivitám, při kterých co nejvíce přebírají zodpovědnost tím, že akce sami připravují. Mezi tyto akce patří například příprava diskoték, cvičení aerobiku, trénink v boxu atd. Zároveň vedoucí pracují s negativními projevy mladých jako je např. agrese, nevhodné zacházení s vybavením klubu, projevy neúcty k druhým, nespolehlivost v jednání atd.

Pracovníci klubu nabízí:⁹⁷

- individuální přístup ke každému z návštěvníků;
- možnost komunikace s návštěvníky v případě potřeby;
- vedení k toleranci mezi skupinami;
- podporu „klubáků“ k zodpovědnému přístupu k vlastnímu životu (dokončení studia, hledání zaměstnání, partnerské vztahy, úcta k sobě a druhým);
- aktivní reakce na momentální potřeby mladých;
- přípravu akcí;
- stálou nabídku: tělocvična (break dance, box, fotbal, aerobik, ...), kulečnick, stolní tenis a fotbal, šipky, nealkobar.

5.2.1 Cíle, prostředky a výkony klubu Vzduch-lod'⁹⁸

1. Cíle:

- smysluplné naplnění volného času mladých;
- výchova zralých, zdravě sebevědomých, odpovědných, pozitivně laděných lidí;
- pomoc při hledání vlastní identity;
- rozvíjení osobních vztahů a schopnosti komunikace;
- přejímání pozitivních modelů chování;
- primární prevence.

2. Prostředky, které jsou voleny pro práci s mládeží:

⁹⁷ Srov. *Informační zpráva o činnosti Salesiánského střediska mládeže Plzeň*. Salesiánské středisko mládeže Plzeň, 2005, s. 5.

⁹⁸ Srov. *Výroční zpráva.. Salesiánské středisko mládeže. Dům dětí a mládeže Plzeň*, 2005, s. 3 - 4.

- neformální setkávání, individuální přístup, navázání osobních vztahů;
- dialogy, diskuse, besedy;
- společenské akce: sportovní turnaje, výlety, diskotéky, video, hudba;
- klubovna: kulečnick, šipky, stolní tenis, stolní fotbal, hry;
- tělocvična, posilovna, hudebna, nealko-bar.

3. Výkony klubu:

- **Kontaktní práce** - jedná se o specifický druh kontaktu s klientem, který má za cíl vytvořit dostatečnou vzájemnou důvěru a podmínky potřebné pro rozvíjení kontaktu a poskytování dalších služeb. Součástí toho je i hledání a upevňování hranic komunikace s klientem a kultivování jeho schopnosti vyjádřit své potřeby a naučit se využívat existující nabídky služeb. Kontaktní práce má nejčastěji podobu rozhovoru v kontaktní místnosti.
- **Situační intervence** - sociálně pedagogická práce v situacích s výchovným obsahem, které vznikají v prostoru zařízení. Pracovník při nich vstupuje do interakcí, které nastávají mezi uživateli služby, přináší podněty, reflektuje situaci a používá další techniky, které vytváří či zvýrazní výchovný efekt situace.
- **Informační servis klientovi** - jde o poskytování informací klientovi pracovníkem, děje se to většinou v kontaktní místnosti. Informace jsou zde zprostředkovány ústní formou, občas jsou doplněny písemnou formou. Informace mohou být i tématicky zaměřeny např. na školu, rodinu, rizika užívání návykových látek atd. či na specifická témata.
- **Poradenství** - probíhá formou rozhovoru s klientem, nejlépe v samostatné místnosti, obsahuje vyhodnocení situace, nabídku rady, informací a řešení vedoucí k odstranění obtíží.
- **Pomoc v krizi** - zde jde o řešení krizové situace, ve které klient je. Jde o diagnosticko-terapeutický přístup, který přispívá ke zvládnutí psychické krize. Může jít o pozorování chování klienta s důrazem na posouzení aktuálního psychického stavu, zjištění příčin tohoto krizového stavu a zaměření se na zvládnutí obtíží. Intervence také obsahuje návrh opatření.
- **Zprostředkování dalších služeb** - jde o dojednání návazné služby v zařízeních návazné péče, fyzický doprovod do těchto zařízení a asistenci při jednáních v těchto zařízeních.
- **Kontakt s institucemi ve prospěch klienta** - kdy se pracovník střediska zkontaktuje ústně či telefonicky s institucí návazné péče nebo dalších institucí. Kontakt musí být

přítom realizován za přítomnosti klienta či za jeho souhlasu.

- **Případová práce** - ta se děje plánovaně, je zde třeba zachovat určitý postup.
- **Skupinová práce** - jde o cílenou aktivitu, která je poskytována skupině klientů, je zaměřena na rozvoj psychosociálních dovedností a je časově ohraničená.
- **Práce s blízkými** - jde o poradenství či informační servis, které jsou poskytovány blízkým osobám klienta (rodiče, přátelé, kamarádi,...), je to realizováno pouze se souhlasem klienta.

5.2.2 Výroční zpráva klubu Vzduch-lod' z roku 2005⁹⁹

V roce 2005 se konala celostátní akce Bambiriáda a společenská akce, kterou byl ples v Plzni. Proběhla nabídka programů a seznámení se s aktivitami a nabídkou klubu pro žáky devátých tříd a prvních ročníků okolních škol v prostorách střediska.

1. Počet akcí, kontaktů, návštěvnost:

V klubu Vzduch-lod' byla v roce 2005 průměrná denní návštěvnost 48 a počet klientů klubu v době otevření byl za minulý rok 6781. Co se týká aktivit, které se v roce 2005 konaly, tak spontánních akcí proběhlo 31 a zúčastnilo se jich 149 mladých lidí a dále proběhlo 33 příležitostných akcí, na kterých se účastnilo 671 mladých lidí.

2. Vyhodnocení činnosti za rok 2005:

Za rok 2005 došlo ke zvýšení návštěvnosti klubu a to v průměru o 7 návštěvníků denně. Došlo ke zvýšení počtu dobrovolníků, což je pro klub velmi pozitivní. Velmi pozitivní je také to, že se zvýšil podíl pravidelných návštěvníků klubu v poměru k příležitostným návštěvníkům a to v poměru 70 % : 30 %. Mládež také začala více aktivně spolupracovat na reprezentativních a propagačních akcích salesiánského střediska, kterými byly tyto akce: Bambiriáda, Salesiánský ples, Rej na ledě. Mládež se začala mnohem více zapojovat do akcí, které jsou pro dobro střediska, jsou jimi tyto akce: brigády v chotětovském klášteře, účast na sbírce Dej šanci dětem ulice. Byla též získána skupina mladých pro víkendové akce, kde může vznikat více výchovných momentů. Dále se vytvořily zájmové skupiny pro dramatický kroužek a veřejná dobročinná vystoupení v domově pro seniory, ve stacionáři pro lidi s alzheimerovou chorobou, na mikulášské besídce. Začaly se zároveň realizovat akce, které si mladí sami připravili jako diskotéky, oslava svátků a narozenin atd.

⁹⁹ Srov. Výroční zpráva.. Salesiánské středisko mládeže. Dům dětí a mládeže Plzeň, 2005, s. 3 - 5.

5.2.3 Zpráva o akcích z roku 2006¹⁰⁰

- a) Vystoupení dramatického kroužku
- b) Vystoupení breakařů na Salesiánském plese
- c) Diskotéky na středisku pořádané mladými z klubu
- d) Hra dramatického kroužku „Sněhurka a sedm trpaslíků“ v rámci Bambiriády
- e) Hip-Hop Party Praha
- f) Brigáda v klášteře Chotěšov (2x)
- g) „Turnaj breakařů“ – „Battle“ – za účasti tanečníků z Ostravy a Teplic
- h) Tříkrálová sbírka – dramatický kroužek
- g) Divadelní vystoupení v Domově důchodců

5.2.4 Víze klubu Vzduch-lod'

- Zaměřit se především na nejmladší návštěvníky klubu (14 – 16 let).
- „Udržet“ přizpůsobením programu klubu ty, kteří již delší dobu navštěvovali jiné programy střediska nebo klub Balón, a jejichž zájmy a přístupy se s dospíváním mění.
- Zaměřit se na podporu rodiny a výchovu k rodičovství formou besed interaktivní formy a osobních rozhovorů během roku (proběhla beseda v LF UK na katedře histologie a embryologie).
- Umožnit skupině návštěvníků klubu přespat několikrát během roku v prostorách střediska s cílem nabídky tematického programu a upevnění osobních vztahů.
- Zaměřit se na to, aby klub pouze nenabízel služby, ale zapojil aktivně i mladé lidi do činnosti klubu (například přípravy diskoték).
- Zaměřit se více na práci s dobrovolníky a přitáhnout další kvalitní lidi, prohloubit kontakty.
- Další ideou do budoucna by mohlo být prohloubení duchovní složky. (Vytvořit modlitební síť, která by se skládala alespoň ze 40 věřících a nevěřících lidí a vykonávat čtvrt hodinové meditace).
- Prohloubit práci se skupinou a prohloubit vztahy mimo klub.
- Protože zaměření klubu je zatím jednostranné, tak zprostředkovat rozvoj dalších aktivit.

¹⁰⁰ Srov. Zpráva o akcích z roku 2006. Salesiánské středisko Plzeň, 2006, s. 1 – 2.

6 POROVNÁNÍ CENTER DONA BOSCA V REGENSBURKU A V PLZNI

Práci v obou centrech jsem již popsala a nyní se zaměřím na porovnání jejich práce pomocí tabulek. Pokusím se o nalezení shod a rozdílů v obou z center, jak v centru Don Bosco Regensburg, tak i v centru v Plzni. Při zpracování této kapitoly jsem vycházela z výročních zpráv těchto center a z vlastních zkušeností, které jsem získala během své praxe v Německu Dona Bosca a návštěvou střediska v Plzni. Srovnání je zpracováno do několika tabulek. Cílem tohoto zpracování je poukázat na shody, ale i rozdíly v těchto dvou centrech, které se zabývají otevřenou prací se starší mládeží.

První tabulka se zabývá obecnou charakteristikou těchto zařízení, přičemž mým cílem bylo vytvořit přehled daných specifík centra.

Druhá tabulka se zabývá vybavením jednotlivých salesiánských center a jejím cílem je poukázat na prostory a pomůcky, kterých je využíváno.

V třetí tabulce jsou uvedeny jednotlivé programy zabývající se otevřenou prací s mládeží.

Závěrečná tabulka přímo poukazuje na otevřenou práci se starší mládeží v těchto střediscích.

6.1 Obecná charakteristika zařízení

	<i>Regensburg</i>	<i>Plzeň</i>
Zřizovatel	Německá provincie salesiánů Dona Bosca	Salesiánská provincie Praha
Zahájení činnosti	15. září 1923	9. září 1990
Věková skupina	starší mládež	mladší a starší mládež
Možnost ubytování	Internát	není
Poradenství	„Středisko setkávání“	„Střecha“

Shrnutí: Z této tabulky vyplývá, že zřizovatelem je v těchto konkrétních případech provincie dané země. Za povšimnutí stojí roky zahájení činnosti center. Regensburg je podstatně starší centrum, i když původně se jeho historie váže do centra Regensburku ulice Weitoldstrasse, kde sídlilo od roku 1923 do roku 1955. V těchto letech ale v žádném případě nedosahovalo velkých prostor a muselo se potýkat s řadou potíží. Ředitelem byl jmenován Pater August Trümmer se dvěma spolubratry a 12 uční. V roce 1924 je již zaznamenán počet 80ti učňů, kteří v domě bydleli. V průběhu druhé světové války došlo dne 4. 9. 1944 k uzavření centra, které bylo během roku 1945 velmi poškozeno bombami.

Od roku 1946 probíhaly pokusy nalézt nové místo, kde by se dala činnost realizovat. Poprvé, dne 13. 2. 1955, přišel biskup Dr. Bauchberger s návrhem výstavby na nynějším působišti Hans-Sachs-Strasse 4. Ze své zkušenosti vím, že lokalizace centra je velmi výhodná k trávení volného času, neboť je obklopena sportovním hřištěm a celé centrum je na okraji města. V roce 1954 byl přijat první žák. Je důležité ještě podotknout, že v této fázi nemluvíme o počátku a zřízení Jugendtreffpunkt, které bylo založeno později, a to roku 1984.

Nyní několik základních údajů a informací o vzniku a vývoji střediska v Plzni. Pro začátek veřejného působení salesiánských bratří je uvedeno datum 9. září 1990. Je to den, kdy se salesiáni poprvé představili plzeňským věřícím, a to v kostele sv. Martina a Prokopa v Lobzích. Myšlenka zřízení „katolického střediska volného času“ se však zrodila již dříve a to roku 1989. Avšak ani tento údaj nepodává konečnou odpověď na rok vzniku centra. Na začátku se projekt potýkal s problémem prostoru, kde by bylo možné středisko zřídit. Místem pro centrum se nakonec stal zchátralý dům v Revoluční ulici, vedle něhož stojí kostel sv. Martina a Prokopa, který v té době sloužil současně jako školní kaple školy. Tento dům přešel do vlastnictví salesiánů až 1. 7. 1990. Hned v září 1990 proběhl pokus navázat kontakt s mládeží, nikdo na něj však nereagoval, také i nově zavedené bohoslužby byly málo navštěvované. Průlom nastal o Vánocích téhož roku, kdy se po letech znovu konala půlnoční a první společný výjezd do Podmokel u Sušice a společné slavení Silvestra. Postupně se začala zvyšovat návštěvnost bohoslužeb. Mládež byla salesiány na počátku oslovena ve školách. Zaměstnanci střediska pokračovali v rozvoji centra, a pro děti a mládež začali připravovat chaloupky. Středisko se nadále rozvíjelo, ale bylo třeba provést i několik úprav na domě, protože zdi byly vlhké, kanalizace chyběla atd. Bez dobrovolníků z řad věřících by nebylo možné centrum vybudovat.

Důležitou roli hrály i kontakty se zahraničními centry Dona Bosca. K prvnímu kontaktu s Don Bosco centrem v Regensburku došlo roku 1991, kdy se v Praze konalo Evropské setkání mládeže pořádané komunitou v Tajze. Na toto setkání přijeli také salesiáni z Regensburku spolu s několika mladými lidmi. Dnes již fungují pravidelné kontakty mezi centry v Plzni a Regensburku. Tento fakt mohu doložit osobně, protože i já jsem se během své praxe v Regensburku zúčastnila návštěvy Plzeňského střediska.

Dalším záchytným bodem, o kterém je třeba se zmínit, je věková skupina. V Regensburku je činnost zaměřena na tři věkové skupiny, které pokrývají léta 14 až 27 a poradenská pomoc je zde poskytována žákům od 12 let. V Plzni byly vytvořeny projekty pro mladší a starší mládež, přičemž starší mládež charakterizuje věková skupina adolescentů.

Možnost ubytování je nabízena jen v Regensburgu. Podrobnější zpracování s údaji o nabídkách jsou uvedeny v kapitole 4. V Plzni možnost ubytování není, ale nelze zcela vyloučit, že bude v budoucnu mládeži nabídnuta možnost ubytování třeba jenom na dva dny. Tyto myšlenky jsou zahrnuty do inovačních aktivit, o které jsem se již zmínila.

Poradenství je v Regensburgu zahrnuto do „Střediska setkávání“, o kterém se zmiňuji již výše. V Plzni je poradenství v rámci projektu „Střecha“, který je v současnosti pod patronátem sociální pracovníce Bc. Zdislavy Pohorské, Bc. Evy Jiřkovičové a Bc. Anděly Bednářové. Více informací naleznete výše popřípadě na webových stránkách střediska.

6.2 Vybavení salesiánských center

	<i>Regensburg</i>	<i>Plzeň</i>
Prostory	hřiště tělocvična místnost pro oslavy hudební místnost společenská místnost s barem fitness skupinové místnosti	hřiště tělocvična společenská místnost s nealko barem posilovna hudebna
Náradí	- stolní tenis, stolní fotbal, kulečnick, šipky, společenské hry jako (např. kostky, člověče nezlob se...) míče, síť branky, hokejky a jiné.	- kulečnick, šipky, stolní tenis, stolní fotbal, hry, míče a jiné

Shrnutí: Srovnáme-li vybavení těchto dvou center, vidíme, že je velmi podobné. V obou centrech se nachází posilovna, tělocvična, hřiště, společenská místnost, hudebna. Z vlastní zkušenosti, které jsem návštěvami těchto center získala, vím, že prostory jsou velmi odlišné. Don Bosco centrum Regensburg disponuje většími prostory, ve kterých může mládež trávit svůj volný čas. Tímto ale v žádném případě nemůže být řeč o menší kvalitě práce v Plzni. Prostory jsou zde sice menší, ale velmi dobře řešeny a plní svůj účel.

Odlišnosti je možné nalézt v Regensburgu, kde jsou ještě součástí centra skupinové místnosti s kuchyňkou, televizí a slouží víceméně ubytovaným k trávení volného času.

Nelze také opomenout, že součástí společenské místnosti obou center je bar, ale s tím rozdílem, že v Plzni nejsou k dispozici žádné alkoholické nápoje. V Regensburgu je možné zakoupit pivo osobami starší 18 let.

6.3 Možnosti otevřené práce s mládeží v centrech

	<i>Regensburg</i>	<i>Plzeň</i>
Nabízené možnosti otevřené práce s mládeží v centru	Jugendtreffpunkt (14 - 27)	Balón (do 15 let) Vzduch-loď (15 - 20)

Shrnutí: Otevřená práce s mládeží je v Regensburgu zastřešena pod tzv. Jugendtreffpunkt, který byl přijat roku 1984 jako první projektový model Německa tohoto typu. Zatímco internát je zpřístupněn pouze chlapcům, činnost Jugendtreffpunkt nabízí aktivity chlapcům i dívkám. Jejich činnost neklade žádné hranice ve smyslu národnosti, náboženství atd. Činnost centra odpovídá preventivnímu systému pedagogiky hlášené Donem Boscem. Ze své zkušenosti vím, že jsou vztahy mezi mládeží a vychovateli velmi přátelské. Vychovatelé se zde snaží s mládeží vycházet klidně, zapojují se do her a jednají s nimi jako se sobě rovnými, přesto však zůstávají pro mládež autoritou. Z velké většiny navštěvuje Jugendtreffpunkt ta mládež, která v centru bydlí, takže se s nimi vychovatelé dobře znají. Samozřejmě s nimi do centra přicházejí další kamarádi, většinou z práce či z ulice. Jugendtreffpunkt se snaží o prevenci patologických jevů, a nabízí proto dospívajícím, adolescentům a mladým dospělým širokou nabídku k trávení volného času.

Při své praxi jsem se také já spolu s vychovateli podílela na činnosti Jugendtreffpunkt. Pomáhala jsem s přípravou různých akcí pro tyto tři věkové skupiny, na které je Jugendtreffpunkt zaměřen. Jeden večer jsme uspořádali pro celé centrum i pro mládež, která v centru nebydlí, diskusi na téma „Nebezpečná hudba“. Do tohoto projektu se dále zapojili vychovatelé, tehdejší ředitel a salesiánská komunita. Mládež tato diskuse velmi nadchla a snažili se být aktivní a nebáli se vyjádřit své názory. V příloze č. IV a V jsou fotografie, které jsem v průběhu této diskuze pořídila.

Ve středisku v Plzni byly zřízeny pro práci s mládeží dva kluby, z nichž je každý určen pro různou věkovou skupinu. Klub Balón pro mládež do 15 let a klub Vzduch-loď pro mládež od 15 - 20 let, tedy pro adolescenty. Cíle obou klubů se shodují v tom, že chtějí dětem či mládeži zprostředkovat smysluplné naplnění volného času a poskytnout jim

primární prevenci sociálně patologických jevů, v dalších cílech se však liší s ohledem na věkovou skupinu. V klubu Balón si kladou za cíle odstraňování špatných návyků a osvojování si dobrých, pomoc při zvládání nároků školy atd. V klubu Vzduch-loď kladou důraz na pomoci při hledání vlastní identity, rozvíjení osobních vztahů a schopnosti komunikace, přejímání pozitivních modelů chování atd. V obou klubech mají otevřeno 3krát v týdnu. V obou klubech pracují 2 pedagogičtí pracovníci a dobrovolní pomocníci. V současné době je více dobrovolníků zaznamenáno v klubu Vzduch-loď. Jestliže srovnáme průměrnou návštěvnost obou klubů, nalezneme rozdílná čísla udávající nám počty návštěvníků. V roce 2005 byla v klubu Balón zaznamenána průměrná návštěvnost 36 dětí a v klubu Vzduch-loď 48 mládeže. Kumulovaný počet klientů klubu v době otevření byl za tento rok v klubu Balón 4358 a v klubu Vzduch-loď 6781. Z toho nám vyplývá větší návštěvnost klubu Vzduch-loď oproti klubu Balón za rok 2005. Můžeme také srovnat počet příležitostných akcí v obou klubech za stejný rok. V klubu Balón se pořádalo 19 příležitostných akcí, na kterých se účastnilo 89 účastníků a v klubu Vzduch-loď se pořádalo 33 příležitostných akcí, na kterých se účastnilo 671 účastníků. Také v počtech spontánních akcí se oba kluby liší. Zatímco v klubu Balón bylo pořádáno 105 spontánních akcí, na kterých se zúčastnilo 483 účastníků, v klubu Vzduch-loď se pořádalo 31 spontánních akcí, na kterých se účastnilo 149 účastníků. Z tohoto srovnání těchto dvou klubů můžeme vidět, že práce v klubech je činorodá a počty účastníků jsou různé.

6.4 Otevřená práce se starší mládeží

	<i>Regensburg</i>	<i>Plzeň</i>
Věková skupina	14 -27	15 –20
Otevírací doba	Po - Pá ,14:00 - 22:00	Po, St, 18:00 Pá, 15:00 - 18:00
Příležitostné akce	ano	Ano
Denní návštěvnost středisek v roce 2005	40	48
Personální zajištění	2 pedagogičtí pracovníci	2-3pedagogičtí pracovníci
Dobrovolníci	ano, ale příležitostně	Ano

Shrnutí: Jugendtreffpunkt v Don Bosco centru v Regensburku se zabývá otevřenou prací dospívajících, adolescentů a mladých dospělých. Zaměřuje se na věkovou skupinu 14 - 27 let, kam patří studenti, nezaměstnaní a zaměstnaní. Jak jsme si již řekli, centrum může navštívit i mladší mládež, ale zpravidla k tomu nedochází. Jugendtreffpunkt navštěvuje převážně mládež, která v centru bydlí, proto toto ohraničení let. Stejnými roky je totiž

ohraničen pro mládež pobyt v centru. Mládež starší než 27 let se občas v centru objeví, jedná se o mladé lidi, kteří v centru dříve bydleli, ale návštěvy jsou spíše občasné. Tyto návštěvy Jugendtreffpunkt a centra mládeží, která zde již nebydlí, nalézají za velmi pozitivní tehdejšího direktora centra P. B. Stiegler. Mladí lidé zde mohou nadále nalézat mnoho přátel, bezpečí a oporu. Díky těmto návštěvám neztrácí kontakt s křesťanskou organizací a za čas mohou díky tomu objevit i víru v Boha.

Klub Vzduch-od' v Don Bosco centru v Plzni se zaměřuje na mládež od 15 – 20 let. Jestliže porovnáme mládež, která klub Vzduch-od' a Jugendtreffpunkt navštěvuje, nalezneme i v této oblasti rozdíly. Zatímco v Regensburgu je mládež složena převážně z chlapců jiné národnosti než německé, v klubu Vzduch-od' tomu tak není. Plzeňské středisko disponuje oproti Regensburgu klubem Balón, který je určen pro děti do 15 let. Výhodou je, že „klubáci“ z klubu Balón mohou po dovršení 15 let navštěvovat klub Vzduch-od'. Díky této návaznosti klubů na sebe je pro mládež do 20 let zajištěna možnost smysluplného trávení volného času.

Jestliže nahlédneme na otevírací dobu, zjistíme, že zatímco v Jugendtreffpunkt je otevřeno denně, tak v Plzeňském klubu Vzduch-od' je otevřeno 3krát týdně. V obou centrech se připravuje mnoho příležitostných a spontánních akcí, do kterých se mohou mládežníci aktivně zapojit.

Personální zajištění zabezpečují v obou centrech 2 pedagogičtí pracovníci. Zatímco v Plzni je v klubu Vzduch-od' několik dobrovolníků, v Jugendtreffpunkt je dobrovolnická činnost spíše výjimečná. Oba kluby, jak Jugendtreffpunkt tak Vzduch-od' se shodují v tom, že se zde mohou uplatnit pedagogové volného času, kteří mají předpoklady pro práci s mládeží a mohou být pro centrum přínosem.

6.4.1 Psychologické srovnání věkových skupin v obou klubech

Obě centra se odlišují ve věkovém zaměření na mládež, ale protínají se v období adolescence. Shodují se dále v tom, že oba kluby může navštívit starší či mladší mládež, než na které je klub zaměřen, ale zpravidla k tomu ani v jednom z center nedochází, jak jsem se dozvěděla z rozhovoru s pracovníky klubů. Nyní provedu psychologický rozbor věkových skupin, na které se zaměřují obě centra. Tímto rozbohem chci nastínit s jakou mládeží v centru v Německu a v Plzni vychovatelé pracují, co sebou určité období vývoje přináší a s čím se tak potýkají vychovatelé center.

Centrální věkovou skupinou Jugendtreffpunkt jsou mladí lidé od 14 – 27 let a to z důvodů, které jsem již zmínila. Jestliže se na tuto věkovou skupinu podíváme z pohledu psychologie, zjistíme, že je zde pokryto několik vývojových fází a to konkrétně

pubescence, adolescence a dospělost. Rozvržení let se v různých knihách psychologie odlišuje, já jsem vycházela z Encyklopedie obecné psychologie, protože se mi zdála velmi přehledná právě v rozvržení věků.

Období pubescence nebo-li dospívání zahrnuje věkovou skupinu mezi 13. a 14. rokem života, přičemž u dívek nastupuje tato fáze o rok či dva dříve. Mládež se v tomto věku ocitá v jakémsi mezidobí, básník J. Wolker se k tomu vyjadřuje takto: „Přestal již být dítětem, ale dospělým se ještě nestal.“ Je to období vnitřních a vnějších konfliktů a to zejména s rodiči a v případech chlapců na internátu s vychovateli. Mládež má v tomto období tendence více se zajímat o sebe sama, snažit se proniknout do světa dospělých, vzdorovat, předstírat hrubost, ale i vnitřní sentimentalitu. V tomto období se také objevují první lásky a zvýšená výběrová kritičnost zejména vůči rodičům. Zároveň se také projevuje výběrová nekritičnost, tzn. černobílé myšlení, kam můžeme zařadit například ignorování relativismu. V této době zasahuje do života dospívajících výběr povolání. Důležitou roli hrají v tomto období sociální a zejména kulturní faktory vývoje, protože ne ve všech kulturách probíhá dospívání stejně bouřlivě. To je důležité podotknout, protože v centru v Regensburgu žije hodně mladých lidí, kteří jsou jiné národnosti než německé, a jejich kultura je odlišná. Toto období se dále vyznačuje také tím, že mezi 14. – 16. rokem života dochází u většiny dospívajících k prvním sexuálním stykům. Nezřídka také dochází u nezletilých dívek k předčasnému otěhotnění a k potratům. Zájmy nejsou v tomto období ještě vyhraněné, vzácně se objevují výraznější nadání pro sportovní, umělecké výkony, zájmy o přírodu, techniku atd. Důležitou roli zde hrají vrstevníci, protože mezi nimi probíhá převážně sociální interakce.¹⁰¹

Značný vliv vrstevníků nastupuje s odpoutáváním se od dominantního vlivu rodiny. V Jugendtreffpunk hraje vliv skupiny značnou roli, proto si o tomto vlivu povíme něco víc. Ve skupinách získávají role, které mají velký význam v procese získávání vlastní identity. Dospívající je schopen mnoho udělat proto, aby dosáhl ve skupině dobrého postavení. Je schopen značné konformity, aby byl skupinou dobře přijat. Často mu též záleží na názorech kamarádů víc, než na názorech rodičů. V utváření vrstevnických skupin můžeme zaznamenat od dospívání po adolescenci několik fází. Na začátku tohoto období jsou skupiny tvořeny členy stejného pohlaví a druhé pohlaví je odmítáno, mluvíme o tzv. skupinové izosexuální fázi. Ve druhé fázi vzniká u dospívajících potřeba najít si intimního přítele, kterému by se mohl svěřit, se kterým by si mohl vyměnit své zkušenosti, říci mu o svých pocitech a o svých přáních. V této fázi je důležité mít přítele, protože pro dospívajícího je to období nejistoty a přítel je mu pak podporou. V této fázi mluvíme

¹⁰¹ Srov. NAKONEČNÝ, M. *Encyklopedie obecné psychologie*. 1. vyd. Praha : Vodnář, 1995, s. 416 - 417.

o individuální izosexuální fázi. Zde mohou vznikat přátelství přetrvávající po celý život. Třetí nastupující fáze znamená odbourávání bariéry pohlaví a jednotlivci projevují naopak o druhé pohlaví značný zájem. V tomto období pak mluvíme o tzn. přechodné etapě. Na rozhraní puberty a adolescence se pak objevují skutečné vztahy mezi chlapci a děvčaty. Na začátku jsou nestálé a mají spíše charakter platonických lásek, v této fázi mluvíme o tzv. heterosexuální fázi polygamní. V poslední etapě, etapě zamilovanosti, se pak vztahy k jednotlivcům druhého pohlaví ustalují a mohou vyústit do hlubšího porozumění založeném na respektování osobnostních vlastností.¹⁰²

Po pubescenci nastupuje druhé období a to adolescence. Toto období je ohraničeno koncem 15. do 18. respektive 20. roku, někdy se setkáváme s označením mladiství. O tomto období si řekneme něco více, protože je to věkové období, ve kterém se střetávají obě centra, jak v Regensburgu, tak v Plzni. Mluvíme zde o jakési předstupni dospělosti, které nastupuje po bouřlivém pubescentním období. Nyní se již objevuje stabilizace zájmů a postojů, mnoho adolescentů má úspěchy v umění, sportu atd. Řada dívek prožívá první těhotenství, mateřství a vstupuje do manželství. Většina adolescentů, zejména nestudentů, již vede pravidelný sexuální život a našla svou mužskou a ženskou identitu. Uvolňuje se, ne však zcela, závislost na rodičích, dále se formuje úroveň sebevědomí a životní aspirace, objevují se též úvahy o smyslu života a o sebereflexi, dovršuje se tělesný vzrůst a sekundární pohlavní tělesné rozdíly. Objevuje se též potřeba samostatnosti a u mladistvých hochů nezřídka sklony k předvádění se, potřeba výkonu a prestiže, chlubení a kritický realismus. U adolescentů se prohlubuje mentální diferenciaci mezi studenty a nestudenty, avšak obě skupiny tráví svůj volný čas podobným způsobem, například na diskotékách, v hospodách, střediscích volného času atd. Vývoj osobnosti je zde relativně dovršen a adolescenti mají na konci tohoto období již relativně ustálené zájmy a postoje a připravují se na své budoucí povolání. Mnozí, zejména starší adolescenti, pociťují obavy z budoucnosti a nespokojenost, to pak vyjadřují třeba různým protestním hnutím. V německých výzkumech hodnotové orientace adolescentů se objevily generační rozdíly ve smýšlení a negativní poměr ke světu dospělých spolu s reformními tendencemi.¹

03

Z toho, co jsem o období adolescence již napsala, vyplývá, že je toto období značně diferencované, protože se zde odehrává velké množství biologických, psychologických a sociálních změn. Psychologický pohled se více zaměřuje na vnitřní život dospívajících. Jedná se o přípravu na dospělé role. Kromě tělesných změn, které jsou na první pohled

¹⁰² Srov. NAKONEČNÝ, M. *Encyklopedie obecné psychologie*. 1. vyd. Praha : Vodnář, 1995, s. 416 - 418.

¹⁰³ Srov. tamtéž, s. 417 - 418.

patrné, dochází u adolescentů například ke kognitivním změnám. Časnou adolescenci můžeme charakterizovat jako období utváření formálních operací. Mezi jedenáctým až patnáctým rokem se zakládá nutná výbava abstraktního myšlení. Ne všechny kognitivní procesy však mají stejnou podstatu a funkci. Proto je třeba na nástup stádia formálních operací nahlížet diferencovaně. Například řešení logických a matematických problémů je založeno na odlišných operacích a na jiném typu zkušenosti než řešení sociálních situací. Adolescenti myšlenkově experimentují s jednotlivými pojmy z oblasti fyzikálního světa, berou v úvahu všechny možné kombinace jednotlivých prvků a aspektů a objevují důsledky takových operací. Mohou experimentovat s různými pojmy z oblasti sociální, morální, filozofické, duchovní atd. Postupem času se též mění i charakteristiky paměti, a to jak krátkodobé, tak i dlouhodobé. S přibývajícím věkem se zvyšuje kvalita informací uložených v dlouhodobé paměti. Zvyšuje se též schopnost uvažovat o aktuálních možnostech, variantách řešení jednotlivých problémů a také vědomí kompetence a efektivnosti při řešení problémů. To pak přispívá k pocitům vlastní autonomie a hodnoty. Na konci období adolescence je pak myšlení méně absolutní a více relativní, vztahové a sebereflektující. Nadále však je méně systematické než řešení formálních a abstraktních úkolů, více závisí na konkrétních znalostech, zkušenostech, situacích a okolnostech. Adolescenti jsou již schopni uvažovat jako dospělí.¹⁰⁴

Třetí a poslední fázi, která spadá do zájmu Jugendtreffpunkt v Regensburgu, je dospělost. Nezapadají sem však všechny etapy dospělosti, ale pouze mladší dospělost, která je od 18 – 30 let. Dospělost se ještě dále člení na střední a starší, ale na tyto věkové skupiny se již centrum nesoustředí. Dospělost jako celek je pro většinu lidí obdobím životní stabilizace a životního realismu. Dospělý člověk má již své stále zájmy a záliby, je usedlý a žije v denních stereotypech. Má za sebou řadu erotických zkušeností, má zaměstnání a touží po pohodlí, po určitém životním standardu a má vcelku ustálené postoje. Osoby s nižším vzděláním a nižší pracovní kvalifikací mají v tomto období starosti o materiální podmínky existence (jídlo, střechu nad hlavou atd.).¹⁰⁵

Aby mohl být mladý člověk pokládán za dospělého, musí splňovat tyto znaky:¹⁰⁶

- být schopen vykonávat produktivní práci;

¹⁰⁴ Srov. MACEK, P. *Adolescence: psychologické a sociální charakteristiky dospívajících*. 1. vyd. Praha : Portál, 1999, s. 185 – 186.

¹⁰⁵ Srov. NAKONEČNÝ, M. *Encyklopedie obecné psychologie*. 1. vyd. Praha : Vodnář, 1995, s. 417 - 418.

¹⁰⁶ Srov. ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. 2. přeprac. vyd. Praha : Portál, 2004, s. 230 – 231.

- být schopen spolupracovat bez zbytečných konfliktů, přijímat a poskytovat či přijímat radu a pomoc;
- být schopen samostatně hospodařit, přinejmenším si samostatně opatřit osobní věci;
- být schopen vyspěle konat svou nezávislost bez impulsivnosti a bez zbytečného zdůrazňování;
- mít realistické plány do budoucnosti, které odpovídají jeho schopnostem, zájmům;
- být schopen samostatně být;
- být schopen samostatně trávit svůj volný čas, mít jednoho či více přátel;
- být schopen stýkat se s příslušníky druhého pohlaví bez větších zábrán a plachosti, být schopen přijímat a dávat lásku a mít tendenci k dlouhodobému vztahu;
- být připraven na založení vlastní rodiny a zajímat se o ni;
- mít zájem o spokojenost svých přátel a širšího společenství.

O člověku, který splňuje tyto znaky, můžeme říci, že je dospělý. Také mládež z centra v Regensburku, která ho opouští, by měla tyto znaky splňovat. Bohužel je pravdou, že někdy tomu tak není a chlapci pak skončí ve vězení, což mi potvrdil i tehdejší direktor centra P. B. Stiegler při jednom z našich rozhovorů.

Středisko v Plzni se zabývá mládeží mladší i starší. Na starší mládež se zaměřuje klub Vzduch-loď a to od 15 - 20 let. Tato věková skupina zahrnuje celé období adolescence, více o tomto období je popsáno v této kapitole výše.

6.4.2 Dobrovolník

Poslední tabulka (v kapitole 6.4) nám kromě zaměření věkových skupin center odhaluje i to, zda-li je v centrech možnost využití pomoci dobrovolníků. Obě centra se shodují v tom, že je v nich využíváno při práci s mládeží pomoci dobrovolníků, kteří se podílejí na chodu klubů a jsou pro centrum, jak v Regensburku, tak v Plzni, přínosem. Avšak zatímco v Plzni je v obou klubech zastoupeno po celý rok několik dobrovolníků, v Regensburku je dobrovolnická pomoc spíše nárazová, ale přesto vítaná. Obě centra se také shodují v tom, že se nebrání přijmutí dobrovolníků i z jiných zemích. Tak například já jsem s kamarádkou v Regensburku v centru Dona Bosca vykonávala dobrovolnickou službu o hlavních prázdninách roku 2005, kdy jsme se podílely na akci Jugentreffpunkt, kterou byla slavnost Brückenfest. Při této slavnosti bylo ve městě hodně stánků, ve kterých si lidé

mohli zakoupit různé pochutiny. V jednom z nich jsme byly i my, abychom zde společně s mládeží z centra prodávaly omelety. Za vydělané peníze pak pracovníci Jugendtreffpunkt zakupují různé hry pro mládež či vybavení pro provoz klubu.

Jak jsem již řekla, i v Plzni je využíváno pomoci dobrovolníků i z jiných zemí. Tak například v současné době zde tuto službu vykonává Nora Unger z Německa z Dortmundu, které je 19 let. V České republice je již 10 měsíců a v salesiánském středisku v Plzni pracuje čtvrtý měsíc jako dobrovolnice. Rozhovor s touto dívkou udělal student Teologické fakulty v Českých Budějovicích, který v současné době vykonává svou povinnou praxi v tomto centru. Záznam rozhovoru je uveden v salesiánském magazínu. Na otázku „Co ti tato práce a tato dobrovolná služba přináší?“ Nora odpověděla, že mnoho věcí. Jednak má možnost poznat nové lidi, získat nové zkušenosti a naučit se nový jazyk. Z dalších odpovědí vyplývá, že se jí v centru líbí a je ráda, že tu může pracovat.¹⁰⁷

Uvedla jsem dva příklady dobrovolnické práce, ale ještě je třeba vysvětlit si pojem dobrovolník a koho za něj můžeme pokládat.

„Dobrovolník je člověk, který poskytuje svůj čas, svoji energii, vědomosti a dovednosti ve prospěch ostatních lidí či společnosti, a to bez nároku na finanční odměnu. Dobrovolník však může být vnímán jako spolehlivý pomocník, na kterého je možné mít podobné nároky jako na placené zaměstnance.“¹⁰⁸

Jestliže se zaměříme na terminologii, zjistíme, že dobrovolnictví není tak jednoduché pojmenování. Jestliže mluvíme o dobrovolné činnosti, která je zaměřena na rodinu, blízké příbuzenstvo či na sousedy, užíváme termínu občanská výpomoc, někdy se používá termínu susedská výpomoc. Jestliže však mluvíme o dobrovolné činnosti, která probíhá v rámci komunity vytvořené v obci, okolo fary, sportovního klubu atd. používáme termín dobrovolnictví vzájemně prospěšné. Přičemž oba termíny se shodují ve spontánnosti a neočekávané finanční odměně.¹⁰⁹

Rozeznáváme dva druhy dobrovolnictví - evropský model dobrovolnictví a americký model dobrovolnictví. První model vzniká, když se na základě společných zájmů dobrovolníci spontánně setkávají v přirozeném prostředí, jakým je církve či sportovní nebo dětská organizace. Z některých komunit se mohou stát profesionální centra, ale nadále se drží své komunitní charakteristiky. Druhý model je mladší, tzv. manažerský, kdy s dobrovolníky pracují profesionálně vedená dobrovolnická centra, která vyhledávají altruisticky zaměřené osoby a nabízí jim dobrovolnictví v řadě oborů lidské činnosti

¹⁰⁷ Srov. ZELINKA, P. Všude může být dobře, říká Nora Unger. *Salesiánský magazín*, 2007, roč.1, s. 7.

¹⁰⁸ TOŠNER, J., SOZANSKÁ, O. *Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích*. 1. vyd. Praha : Portál, 2002, s. 35.

¹⁰⁹ Srov. tamtéž, s. 36 – 37.

i organizací. Centrum je pak postaveno na profesionálech, kteří mají dostatek sociálního cítění a emoční inteligence, aby mohli úspěšně vykonávat pomáhající profesi.¹¹⁰

Z hlediska cesty, kterou se dobrovolnictví ubírá, se dobrovolnictví rozděluje na to, které vzniklo „shora nahoru“ a „zvenčí dovnitř.“ V prvním případě mluvíme o dobrovolnictví založené na neformální skupině přátel, která se pustila do společné činnosti a postupně zraje k neformální strukturované skupině a dále až k registrované neziskové organizaci. Ve druhém případě jde o strukturovanou organizaci, v níž pracují profesionálové a která se rozhoduje začít s dobrovolníky spolupracovat či stávající spolupráci s dobrovolníky lépe organizovat. V tomto případě mluvíme o domovech seniorů nebo o nemocnicích a školách.¹¹¹

Práci dobrovolníků můžeme též rozdělit z hlediska časového vymezení a to na:

- dobrovolné zapojení při jednorázových akcích (kampaních, sbírkách, benefičních koncertech atd.);
- dlouhodobá dobrovolná pomoc (poskytuje se pravidelně v určitou dobu);dobrovolná služba (závazek na několik měsíců či let).¹¹²

7 PATOLOGICKÉ TRÁVENÍ VOLNÉHO ČASU A JEHO PREVENCE V KLUBECH

Obě centra a konkrétně kluby, o který jsem psala, se zabývají prací s mládeží a nabízí jim širokou nabídku možností k trávení jejich volného času, a tím zároveň přispívají k prevenci proti patologickému trávení volného času. Protože patologií, které postihují věkové skupiny, na které se zaměřují centra v Regensburgu a v Plzni, je mnoho, vyberu si pouze některé z nich, které blíže popíši. Oba kluby, o kterých jsem již psala, jsou zaměřeny na práci se starší mládeží (tzn. mládeží od 15 let), proto se i já v této kapitole zaměřím na starší mládež. Podrobnosti k pojmu „mládež“ jsou uvedeny v kapitole 4.1.1.

7.1 Kriminální činy

Jako první patologii jsem si zvolila kriminální činy. Než se však zastavím u této problematiky v centrech, je třeba si vysvětlit základní pojmy, které se týkají kriminality mládeže.

¹¹⁰ Srov. tamtéž, s. 38.

¹¹¹ Srov. TOŠNER, J., SOZANSKÁ, O. *Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích*. 1. vyd. Praha : Portál, 2002, s. 38 - 39.

¹¹² Srov. tamtéž, s. 40.

„**Delikvence** - je obecné označení pro činnost porušující zákonné nebo jiné normy chování. Obvykle se pod tímto pojmem rozumí protispolečenské chování v širším smyslu než kriminalita. U tohoto pojmu se setkáváme u některých autorů s rozlišením na dětskou delikvenci, která je vymezena do 15 let a na juvenilní delikvenci, která je vymezena roky 15 až 18. V kriminologii a kriminalistické praxi se však můžeme setkat s termínem delikvence pouze pro označení protispolečenské činnosti ve věkové kategorii do 15 let a u věkové kategorie 15-18 let s termínem kriminalita mladistvých.“¹¹³

Pro doplnění tohoto pojmu jsem se podívala do Ottovy encyklopedie, která tuto definici plně potvrzuje.

Další pojmy, které je třeba si vysvětlit pro bližší zařazení kriminality, nalezneme v členění poruch chování podle stupně závažnosti. Při tomto členění se setkáváme se třemi pojmy: disociální chování, asociální chování a antisociální chování.

Disociální chování – toto chování si můžeme shrnout jako nespolečenské a nepřiměřené chování. Lze ho však zvládnout přiměřenými pedagogickými postupy a nenabývá tak sociální dimenze. Patří sem kázeňské přestupky, neposlušnost, vzdorovitost, lži atd. Většinou se jedná o chování, které má přechodný ráz a časem pomine nebo pomine za pomoci poradenské či terapeutické péče psychologa či speciálního pedagoga.¹¹⁴

Asociální chování – jedná se o typ chování, které je v rozporu se společenskou morálkou vzhledem k nedostatečnému či chybějícímu sociálnímu citění. V tomto případě mluvíme o porušování společenských norem a norem morálky dané společností, ale nemluvíme ještě o překročení právních předpisů. Tímto chováním člověk ubližuje hlavně sobě a patří sem například alkoholismus, záškoláctví, toxikomanie, ale také útěky, toulky či gemblérství. Náprava tohoto chování však vyžaduje speciálně pedagogický přístup.¹¹⁵

Antisociální chování - jedná se o typ chování, které zahrnuje veškeré protispolečenské jednání bez ohledu na věk, původ a intenzitu činu. V tomto případě již dochází k poškození společnosti i jedince a k ohrožování lidského života, přičemž často navazuje na asociální chování. Náprava je možná pouze prostřednictvím ústavní péče, která je obtížně aplikovatelná v důsledku celkově narušeného jedince. Patří sem veškerá trestná činnost

¹¹³ PIPEKOVÁ, J. a kol. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. 81. publikace. Brno : Paido, 1998, s. 189.

¹¹⁴ Srov. tamtéž, s. 193.

¹¹⁵ Srov. tamtéž, s. 193.

jako krádeže, loupeže, vandalství, sexuální delikty, zabití, vraždy, ale také například trestná činnost související s toxikomanií.¹¹⁶

Dalším důležitým pojmem, který je třeba si vysvětlit, protože se týká tématu a celé této podkapitoly, je pojem kriminalita mládeže.

„Kriminalita mládeže - je součástí celkové kriminality. Zahrnuje jednání mladistvých osob, jehož důsledkem je porušení společenských zájmů na takovém stupni společenské nebezpečnosti, který je charakteristický pro trestní čin (kryje se s termínem juvenilní delikvence). V praxi se setkáváme i s termínem prekriminalita(kryje se s termínem dětská delikvence), označujícím obdobné jednání u dětí do 15 let.“¹¹⁷

Definice kriminality mládeže nám říká, že do této skupiny patří období dospívání. Právě toto období je považováno za kritické. Je charakterizované jednak změnami sociálními a také formulováním rysu osobnosti. V této době je vliv vrstevníků značný a vytvářejí se i různé party, které se ne vždy zabývají pozitivní a prospěšnou činností. Jedinci se v nich mohou dopouštět například násilí, opilství, výtržnictví, neoprávněného užívání motorového vozidla, rozkrádání a v posledních letech také trestných činů v souvislosti s toxikomanií, patologickým hráčstvím a prostitucí. Většinu delikventní mládeže tvoří ekonomicky závislí jedinci s ukončeným základním vzděláním bez kvalifikace. U těch, kteří mají svou profesi, se jedná o dělnická povolání.¹¹⁸

Proti tomu, že dospívání je považováno za kritické období, se vyjadřuje Wilson, který říká, že adolescence sama o sobě není nebezpečným sociálním vynálezem. Podle tohoto muže je kriminalita mládeže důsledkem kulturní změny, a to zejména změny v postoji střední generace k mladým lidem, kteří reagují na volnost mladistvých tím, že se jim chtějí vyrovnat. Wilson též zastává názor, že mládež vyrůstající v dysfunkčních rodinách má pro asociální chování předpoklady a to kvůli absenci sociální kontroly během dospívání.¹¹⁹

Jak jsme si již řekli, vrstevnické skupiny hrají důležitou roli při vykonávání kriminální činnosti. Ve skupinách pak dochází ke skupinovému konformismu, který udržuje ideovou a akční jednotu skupiny. Čím více je skupina jednotná, tím více odmítá nekonformní jedince. Konformní chování můžeme nazvat účelným chováním, protože umožňuje jedinci setrvat ve skupině a být za to odměňován. Skupiny, které se snaží o jednotu, mnohdy volí i stejné obleky, které je též sjednocují. Pak je na první pohled jasné, k jaké skupině mladý člověk

¹¹⁶ Srov. tamtéž, s. 194.

¹¹⁷ PIPEKOVÁ, J. a kol. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. 81. publikace. Brno : Paido, 1998, s. 190.

¹¹⁸ Srov. tamtéž, s. 195.

¹¹⁹ Srov. MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. 1. vyd. Praha : Portál, 1998, s. 96.

patří a s jakou skupinou se ztotožňuje. Tato uniformita však podporuje anonymitu, která může mít i negativní důsledky. To je myšleno v tom smyslu, že se jedinci nemusí cítit odpovědní za činy skupiny a v takovém případě pak dochází k přenášení odpovědnosti. Experimenty bylo též dokázáno, že se v podmínkách anonymity zvyšuje pohotovost k agresivnímu a antisociálnímu jednání. Takto se mohou agresivně založení jedinci projevit při různých příležitostech například při krádežích, protestech atd.¹²⁰

Vrstevnícké party však nemají pro všechny členy stejnou důležitost. Pro mládež z dysfunkčních rodin je jednoznačně vliv party větší než pro mladého člověka z dobře fungující rodiny. Je to způsobeno zčásti tím, že rodiče vytyčují svým dětem vzor toho, co je dovolené a co ne. Avšak i na dítě vychovávané funkční rodinou klade vrstevnícká skupina určité nároky a tyto nároky na konformitu jsou v této skupině mládeže obvykle vyšší než ve všech jiných skupinách. Zahrnují totiž nejen způsob vyjadřování, ale i například druh preferované hudby, postoj ke škole, k rodině, k sexualitě, ke kouření, alkoholu, drogám či ke krádežím. Delikventní party většinou vznikají z podskupin mladých, kteří se znají, někdy se vymknou kontrole a vytvoří si svůj žebříček hodnot a jindy se kontrole vymknou jen v době svého volna, což je méně časté. Některé party jsou ke kriminální dráze přivedeny tím, že tráví volný čas v hernách, na diskotékách, což je po čase přestává bavit a dochází ke krádežím, které mohou přerůst k organizovaným akcím.¹²¹

7.1.1 Krádež

Krádež obecně znamená „*přisvojení si cizí věci a to tak, že se jí člověk zmocní. Trestní zákon pak stanoví ještě další znaky, které musí toto jednání splňovat, aby se jednalo o trestný čin krádeže.*“¹²²

Krádež patří mezi kriminální činy. Jestliže si ji zařadíme podle členění poruch chování dle závažnosti, patří mezi antisociální chování. Jak jsme si již řekli, jsou to většinou vrstevnícké skupiny, které tuto činnost provádí. Můžeme však zvolit i jiné členění krádeže a to například podle způsobu, kterým je provedena. V tomto případě se dělí na:

- 1) **Příležitostné krádeže** - které jsou prováděny většinou mladšími dětmi.
- 2) **Předem promyšlené krádeže** - které jsou mnohem závažnější a obvykle se s nimi setkáme ve starším školním věku.
- 3) **Opakované krádeže v partě** - tvoří nejzávažnější skupinu způsobu krádeže. Zde má zloděj podporu členů skupiny a nepovažuje ji tak za

¹²⁰ Srov. NAKONEČNÝ, M. *Sociální psychologie*. 1. vyd. Praha : Academia, 1999, s. 220 – 222.

¹²¹ Srov. MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. 1. vyd. Praha : Portál, 1998, s. 85.

¹²² *Ottova všeobecná encyklopedie ve dvou svazcích*. I. díl, A-L. Praha : Ottovo nakladatelství, 2003, s. 652.

tak závažný trestný čin. Pro tuto nejzávažnější skupinu způsobu krádeže je důležitá soudržnost skupiny, kterou můžeme vymezit výrokem „táhnout za jeden provaz,“ protože tak se zvyšuje produktivita skupiny.¹²³

Jednotlivé krádeže se odlišují v motivaci a cíli, proč je člověk vykonává. Člověk může krást pro sebe, pro druhé nebo pro partu. Jestliže člověk krade pro sebe, tak to může být například z důvodu naplnění svých potřeb či z nedostatku financí pro koupi. Příčinou krádeže pro druhé může být například potřeba být akceptován a dosáhnout mezi vrstevníky vyšší prestiže. Může to být také způsob, jak si získat kamarády. Krádeže pro partu jsou mnohdy vykonávány ze snahy udržet si svou pozici v ní nebo může souviset se sociálními normami party, kde pak je krádež hodnocena jako žádoucí. Odmítnutí účasti na krádeži pak může být hodnoceno jako přestupek a může následovat trest.¹²⁴

7.1.2 Problematika krádeží v klubech

Na problematiku krádeží jsem se zeptala pracovníka z centra v Regensburgu a pracovníka klubu v Plzni. Za Don Bosco centrum v Regensburgu mi odpověděl pracovník Jugendtreffpunkt Oliver-Sudau-Wartner a za centrum Dona Bosca v Plzni vedoucí klubu Vzduch-loď Milan Růžička.

K problematice krádeží se pracovník Jugendtreffpunkt z centra Dona Bosca v Regensburgu vyjádřil takto:

V centru jsou dána jasná pravidla, která jsou mládeži známá a jejich porušování je trestáno. Při řešení problémů volíme individuální přístup řešení.

Vedoucí klubu Vzduch-loď z centra Dona Bosca v Plzni se k problematice krádeží vyjádřil takto:

Součástí pravidel klubu je zásada bezpečného prostředí a respektování vlastnictví druhých, při porušování těchto pravidel dochází k individuálnímu řešení problému. V případě krádeže to znamená náhradu škody ze strany pachatele (včetně alternativní možnosti kompenzační práce), osobní pohovor, návštěva v rodině...

¹²³ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 2. vyd. Praha : Portál, 1999, s. 282.

¹²⁴ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 2. vyd. Praha : Portál, 1999, s. 282 – 283.

7.2 Požívání alkoholu

Další problematiku, kterou jsem si zvolila, je požívání alkoholu. Někdy touto činností může mládež trávit hodiny svého volného času. Nadměrné požívání alkoholu si můžeme zařadit do poruch chování podle závažnosti. Tato oblast spadá do asociálního chování, nejedná se o trestnou činnost, pokud nejsou ohrožováni jiní lidé, pak se to mění v trestnou činnost. Bereme-li však v úvahu samostatné požívání alkoholu, dochází k poškozování zdraví jedince, který alkohol požívá. Požívání alkoholu se může změnit v závislost na něm a tuto závislost pak nazýváme alkoholismus. Všechny typy závislosti, tedy i tato, zabírají mladým lidem veškerý volný čas, takže zájmy a ostatní aktivity pak ustupují do pozadí.¹²⁵

„Alkoholismus znamená chorobný návyk na alkoholické nápoje. Přičemž závislost na alkoholu může být psychická (alkoholik řeší své problémy únikem k alkoholu) nebo biologická (projevuje se abstinčním syndromem).“¹²⁶

Podle 10 revize Mezinárodní klasifikace nemocí je chápán syndrom závislosti na alkoholu jako skupina jevů fyziologických, behaviorálních a kognitivních, kdy má požívání alkoholu přednost před vším ostatním. Takovému člověku pak požívání alkoholu, opilost a střízlivění, vyplňuje veškerý volný čas, ve kterém by se mohl věnovat jiným činnostem. Závislost na alkoholu mladý člověk získá buď samotářským pitím, nebo pitím ve společnosti například v partě a nebo může jít o tzn. juvenilní etylismus, který má počátek v dětství a v dospělosti se znova aktivuje. Podle Hellera má hlavní slovo rodina a její postoj k pití alkoholu a druhé místo pak zaujímá vrstevnická skupina. Johnston se přitom domnívá, že požívání alkoholu je rozšířeno právě mezi mládeží do 21 let. Bohužel společnost závislost na alkoholu akceptuje a konzumace alkoholu je zabudována do většiny lidských rituálů, které provázejí člověka od narození po smrt. Přičemž člověk, který alkohol nepije, je mnohdy považován za „patologického.“ Muž jménem Schuckit vymezil léta, ve kterých člověk požívá nejvíce alkoholu, jedná se o léta mezi 16. až 25. rokem života. Přičemž dodává, že alkoholik zemře pravděpodobně o 15 let dříve, než je očekávaná průměrná délka života pro celkovou populaci.¹²⁷

Alkohol je obvykle konzumován ve skupinách. Obvykle uvolňuje psychické napětí, zlepšuje náladu a dodává sebejistotu. Každý jedinec však na alkohol reaguje trochu jinak, takže může mít za následek naopak smutek či zažívací potíže. Obecně se udává, že v malých dávkách působí alkohol stimulačně a odstraňuje zábrany, ale ve větších dávkách

¹²⁵ Srov. PIPEKOVÁ, J. a kol. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. 81. publikace. Brno : Paido, 1998, s. 213.

¹²⁶ Tamtéž, s. 213.

¹²⁷ Srov. tamtéž, s. 213 - 217.

má naopak tlumivý účinek. U každého člověka je riziko vzniku závislosti jiné, ovlivňují to faktory jako genetická dispozice a faktor učení (tzn. pod vlivem party). Konzumací většího množství alkoholu však dochází k narušení schopnosti sebeovládání i adekvátního reagování na podněty vnějšího prostředí. V důsledku toho se zvyšuje riziko nehod, úrazů a materiálních škod. Intoxikace alkoholem je příčinou mnoha trestných činů.¹²⁸

Jestliže se podíváme na problematiku alkoholu versus problematiku braní drog, např. heroinu, tak musíme konstatovat, že zatímco jedinců závislých na drogách jsou u nás podle kvalifikovaných odhadů maximálně tisíce, tak jedinců závislých na alkoholu, a konkrétně na pivu, je možná a o dva řády více. Průměrná roční spotřeba piva je na jednoho obyvatele nyní v České republice 161 litrů, což nám zajišťuje absolutní světový primát v tomto druhu toxikomanie. Také množství trestných činů spáchaných pod vlivem alkoholu je nesrovnatelně větší než množství trestných činů spáchaných pod vlivem nealkoholových drog.¹²⁹

7.2.1 Problematika požívání alkoholu v klubech

V obou klubech jsem se také zeptala na problematiku požívání alkoholu ve větších dávkách.

Zaměstnanec klubu Jugendtreffpunkt Oliver-Sudau-Wartner mi odpověděl takto:

Jisté problémy s alkoholem byly, proto jsme zavedli dva dny (pondělí, středa), ve kterých není v centru k dispozici žádný alkohol. I při řešení této problematiky přistupujeme k mládeži individuálně.

Zaměstnanec klubu Vzduch-loď Milan Růžička mi odpověděl takto:

V rámci společného stanovení pravidel pro fungování klubu jsme se s mladými dohodli na tom, že alkohol není v klubu přípustný. V případě, že by některý z klientů přišel pod vlivem alkoholu, musí klub neprodleně opustit. Přestoupení pravidel se řeší individuálně.

7.3 Drogy

Jako poslední možnost špatného využívání volného času jsem si zvolila drogy a jejich problematiku. Drogy lidé používali od dávných časů k uvolnění, ke zlepšení schopnosti svého vnímání, aby zabránili spánku nebo aby vyvolali halucinace. A již tehdy docházelo k jejich nadměrnému využívání až závislosti na nich. Jejich rozvoj je dáván do souvislosti s rozvojem industrializace.¹³⁰

¹²⁸ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 2. vyd. Praha : Portál, 1999, s. 290 – 295.

¹²⁹ Srov. MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. 1. vyd. Praha : Portál, 1998, s. 87.

¹³⁰ Srov. PIPEKOVÁ, J. a kol. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. 81. publikace. Brno : Paido, 1998, s. 210.

Waldman rozdělil vývoj drogové závislosti do čtyř etap:

1. „*Etapa: kterou tvoří mládež, která prožívá generační problémy a konflikty*
2. *Etapa: kterou tvoří mládež, která drogy konzumuje v partách*
3. *Etapa: kterou tvoří mládež, která již není při užívání drog závislá na partě, vzniká zde vlastní závislost na droze*
4. *Etapa: kterou tvoří mládež, která je fyzicky závislá na droze a zajímá se pouze o obstarání další dávky, zde již hrozí abstinenční projevy“¹³¹*

Požívání drog je často spojováno také s kriminálními činy (krádežemi či loupežemi), protože opatření si drog není levná záležitost. Naši znalci drogové scény odhadují, že týden života drogově závislého člověka, myslí se tím člověka závislého např. na heroinu, stojí asi čtyřnásobek průměrného měsíčního výdělku. V případě jiné drogy, např. kokainu, však může být částka ještě mnohem vyšší. Drogově závislý člověk si může peníze vydělat třeba i prostitucí nebo se obracet na rodinu.¹³²

Nejrizikovější skupinou závislou na drogách se jeví populace dětí a mladistvých. Při formování životního stylu hraje důležitou roli rodina. Jednu z nejdůležitějších příčin vzniku závislosti na drogách hraje disfunkční rodina. Velký vliv na jedince mají party, se kterými se jedinec stýká, a právě ty mohou být důvodem toho, proč se rozhodne pro experimentování s návykovými látkami.¹³³

Motivací pro užívání drog je několik. Patří sem například:

Motivace intrepersonální – kdy se jedinec snaží docílit uznání ze strany vrstevníků, snaží se o vzdor autoritám atd.

Motivace fyzická – kdy se jedinec snaží o docílení fyzického uspokojení, uvolnění, odstranění fyzických obtíží, snaží se získat více energie a udržet si fyzickou kondici.

Motivace emocionální – kdy se jedinec snaží o uvolnění od psychické bolesti, snaží se tak řešit osobní komplikace, snížit úzkost či se uvolnit od špatné nálady.

Motivace intelektuální – kdy se jedinec snaží uniknout nudě, zkoumat své vědomí, podvědomí či produkovat originální ideje.

Motivace filosofická – objevovat významné hodnoty, hledat smysl života, nalézt osobní identifikaci atd.

¹³¹ PIPEKOVÁ, J. a kol. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. 81. publikace. Brno : Paido, 1998, s. 210.

¹³² Srov. MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. 1. vyd. Praha : Portál, 1998, s. 210.

¹³³ Srov. PIPEKOVÁ, J. a kol. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. 81. publikace. Brno : Paido, 1998, s. 213.

Motivace specifická – kdy vzniká osobní potřeba prožít nějaké dobrodružství či získat ocenění u určitých osob.

Motivace kreativně estetická – vylepšit uměleckou tvorbu, zvýšit požitek z umění, ovlivnit a rozšířit představitost atd.¹³⁴

Toto není výčet všech motivací, které mohou jedince přivést na myšlenku vzít si drogu, protože těch je samozřejmě více. Snažila jsem se tedy zachytit alespoň některé z nich.

7.3.1 Drogová problematika v klubech

Také na tuto problematiku jsem se zeptala v obou klubech.

Za klub Jugendtreffpunkt mi odpověděl opět jeho zaměstnanec Oliver-Sudau-Wartner takto:

V klubu je zakázáno požívat drogy a případné přestupky řešíme individuálně.

Za klub Vzduch-loď mi odpověděl jeho zaměstnanec Milan Růžička takto:

V rámci společného stanovení pravidel pro fungování klubu jsme se s mladými dohodli na tom, že podobně jako alkohol ani drogy v klubu přípustné nejsou. V případě, že by některý z klientů přišel pod vlivem těchto látek, musí klub neprodleně opustit. Přestoupení pravidel se řeší individuálně.

7.4 Shrnutí patologického trávení volného času v obou klubech

Ze všech možností patologického trávení volného času jsem si záměrně zvolila tyto tři. Při výběru jsem vycházela z centra v Regensburgu, kde se vychovatelé s problematikou krádeží, drog a požívání alkoholu již setkali. Pro porovnání problematiky v centru v Plzni jsem pak položila otázky, které se týkají vybraných patologií, také pracovníkovi klubu Vzduch-loď. Z odpovědí, které jsem obdržela, vyplývá, že problematika v centrech je řešena podobným způsobem. V obou z center dávají vychovatelé přednost individuálnímu přístupu při řešení problémů a v obou centrech platí jistá pravidla, přičemž jejich porušování je trestáno.

Obě centra se též zaměřují na prevenci patologického trávení volného času. Jak v Regensburgu, tak i v Plzni nabízí mládeži rozmanitou nabídku aktivit a tím přispívají ke smysluplnému trávení jejich volného času. Pro klub v Regensburgu je důležité společné setkávání mládeže s vychovateli a salesiánskými bratry, proto dbají na to, aby k němu docházelo. Pracovníci klubu připravují pro mládež různé akce, kde k tomuto setkávání dochází, například diskuse na různá témata, která mládež zajímají. Jsou to právě diskuse, které považují pracovníci klubu za vhodný prostředek, když chtějí mluvit například

¹³⁴ Srov. tamtéž, s. 212.

o nebezpečné hudbě, o násilí či drogách. Do příprav mnohých akcí vychovatelé zapojují také mládež, která se zde tak může realizovat. Pracovníci klubu také připravují pro mládež různé výlety a soutěže, při kterých se mohou více sblížit a získat vzájemnou důvěru. Získat si důvěru a přátelství mládeže pokládají vychovatelé za velmi důležité. Pracovník Jugendtreffpunkt Oliver-Sudau-Wartner říká **K tomu, abychom mohli s mladými lidmi pracovat, potřebujeme, aby k nám měli důvěru, protože jen tak se nám mohou svěřit se svými problémy.** Jugendtreffpunkt mládeži nenabízí pouze nabídku aktivit, ale také příjemné prostředí a přátelskou pomoc. Jde jim v prvé řadě o to, aby se zde mladí lidé cítili dobře a rádi se sem vraceli. Informace o tom, jakým způsobem se zde vychovatelé snaží o prevenci v klubu, jsem získala jednak pomocí rozhovorů s pracovníky Jugendtreffpunkt, rozhovorem s tehdejšími ředitelem centra a pozorováním práce vychovatelů při své odborné praxi.

Jak v Regensburgu, tak i v Plzni je pro vychovatele klubu Vzduch-loď důležité získat si důvěru mládeže. Vychovatelé tedy s mládeží podnikají různé akce a výlety, pro tzv. „víkendovky“ vychovatelé volí faru Bukoveš. Zde se pak schází věřící i nevěřící mladí lidé a společně diskutují na různá témata. Tento způsob setkávání volí vychovatelé proto, aby docházelo ke vzájemnému sblížení vychovatelů s mládeží a zároveň mládeží mezi sebou. Přestože se většina mladých z centra znají, tak v centru se pouze míjejí, protože je zde hodně kroužků a dva kluby, ale při společných víkendovkách mají šanci blíže se poznat. Také se zde může nevěřící mládež seznámit s vírou a věřícími lidmi. Vedoucí klubu Milan Růžička tvrdí, že neúčinnější pro duchovní působení je právě toto setkávání mimo centrum, kde se společně hovoří na témata jako víra, vztah, přátelství atd. Evangelizace je totiž otázkou zážitku, kde mladí lidé vidí příklad, protože samotné slovo je neúčinné.

Pro mládež jsou připravovány i další akce, například týdenní prázdninová akce dramatického kroužku či fotbalový tábor, které se na tento rok plánují. Také se rok co rok pořádá ples, kde mohou vystoupit mladí lidé s připraveným programem. Tedy i v tomto centru kladou důraz na společné setkávání proto, aby mládež smysluplně trávil volný čas a tím se snaží o prevenci patologického trávení volného času. Důležité je pro vychovatele klubu také aktivní zapojení mládeže do činností. V současné době se plánuje budování sezení ze dřeva na faře Bukoveš, i do této akce budou zapojeni mladí lidé. Vychovatelé kladou důraz na prevenci patologického trávení volného času také tím, že spolupracují s organizací „Člověk v tísni,“ mládeži pak zprostředkovávají promítání filmů na různá témata nebo různé přednášky. Vychovatelé se snaží v centru i klubu vytvářet domovskou atmosféru a odkrýt začínající problémy mládeže. Jestliže se jim mládež svěří, mohou jim pomoci. V centru pracuje také psychoterapeut Vladimír Gaier, ke kterému mohou mladí

s problémy přicházet a hledat jejich společné řešení. Tyto informace jsem získala návštěvou centra a rozhovorem s vedoucím klubu Vzduch-lod' M. Růžičkou.

Oba kluby se shodují v tom, že se snaží o prevenci patologického trávení volného času mládeže a volí k tomu podobné prostředky, ať už to jsou diskuse, víkendovky, výlety, společenské hry a další. V obou klubech kladou důraz na společně strávený čas mládeže s vychovateli a získání vzájemné důvěry, protože jen tak mohou mladí lidé vyslovit své problémy a požádat o pomoc. Samozřejmě i v těchto klubech můžeme nalézt odlišnosti při práci s mládeží. Hlavní příčinou těchto odlišností je to, že kluby tvoří lidé, kteří v nich pracují a v každém z nich jsou jiní lidé s jinými nápady a s jinými vizemi. Přesto však pracují v obou klubech vychovatelé s mládeží tak, aby jí předali co nejvíce pozitivních hodnot a vůbec to nejlepší ze sebe.

Závěr

Hlavním cílem teoretické části diplomové práce bylo zachytit některé faktory, které ovlivňují trávení volného času dětí a mládeže. Konkrétně jsem se zaměřila na rodinu, která má značný vliv na to, jak děti a mládež tráví svůj volný čas nyní i v budoucnosti. Opřela jsem se přitom o doc. Matouška, který je toho názoru, že nejdůležitější je kvantum společně stráveného volného času dětí a rodičů. Dalším ovlivňujícím faktorem, který jsem v práci uvedla, je škola, vrstevníci v ní a v neposlední řadě i další instituce a zařízení pro výchovu mimo vyučování. Zaměřila jsem se na církevní mládežnickou organizaci Dona Bosca, která se snaží nabídnout mládeži možnost kvalitního trávení volného času.

V praktické části práce jsem se již konkrétně zabývala volnočasovou prací s mládeží ve dvou vybraných salesiánských zařízeních, a to v Německu a v České republice. Cílem bylo nejenom popsat tato zařízení, ale poukázat na činnost jejich klubů pracujících se starší mládeží.

Ze vzájemného porovnání obou center a zejména jejich klubů vyplývá, že ke společným znakům patří jednak práce s mládeží ve volném čase, prevence a podobné metody, které jsou voleny (diskuse, společné akce, výlety atd). Prvořadým cílem obou salesiánských center je plně se otevřít všem mladým lidem, pomoci jim ke komplexnímu harmonickému rozvoji a v neposlední řadě také vytvořit přátelské ovzduší a rodinnou atmosféru. Dále se zařízení shodují v tom, že mládeži zprostředkovávají smysluplné trávení volného času pomocí rozmanité nabídky aktivit a tím zároveň přispívají k prevenci patologického trávení volného času. Mezi shodné znaky obou klubů patří individuální a přátelský přístup vychovatelů k mládeži. V obou klubech také platí jistá pravidla, která musí být

respektována a jejichž přestoupení je trestáno. Shodují se také v tom, že přijímají pomoc dobrovolníků a to i ze zahraničí.

Přestože obě centra pracují podle stejného principu jejich zakladatele Dona Bosca, jsou v určitém pohledu rozdílná. Na rozdílnost má velký vliv složení pedagogických pracovníků, protože právě oni pracují s mládeží, předávají jim své názory, myšlenky a hodnoty. Toto pedagogické působení je aspektem velmi důležitým při práci s mládeží, ale zároveň tvoří dimenzi odlišností. Výrazným rozdílem je také rok založení obou center. Regensburg je výrazně starší zařízení, činnost byla zahájena 15. září 1923. V Plzni je činnost datována od 9. září 1990. Rozdílné je také zaměření na cílovou skupinu. Zatímco v Regensburku je klub orientován na starší mládež ve věku 15 – 26 let, v Plzni jsou zřízeny dva kluby: Balón pro mládež do 15 let a Vzduch-loď od 15 – 20 let. Regensburg funguje částečně jako internátní zařízení pro starší mládež. I když v Plzni nejsou takové prostorové možnosti, kterými disponuje Regensburg, nabízené prostory jsou zde maximálně využívány. Svědčí o tom počet návštěvníků, kteří je k trávení volného času využívají.

Účelem porovnání nebylo poukázat na to, které z center je lepší (to by ani nebylo možné), ale stěžejním cílem bylo naznačit možnosti různé práce se starší mládeží a poukázat na rozmanitou nabídku aktivit, kterou přispívají k prevenci patologického trávení volného času.

Součástí diplomové práce jsou i některé vize obou klubů do budoucnosti. Pracovníci klubu v Německu se chtějí více zaměřit na prohlubování dosavadní práce s mládeží, dále na zintenzivňování spolupráce se školami a rozšíření nabídky aktivit pro starší mládež. V plzeňském klubu Vzduch-loď je cílem více se zaměřit na práci dobrovolníků, „přitáhnout“ další kvalitní lidi, rozšířit nabídku aktivit a prohloubit duchovní složku např. vytvořením modlitební síně, která by se skládala alespoň ze 40 věřících a nevěřících mladých lidí a vykonávat s nimi 15 minutové meditace.

Abstrakt

RODOVÁ, V. *Volný čas a možnosti jeho uplatnění ve vybraných salesiánských zařízeních*. České Budějovice 2007. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra pedagogiky. Vedoucí práce M. Bezečná.

Klíčové pojmy: volný čas, mimoškolní výchova, salesiánská zařízení, volnočasová práce s mládeží, patologické trávení volného času, prevence.

Práce se zabývá pojmem volný čas, historií výchovy ve volném čase, dále popisuje některé faktory ovlivňující trávení volného času dětí a mládeže (rodina, škola, další instituce pro výchovu mimo vyučování), představuje církevní mládežnickou organizaci Dona Bosca a konkrétně se zaměřuje na volnočasovou práci ve dvou vybraných salesiánských centrech v Německu a v České republice.

Praktická část obsahuje charakteristiku a porovnání dvou vybraných zařízení: Don Bosco centrum Regensburg a Don Bosco centrum Plzeň a zejména činnost jejich klubů, které pracují se starší mládeží (Jugendtreffpunkt a Vzduch-loď). Jsou dobře vedeny a poskytují starší mládeži kvalitní možnost trávení volného času. I přesto, že jsou v určitém pohledu kluby rozdílné např. finanční možnosti, prostorové vybavení apod., shodují se v široké nabídce aktivit pro mládež, kterou tak přispívají k prevenci patologického trávení volného času. V práci jsou zachyceny také vize obou klubů do budoucnosti.

Abstract

Free time and possibilities for its use of chosen salesian facilities

Key terms: free time, outside-school education, salesian facilities, free time work with youth, morbid time spending, prevention.

The work deals with free time, history of education during free time, further it describes some of the factors that influence the children's spending of free time (family, school, other educational institutions outside school), it introduces a church youth organization Dona Bosca and it particularly focuses on free time work in two chosen salesian centers in Germany and in the Czech Republic.

The practical part contains the characteristic and comparison of two chosen facilities: Don Bosco centre Regensburg and Don Bosco centre Plzeň and mainly the activities of their clubs, which work with older youth (Jugendtreffpunkt and Vzduch-lod'). They are well led and provide a good quality free time spending possibilities for the youth. Even though the two clubs differ in a certain point of view, for example, financial possibilities, space facilities, etc., they compound in the wide supply of activities for youth, which contribute to the prevention of morbid free time spending. The work also captures the future visions of the two clubs.

Seznam použité literatury

Primární literatura:

- BEZECNÁ, M. *Pedagogika volného času 2*. České Budějovice, 2005. Přednáška. Teologická fakulta.
- CIPRO, M. *Prameny výchovy*. 1.vyd. Praha : vlastní vydavatel, 1998. ISBN 80-238-2214-4.
- FONTANA, U. *Člověk a zasvěcení*. 1. vyd. Praha : Adalbert, 1988. ISBN – neuvedeno.
- HÁJEK, B. a kol. *Pedagogika volného času*. 1. vyd. Praha : Univerzita Karlova, 2003. ISBN 80- 7290-128-1.
- HEINZ, O. *Junges Leben auf der Kippe*. 1. vyd. Regensburg : Kartenhaus Kollektiv GmbH, 1998. ISBN – neuvedeno.
- HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. 1. vyd. Praha : Portál, 2004. ISBN 80-7178-927-5. *Informační zpráva o činnosti Salesiánského střediska mládeže Plzeň*. Salesiánské středisko mládeže Plzeň, 2005.
- KAPLÁNEK, M. *Don Bosco a salesiánský výchovný styl*. In Teologické studie 5 (2004) č. 2.
- KAPLÁNEK, M. *Pastorace mládeže*. 9. publikace. Praha : Salesiánská provincie, 1999. ISBN - neuvedeno.
- KAPLÁNEK, M. *Pedagogika volného času 2. Kulturní animace*. České Budějovice, 2003. Přednáška. Teologická fakulta.
- KAPLÁNEK, M. Výběr z 3. části disertační práce. *Offene Jugendarbeit*. 1998. Studijní materiály.
- KAVANOVÁ, A., CHUDÝ, Š. *Výchova a volný čas*. 1. vyd. Zlín : Univerzita Tomáše Bati, 2005. ISBN 80-7318-266-1.
- Konzept Don Bosco Zentrum Regensburg. Regionales Zentrum der Jugendsozialarbeit*, 1990, Don Bosco
- KRATOCHVÍLOVÁ, E. *Pedagogika volného času*. 1. vyd. Bratislava : Univerzita Komenského, 2004. ISBN 80-223-1930-9.
- LEIKAM, C. *Neben der Unterstützung und Hilfe für die Persönlichkeitsentwicklung hat die stationäre Jugendhilfe als ebenso wichtige Aufgabe die Verselbständigung*. Regensburg, 2006. Seminární práce. Vedoucí práce Barth, K.
- MACEK, P. *Adolescence: psychologické a sociální charakteristiky dospívajících*. 1. vyd. Praha : Portál, 1999. ISBN 80-7178-348-X.
- MATĚJČEK, Z. *Výbor z díla*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 2005. ISBN 80-246-1056-6.
- MATOUŠEK, O. a kol. *Práce s rizikovou mládeží*. 1. vyd. Praha : Portál, 1996. ISBN 80-7178-064-2.

- MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. 1. vyd. Praha : Portál, 1998. ISBN 80-7178-226-2.
- NAKONEČNÝ, M. *Encyklopedie obecné psychologie*. 1. vyd. Praha : Vodnář, 1995. ISBN 80-85255-74-X.
- NAKONEČNÝ, M. *Sociální psychologie*. 1. vyd. Praha : Academia, 1999. ISBN 80-200-0690-7.
- NĚMEC, J. a kol. *Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času*. 123. publikace. Brno : Paido, 2002. ISBN 80-7315-012-3.
- Ottova všeobecná encyklopedie ve dvou svazcích. I. díl, A-L. Praha : Ottovo nakladatelství, 2003. ISBN 80-7181-938.
- PÁVKOVÁ, J. a kol. *Pedagogika volného času*. 1. vyd. Praha : Portál, 1999. ISBN 80-7178-295-5.
- PIPEKOVÁ, J. a kol. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. 81. publikace. Brno : Paido, 1998. ISBN 80-85931-65-6.
- POMIKÁLEK, J. Salesiánská střediska mládeže v České republice. Diplomová práce. České Budějovice: TF JU 2002.
- PŘADKA, M. *Kapitoly z dějin pedagogiky volného času*. 1. vyd. Brno : Masarykova univerzita, 2002. ISBN 80-210-2033-4.
- ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. 2. přeprac. vyd. Praha : Portál, 2004. ISBN 80-7178-829-5.
- SELUCKÝ, R. *Člověk a jeho volný čas*. 1. vyd. Praha : Československý spisovatel, 1966. ISBN – neuvedeno.
- SPOUSTA, V. *Teoretické základy výchovy ve volném čase*. 1 vyd. Brno : Masarykova univerzita, 1994. ISBN 80-210-1007-X.
- STIEGLER, B. *Die Wohngruppe im Schülerheim als Aufgabe und Methode dargestellt an der Situation des Studienheimes Don Bosco in Beromünster/ Schweiz*. Benediktbeuern, 1986. Diplomová práce. Katholische Stiftungsfach-Hochschule München (Abteilung Benediktbeuern). Vedoucí práce Reinhold Weinschenk.
- TOŠNER, J., SOZANSKÁ, O. *Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích*. 1. vyd. Praha : Portál, 2002. ISBN 80-7178-514-8.
- VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 2. vyd. Praha : Portál, 1999. ISBN 80-7178-496-6.
- VÁŽANSKÝ, M., SMÉKAL, V. *Základy pedagogiky volného času*. 1. vyd. Brno : Paido, 1995. ISBN 80-901737-9-9.
- Výchovně pastorační projekt Salesiánské provincie Praha*. Dokument provinciální kapituly 2001. Praha : Salesiánská provincie 2001.

Výroční zpráva. Don Bosco centrum Regensburg, 2005.

Výroční zpráva. Salesiánské středisko mládeže. Dům dětí a mládeže Plzeň, 2005.

ZELINKA, P. *Všude může být dobře, říká Nora Unger.* Salesiánský magazín, 2007, roč.1.

Zpráva z období 1. 4. – 30. 6. 2006. Don Bosco centrum Regensburg, 2006.

Zpráva o akcích z roku 2006. Salesiánské středisko Plzeň, 2006.

Sekundární literatura:

MATĚJČEK, Z. *Co děti nejvíce potřebují.* 140. publikace Praha 8 : Portál, 1994.

ISBN 80-7178-006-5.

ROTTEROVÁ, B., ČÁP, J. *Výchova aktivity mládeže ve volném čase.* 1. vyd. Praha : Univerzita Karlova, 1976. ISBN – nevedeno.

SPOUSTA, V. *Metody a formy výchovy ve volném čase.* 1. vyd. Brno : Masarykova univerzita (Pedagogická fakulta), 1996. ISBN 80-210-1275-7.

Seznam příloh

- I. Hlavní vchod do centra Dona Bosca Regensburg
- II. Společná snídaně v centru Dona Bosca Regensburg
- III. Zaměstnanec Jugendtreffpunkt
- IV. Diskuse na téma „Nebezpečná hudba“
- V. Bývalý ředitel centra P. B. Stiegler v diskusi na téma „Nebezpečná hudba“
- VI. Místnost určená k trávení volného času mládeže
- VII. Logo Salesiánského střediska mládeže v Plzni
- VIII. Místnost určená ke sportovnímu vyžití mládeže
- IX. Členové klubu Vzduch-loď
- X. Místnost určená k trávení volného času mládeže
- XI. Místnost určená ke sportovnímu vyžití mládeže
- XII. Místnost určená pro volný čas

Přílohy

Příloha I – Don Bosco centrum Regensburg

- Hlavní vchod do centra Dona Bosca Regensburg
- Společná snídaně v centru Dona Bosca Regensburg
- Zaměstnanec Jugendtreffpunkt
- Diskuse na téma „Nebezpečná hudba“
- Bývalý ředitel centra P. B. Stiegler v diskusi na téma „Nebezpečná hudba“
- Místnost určená k trávení volného času mládeže

Příloha II – Don Bosco centrum Plzeň

- Logo Salesiánského střediska mládeže v Plzni
- Místnost určená ke sportovnímu vyžití mládeže
- Členové klubu Vzduch-lod'
- Místnost určená k trávení volného času mládeže
- Místnost určená ke sportovnímu vyžití mládeže
- Místnost určená pro volný čas

